

Poštnina v kraljevini S. H. S. pavšalirana.

Leto XXXIV.

Številka 5.—8.

SLOVENSKI PRAVNIK.

Izdaja društvo „Pravnik“ v Ljubljani.

Odgovorni urednik:

DR. **DANILO MAJARON.**

V LJUBLJANI.

Natisnila „Narodna tiskarna“.

1920.

VSEBINA.

1. <i>Ivan Kavčnik</i> : O ujedinenju prava	113
2. <i>Dr. Fr. Goršič</i> : Slovensko pravo	116
3. <i>Dr. Matej Pretner</i> : K vprašanju sodstva v naši novi državi	122
4. <i>Univ. prof. dr. Md. Dolenc</i> : Kazensko pravosodstvo na bojnem polju. (Dalje in konec.)	128
5. <i>Andraž Jeglič</i> : Enotno nadzorstveno oblastvo v kaznilnicah in jetnišnicah	138
6. <i>Dr. Fran Ogrin</i> : Lovske najemne pogodbe	145
7. <i>Dr. M. D.</i> : Pravna pomoč pri sodiščih na zaprosilo okrajnih glavarstev?	149
8. <i>Dr. France Goršič</i> : Slovenska pravna terminologija	153
9. <i>Anton Lajovic</i> : Naša revolucija in naše pravo	165
10. Iz pravosodne prakse. A. Civilno pravo.	
a) Regresno pravico enega solidarnega obvezanca proti drugemu, ki je nastala, ker je plačal prvi kot porok in plačnik več kot nanj pripadajoči del jamstvene terjatve (§ 896 o. d. z.), more upnik prvega, kateremu je bila ta regresna pravica po § 308 izvr. r. v poteg preodkazana, od drugega solidarnega obvezanca kakor regresno terjatev iztožiti, tudi brez izraza volje prvega, da se hoče regresne pravice poslužiti	177
b) Izvanredna obilica dela ni nepredvidni ali neodvratni dogodek v zmislu § 164 c. pr. r.	184
c) Postavitev skrbnika po § 121 c. pr. r. je dopustna samo, če se je obstoječim predpisom za vročitev tožbe v inozemstvu natančno ustreglo. Zastopstvo po nedopustnem skrbniku je istovetiti z manjkajočim zastopstvom	185
d) Železniški erar države Srbov, Hrvatov in Slovencev ni pasivno legitimiran za odškodninske tožbe iz prevozne pogodbe, ki se je sklenila z bivšo c. kr. železniško upravo in je škoda nastala pred državnim preobratom	189

SLOVENSKI PRAVNIK.

Leto XXXIV. V Ljubljani, avgusta meseca 1920. Štev. 5—8.

O ujedinenju prava.

Ivan Kavčnik, predsednik viš. dež. sodišča v Ljubljani.

(Pismeno poročilo na obč. zboru društva „Uzdruženja pravnika kraljestva Srba, Hrvata i Slovenaca“ dne 26., 27. okt. 1919.)

Da bo potreba različna prava, ki obstajajo sedaj na teritoriju naše kraljevine na kak način ujediniti, o tem pri nas Slovencih nikdo ne dvomi.

V nastopnih vrsticah hočem izraziti svoje osebno mnenje o tem vprašanju.

Najprvo razlikujem posamične grupe prava, in to:

- 1.) materijalno kazensko pravo,
- 2.) materijalno civilno pravo,
- 3.) prometno pravo (trgovinsko, menično, radničko pravo i. t. d.),
- 4.) formalno kazensko pravo (kazenski postopki),
- 5.) formalno civilno pravo (civilni pravni red).

K posameznim grupam pripominjam:

Ad 1.) Kaj bodi v kaki državi kaznivo, to določa državni interes. Ker smo ujedinjena država, bodo pri ujedinenju kazenskega prava odločevali kazensko - politični razlogi. Ujedinenje tega prava se bode torej moralo izvesti že iz državnih ozirov. Tudi ne bod stvarnih zaprek, ako se bode hodilo pot kompromisa, n. pr. da se bode dejanje, ki sedaj v kaki pokrajini ni kaznivo, le iz važnih vzrokov izreklo za kaznivo, odnosno da se bode doslej kaznivo dejanje kot tako opustilo.

Ad 2.) Tu bodo morali biti merodavni postoječi socialni in familijarno - pravni odnošaji ter materijalno pravo, kakor se je do sedaj v posamičnih pokrajinah razvilo. Koliko je do sedanje pravo v kaki pokrajini reforme potrebno, to naj odločajo činitelji dotične pokrajine. N. pr. dedinsko pravo je v

Srbiji vse drugače urejeno, nego v avstrijskem zakonu. Ako in koliko hočejo Srbijani svoje dedinsko pravo premeniti (n. pr. glede na pravice ženskih naslednikov, ali na red dedovanja pri možkih osebah), to je njihova stvar. Ako premembe nočejo, potem ostane za nje merodavno dosedanje njihovo dedinsko pravo. Ako hočejo Dalmatinci sedaj tam veljajoče avstrijsko pravo, ki povsem ni nikdar odgovarjalo njihovim socialnim prilikam in njihovemu narodnemu pravu, preurediti in je prilagoditi vlastitim potrebam in lastnemu pravnemu čutu, naj to storijo po svoji uvidevnosti (n. pr. glede na kolonat, dedinsko pravo, družinske zadruge, koje pri njih faktično obstajajo, a niso, kakor v Srbiji in na Hrvatskem, z zakonom urejene)- Na nikak način pa se ne bode smelo kaki pokrajini ali kakemu plemenu oktroirati pravni institut, ki ne odgovarja njegovim socialnim razmeram, njegovemu pravnemu čutu in njegovim pravnim običajem. Svarilo naj nam bode v tem pogledu oktroiranje avstrijskega občega državljskega zakonika v Dalmaciji leta 1816. Ta zakon, ki niti v stvarnem, niti v družinskem pravu ni najmanje odgovarjal prilikam tamošnjega naroda, je bil večer vir sukobom med njim in narodnim pravom, kojega se je ljudstvo držalo. Brezbrojno sporov se je rodilo iz tega sukoba. Popolnoma opravičen je izrek Bogišića: »da je nesrečen tisti dan, ko je bil v Dalmaciji uveden avstrijski obč. drž. zakonik.«

Iz tega rezumiram: Ujedinjenje materijalnega civilnega prava more biti le lokalno, t. j. da se v jednom zakoniku zberu vsi različni propisi, ki imajo veljati bodisi v obče za vse državljane, bodisi samo za posamezne pokrajine ali plemena.

Ad 3.) Prilike, ki se bodo vsled vkupnosti države razvile v prometu, bodo energično zahtevale ujedinjenje vsega prometnega prava. Razlike, ki obstajajo med avstrijskim trgovinskim zakonikom in trgovačkim zakonom srbijanskim ali hrvatskim, odnosno bosanskim, niso bistvene in nikakor ne takega značaja, ki bi zahteval kako separiranje. Po mojem mišljenju bo to delo najlažje in se ga moramo najprej lotiti.

Ad 4.) Avstrijski, hrvatski in bosanski kazenski postupniki med sabo nimaju bistvenih razlik. Prepreka bode le srbijanski kazenski postupnik, ki nima obtožnega oblastva in ki ima še formalno dokazno teorijo ter pismeno postopanje v obeh

višjih inštancah (apelacioni, kasacioni sud). Zbližanje bo možno doseči na enak način, kakor kažem nižje k točki 5.).

Ad 5.) Postopanje je na Hrvatskem še pisмено in kakor se čuje, hočejo tam uvesti avstrijski postupnik. V Bosni in Hercegovini je ustno na podstavi zakona, ki mu je bil podlaga takozvani Pražakov načrt iz leta 1882. Srbijanski gradj. postupnik ima na prvi instanci ustno in neposredno, na drugi in tretji instanci pa pisмено postopanje. Da se s tem izgubijo vse one koristi, katere daje pravdi neposredno postopanje na prvi instanci, ni dvoma. Za presojo vprašanja, kakšen postopek naj si ustvarimo, stojim jaz na nasprotnem stališču:

Pravdni postopek je le orodje, s katerim se vodi pravda. Je torej samo vprašanje priročnosti, kateri postopek naj izberemo ali si ga prikojimo. Katero postopanje je bolj pripravno, da se doseže pravdni smoter: »izvedeti resnico v pravdi, pravdo kolikor mogoče brzo in ceneno končati«, tisto izberimo.

Da pa se moremo uveriti, katero orodje je pripravneje, v to treba predvsem, da preskusimo vsa orodja, ki prihajajo v poštev. V tej smeri pa predlagam:

Posljite v Slovenijo ali Dalmacijo srbijanske, hrvatske in bosanske sodnike in odvetnike, da praktično preizkusijo avstrijski civilni pravdni postopek, ki je priznано najboljši. Slovenski in dalmatinski sodniki ali odvetniki pa naj idejo v Srbijo in Bosno, da spoznajo tamošnje postopke. Osnuje naj se znanstveni centralni organ — društvo »Udruženje pravnikar Srba, Hrvata i Slovenaca« bi bilo v prvem redu v to poklicano — v kojem bi odposlanci priobčevali svoja opažanja. Na ta način bi se polagoma pojmi izčistili in mogla bi se početi kodifikacija.

Tako proučavanje na licu mesta bode zlasti srbijanskim pravnikom dalo priliko, da si stvorijo svoje mišljenje o »posameznih sodnikih« (sudac poedinac) i o okrajnih sodiščih (kotarski sudovi), katerim institucijam, kakor kaže srbski ustroj sodišč, sedaj niso skloni, dočim je pri nas okrajno sodišče in sodnik poedinec stožer sodstva in se je v zadnjem času celó razširil delokrog sodnikov poedincev pri zbornih (kolegiatnih) sodiščih od vsote 2500 K na 10.000 K. —

Ta način postopanja v ujedinenju prava sicer ne daje pričakovati pozitivnih rezultatov že v bližnjem času. Ima pa to

prednost, da bo kodifikacija temeljiteja, nego bi bila, ako se dela lotimo že sedaj. Za medsebojno proučevanje prava pa je poleg navedenega sredstva na razpolago še drugo. Ustanovi naj se takoj skupno Vrhovno sodišče za celo državo in naj se senati (oddeljenja) mešajo, tako da bo n. pr. za srbijanske posle član dotičnih senatov po eden ali dva sodnika iz Slovenije ali Dalmacije, odnosno iz Banovine, Bosne, Hercegovine; člani senatov za posle iz Slovenije in Dalmacije sodniki iz Srbije, Banovine, Erceg. Bosne i. t. d. Na ta način se bodo z mesta, koje nudi najboljši in najdalekosežnejši pregled preko vseh v državi obstoječih zakonov, najtočneje spoznale vrline ali manjkavosti enega ali drugega zakona in se takó empiričnim potom ugotovili elementi in smeri zblizanja in ujedinjenja.

Slovensko pravo.

Dr. France Goršič.

V razpravi »Sledovi slovenskega prava« (Letopis Matice Slovenske 1883, str. 82) je prišel Babnik do zaključka, da je zasebno slovensko pravo še nekaj veljalo, dokler je moči in veljave imelo običajno pravo. Narodnega prava je bilo Slovencem treba, da bi se bili uspešno razvili, toda dali so mu tuje, rimsko z nemškim pomešano pravo, čeprav je bil razvoj naroda drugačen kakor pri Rimljanih in Nemcih. Drugačne so bile potrebe za združno hišo in za središča, kjer se je pravo razvijalo. Ko so st a r o p r a v d o, pa so ga končno vsaj toliko popolnoma. Ko so jim vrivali to tuje pravo, so Slovenci z mečem hranili izgubili, da se sodbe na slovensko pravo niso več ozirale. Ohranili so svoje pravo poslej le v svojem čutenju, v svojih prislovičah itd., tam pa premnogo, in zbirati da velja ostanke, ki so še, da še ti ne pominejo. Kar bi dali preiskovavci pravne zgodovine, to naj bi služilo za podporo nabiravcem narodnih pravnih običajev.

S tem je bila utrta pot za več ko 30 let. Geslo je bilo, da se moramo za osnutev naše zgodovine prava mnogo več nade-

jati od nabiranja še živih pravnih običajev negoli od zgodovinskih preiskavanj. Liki završetek te dobe stoji razprava d r. Metod Dolenc v slavnostni številki »Slovenskega Pravnika« 1914 (stran 309—319), ki ji je naslov »Pravniški razgled po slovenskih narodnih pesmih« in ki ji je bil namen pokazati, koliko je v naših narodnih pesmih sposobnega gradiva, da moremo globlje razmatrati domačo pravno zgodovino. Ako bi posledkom takega preiskavanja še prideli enako proučeno gradivo o zgodovinskih osebah, o zgradbi mest in gradov itd., je bil pisatelj mnenja, da bi se dala učvrstiti trdna podlaga, da bi ž njo častno vstopili v primerjalno vedo mednarodnega zgodovinskega prava. Dolenc je tistikrat goreče zaklical pravnikom, da nikar kazati ozkosrčne pobitosti, marveč upoštevati da je slovenska pravna zgodovina napram pravnim zgodovinam bogatih sosedov paene ridiculum in isto, kar je bilo za Ciceronia nerimsko pravo napram rimskemu pravu. Dolenc je slutil, da bo kmalu bolje, tega pa menda niti najmanje še sam ni vedel, da bo vprav njemu usojeno, da bo kratko po tem apelu sam nam razkril nov in najbolj izdaten vir slovenskega prava, vir, ki otvarja novo bolj veselo dobo naše zgodovinske pravne vede.

Pravosodstvo kostanjeviške opatije v letih 1631 do 1655 se imenuje spis, ki ga je d r. Metod Dolenc objavil v Časopisu za zgodovino in narodopisje XI.¹⁾ Doienčev vir slovenskega prava ni zakonik niti pravna knjiga, ampak skromna in doslej neopažena s o d n a k n j i g a, leta 1913 v kostanjeviški graščini »v Kloštru« iztaknjeni »Gerichtsprtokoll No. 202«, ki so mu vsebina sodni zapisniki od leta 1631 do 1655, torej izza dobe, v katero gre dovršen del 30letne vojne. Kakor druge graščine, so imeli kostanjeviški očetje cistercijanci sodne pravice, katere so vsekakor bolj zvesto izvrševali kakor podobni graščaki in menda posvetni graščaki vseh dob sploh. Knjiga nam daje dosti zanesljivo risbo sodnih razmer, ki jih pisatelj v tej razpravi prematra, prvi pa navzlic temu toli pregledno, da je že sedaj zaključek opravičen, da bo ta spomenik domače pravne zgodovine mejnik — gradivo nove dobe. Treba

¹⁾ To poročilo je bilo spisano že l. 1916. Vojne razmere so krive, da izide šele sedaj.

je seveda, da vzbudi pozornost pravnikov in pravnih zgodovinarjev, da ne utone v bojnem hrupu.

Kostanjeviška sodna knjiga obsega nad 150 zapisnikov in 10 pisem (listin s posvedočbami), seveda nemških. Glede kavelarne jurisprudence v pismih (primeri nalogo današnjega notarijata) je pisatelj kaj verjetnega mnenja, da so se pogodbe v tej sodni knjigi posvedočale pač redkokrat, ker so jih redno brez dvojbe vpisali v urbar, v znano prednico zemljiške knjige. Glede sodne oblasti velja pomniti, da je krvna oblast (causae maiores) pristajala deželskemu sodišču, dočim so večje imele zgolj malo sodno oblast (niedere Gerichtsbarkeit), kar je že Kaspert dokazal (O večah, Časopis za zgodovino in narodopisje IV). Zato Carolina in deželski sodni red iz let 1535 in 1585 nista malemu pravosodstvu mogla nič, mnogo pa je vplivala »die verbesserte Landschrankenordnung vom 15. Jänner 1571, des fürstentums Crain's freiheit« s podredno veljavnostjo istega štajerskega zakona. Za gorske zборе, kjer se je vršila glavna judikatura kostanjeviške opatiije, je izdal Ferdinand I. dne 9. sušca 1543 enoinpetdeset gorskih členov (Bergartikel), vendar pa je menda bolj veljala po štajerskem vzorcu posneta, le kot osnutek ohranjena »Beradschlagte Perktaidungs-Ordnung für Krain« iz konca 16. stoletja. Gorski členi so veljali le za gorske zборе (Bergtaiding). Gorskih zapisnikov je največ. Enako redno pa so se vršili tudi kvatrní sodi (Quatemberrecht), po 2- do 4krat v letu. Kvatrni sodi so bili pravi organ malega pravosodstva. Dočim gorski zbori niso bili zgolj sodni zbori, ampak so bili hkrati upravni zbori samoupravnih sodrugov vinogradnikov (Berggenossen, za take so veljali mejaši in sogorniki, Meäschen und Perkholden; prvi so bili posestniki, ki so bili le glede vinogradov podložni opatu, poslednji pa so bili tlačani samostana) ter so ukrepali o svojih upravnih zadevah in poleg tega sodili z izključno pristojnostjo v vinogradniških sporih, — so bili nasprotno kvatrni sodi pristojni za ves okoliš opatiije za causae minores, če zadeva ni spadala pred gorski sod, v izvenrednih primerih pa celo tistikrat, kadar je bila reč že pred gorskim zborom. Kvatrni sod je po drugi plati posloval nekaterikrat celo v krvnih zadevah, tako v enem primeru umora kot nekaka predstopnja, v več primerih tatvine pa tudi

kot sodeče sodišče. Grajski sodnik (Hofrichter) je posredoval med strankami in poravnaval, pred kvatrni sod je prišlo, česar ni bil poravnal. Kot tretjo obliko sodov izpoznamo iz te knjige še nepristranski sod (Unparteiisches Recht), ki se je vršil le včasih, poredkoma kot razsodišče, ki mu je predsedoval včasih opat (zlasti Rupert) sam, enkrat celo kranjski krvni sodnik, sploh pa (enkrat je to poudarjeno) od opata, ki je nastopil tudi kot tožnik (!) lastnih zadev, in pa od obeh spornikov voljeni razsodnik (Unparteiischer Richter). Iz knjige razvidiš, da so nepristranski sodi pominili, in pisatelj meni, da so se ljudje bržkone naveličali gmotnih žrtev, ki jih niso poznali ne gorski zbori ne kvatrni sodi, pri katerih so brez gostij sodili domači sodniki po starih šegah in navadah. Ni se torej obnesel poizkus kostanjeviške graščine v tej dobi, osredotočiti malo jurisdikcijo v rokah opata kot sodnega gospodarja, marveč moral se je, pač nerad, ukloniti ljudski volji, ni smel kazni izrekat sam, moral je celo svoje lastne tožbe tožiti in odloke (Abschiedt) ljudskih zborov sprejemati.

Toda vprašanje je, katera je tista organizatorna sila, ki je narodu podelila zmago nad opatom? Gorski zbori in kvatrni sodi so sodili kazenske in civilne zadeve kar vprek. Obilica kazenskih primerov izza let 1631 do 1655 je dokaz, da si vinogradniki in kmetje niso dali kar iz rok izviti pravice kaznovanja, čeprav je n. pr. urbar za kostanjeviško graščino iz leta 1588 izrečno terjal, da mora causae minores soditi graščinska gosposka sama. Posvetne graščine so to svojo oblast po kmetskih vstajah 16. stoletja kruto čuvala in občuvala. Ključ, da razrešiš vprašanje, je po našem mnenju pri gorskih zborih, katerim so pripadali ugledni mejaši: cerkve, meščani iz mesta Kostanjevice, iz Brežic itd. Okoliš kostanjeviške opatiije je bil ob robu obkoljen od venca vinogradov, številnih in prostranih, množecih se najbolj na prisojnih pobočjih. Današnja topografija in še posebej okolščina, da so glasom ustnega izročila opatiije jemali v 18. in 19. stolitju gornika (Bergmeister) stalno in rodbine Colaričev na Slinovcah, kjer se pravi z domačim vzdevkom še dandanes »pri Gornikovih«, potrjuje misel, da nam Anzenberga, kjer je opat največkrat otvarjal gorske zборе, prejkone ni iskati na Ržišče, gotovo pa ne na odročni

in odsojni Opatovi gori, marveč na nasprotni strani tam, kjer so še dandanes najboljši vinogradi v Zavodah, Slinovcah, Avguštinah, Gundah in v Jablanicah —, v Jablanicah torej na tistem pobočju, čigar imé je po okrnitvi (Jabl)anzenberg raztolmačeno in ki blizu pod njim stoji veličastna, od kostanjeviškega opata sezidana cerkev »Naše ljube gospe dobrega sveta«, kjer se še današnji dan — reminiscenca sodnih zborov — kvatrni teden v septembru vsakega leta vrše sloviti shodi. Jako vinogradništvo je bilo toli močen faktor, da opatje niso mogli pogaziti njegove organizacije. Samouprava in samopravnost sta se krepko držali, s tem pa je bila avtonomna jurisdikcija gorskih zborov tako utrjena, da najdemo sledove še po Jožefovi kasaciji samostanov tam v 19. stoletju. Hkrati je bil pogosti gorski zbor, ki se je vršil sedaj v tem sedaj v onem delu graščinskega ozemlja, krepka podlaga za splošno ljudsko samozavest, jamstvo, da ni šlo kar izlahka, odtegniti sodstvo večam, ki so se navadno vršile o kvatrnih sredah, pa so zato sčasoma dobile nazivalo kvatrni sod. Gorski zbor in kvatrni sod sta bila včasih kar — eden sam sod. To je bilo mogoče v času, ko se je kvatrni sod osamosvojil po tistih načelih, ki so veljala za gorske zbore. Če se še to upošteva, da je bila samostanska vlada v Kostanjevici v splošnem izza prvega početka milejša in bolj demokratična od vlade posvetnjakov s sodno oblastjo, potem se lahko trdi, da je bil odpor kmetov ob ljudskih vstankih manjši nego drugod, koder je zmagoviti graščak kasneje uporabljal še bolj kruto protisilo. Vsekako je gotovo, da je reakcija plemičev v Kostanjevici valovala manj, nego na sosednjih graščinah. Sloga v kostanjeviški opatiji je bila glasom te sodne knjige v I. polovici 17. stoletja precejšnja, saj so opatje pri vsakem odporu rajši žrtvovali svoje, brez dvojbe zelo poželjne nepristranske sode in njihovo tujo navlako. Duh avtonomije odmeva iz sodb gorskih zborov in kvatrnih sodov. Sledili so le nekoliko tujemu zapisanemu pravu (gorski člani se včasih navedejo), poglavitno so se oslanjali ob ustno izročilo narodnega prava ter sodili so po starih šegah in običajih. Da so gorski zbori, krasni preostanki zadruge, s svojim ugledom in s svojo veljavo pričeli nase pritegovati kvatrne sode, je dokaz dejstvo, da se gorski zbor na Anzenbergu z dne 16. sep-

tembra 1637 v zapisniku izrečno imenuje »in simili das andere Quatemberrecht« (t. j. drugi kvatrni sod v tem letu).

Doprinesen je dokaz, da se sinemo za osnutek naše pravne zgodovine mnogo nadejati vprav od zgodovinskih preiskavanj. Dolenčeva razprava je tudi v zgodovinskem oziru važen prispevek.¹⁾ Zgodovinske preiskave so naravnost pogoj, da domače pravo izluščimo. Iz srednjega veka imamo itak bore malo zapiskov o pravnih in sodnih običajih, ker so, tako meni Kaspret, zlasti grajski požari leta 1515. uničili gradivo. Toda baš Kaspretu je uspelo, da je na podlagi urbarskih in drugih zapiskov zadosti točno zrisal uredbo kmetskih in tržnih sodnih zborov okoli leta 1500. Recepcija rimsko-nemškega prava ni pri nas toli brže napredovala ko v Nemcih. Da so se baš pri nas kmetski sodi še dolgo vzdržali, za to nam je kostanjeviška sodna knjiga jasen dokaz. Kakor Kaspret, opozarja pisatelj osobito na prevode vinograjskega (gorskega) zakona, katerih imamo doslej sedem. Prevodi se ne zlagajo ne s prvotnim nemškim besedilom, ne med seboj. Otmeti se mora tudi ta priča organskega presnavljanja običajnega domačega prava.

S pisateljem kličemo: Iščimo in otmimo vse pismene dokaze slovenskega prava! Veseli nas, da pisatelj obeta, da bo o tem še pri drugi priliki govoril. Toplo želimo, da reši besedo kmalu in da nam za sedaj le bolj kot dejstva zabeležene posledke preiskane sodne knjige pravno-primerjalno izrpčno preišče. Podal jih je jedrnato: patriarhalnost pa fiskalni značaj sodb, tožnina in vabilo na pečat, pravdne stranke in zastopniki, razprava (kolo sodnikov in dokazni stavki), dokazila (priče, ogled in prisega), sklepanje in razglasitev sodbe, zaočna sodba, načelo blagohotnosti, priziv, pravnokrepna rešitev spora, izvršba, kazni v kazenskih primerih (kazni se včasih imenitne), dedinsko pravo s sodelovanjem pri ustanavljanju nasledstva, delitvijo dediščin po županih in nujnim pravom, jutrnja, rodbinska solastnina, zastava in kupčija, poselsko pravo, značaj pravd, samouprava vinogradnikov. V tem je temelj za osnutev pravne zgodovine in za utiranje pota v primerjalno pravno vedo.

¹⁾ Dr. Josip Gruden je v svoji monografiji „Slovenski župani v preteklosti“ (l. 1916, izdanje Leonove družbe) porabil gradivo njegove razprave.

Kolika škoda, da nam ni postal naš Eike von Repgow, sestavljavec naše pravne knjige, kak prisednik ali n. pr. zapisnikar Janez Vidič (Jeanus Widitsch), »Schreiber des Gottshauses Landstrass«, ki je bil — soditi po slovenskih in iz slovenščine črpanih izrazih — slovenščine zmožen! Spomin zasluži že zaradi svoje narodne naklonjenosti, ki odseva iz sodne knjige. Samoniklo naše pravo se kaže v zapisnikih pred vsem na polju rodbinskega in dedinskega prava, dalje v kazenskem pravu, potem v organizaciji sodov in v njihovem pravnem postopanju. To pravo je še prosto rimskega duha in je različno od nemškega prava. Kostanjeviška sodna knjiga tvori važen dokument za zgodovino domačega prava. Obavlja popolnoma novo gradivo: slovensko pravo. Zato naj vzbudi pozornost vseh slovenskih pravnikov. Pripomnimo naj še, da ne more biti nikakega dvoma o tem, so se-li pravde vršile slovenski. Nemški so se zgol zapisavale, razpravljali pa so po slovensko. Pa je reskript Ferdinanda I. od 8. avgusta 1555 predpisaval, da se pri nobenem sodišču v Notranji Avstriji nihče ne sme pravdati v nobenem drugem jeziku ko v nemškem . . .

K vprašanju sodstva v naši novi državi.

Dr. Matej Pretner.

V pokrajinah, katere so se zjediniile ali se zjedinijo v našo jugoslovansko državo, niso sodstvene razmere povoljne. Tudi pri nas, ki smo bili pod Avstrijo, so se čule pogostoma upravičene pritožbe v tem oziru; na polju kazenskega sodstva se je čutil vpliv vladajočih krogov in na polju privatnega prava se je povsod kazala velika negotovost; skoro vsako dvomljivo juridično vprašanje je bilo od vrhovnega sodišča razsojeno v različnem zmislu. Med stvarmi, ki so tekom vojne največ trpele, pa je bila žalibog tudi naša justica.

Sodne razmere na Ogrskem, na Hrvatskem, v Bosni in Hrecegovini pa niso vživale itak še nikdar dobrega glasu in

tudi radi sodstva v Srbiji sem imel priložnost slišati hude pri-
tobže; obče znano je, da so sodne razmere v pokrajinah, ki so
bile pred malo leti še pod turško oblastjo, slabe, kar je na-
ravno.

Če hočemo imeti stalen mir in red in sploh zdrav razvoj
javnega življenja v državi, moramo ustvariti kolikor mogoče
dobro sodstvo.

V tem pogledu se moremo veliko učiti od držav angleške
narodnosti, posebno pa od Zjedinenih držav Severne Amerike;
angleška narodnost, ki ima najboljše sodstvo, pripisuje največ
temu dejstvu red in zdrav razvoj svojih držav in to po vsej pra-
vici. Pogledjmo si nekoliko to sodstvo!

V Zjedinenih državah Severne Amerike imajo v Was-
hingtonu vrhovno zvezno sodišče, obstoječe iz 9 sod-
nikov, ki so imenovani dosmrtno od predsednika in potrjeni od
senata Zjedinenih držav; na to sodišče so Amerikanci zelo po-
nosni.

To vrhovno zvezno sodišče ni samo zadnja inštanca v
najvažnejših civilnih pravnih in posebno v vseh pravnih, v
kateri je zvezna država ali katera posamezna država zveze
stranka, temveč razsoja tudi kakor prva in zadnja o veljavnosti
zakonov in jih interpretira veljavno za vso državo.

V Zjedinenih državah Severne Amerike so v veljavi 4
vrste zakonov: 1.) ustavni zakoni (konstitucija) zvezne države
(The Federal Constitution), kojih določbe imajo prednost pred
vsemi drugimi zakoniti določbami zvezne države in posamez-
nih zjedinenih držav; 2.) navadni zakoni zvezne države in (Fe-
deral Statutes), kateri so pod pogojem, da so v soglasju s kon-
stitucijo zvezne države, veljavni tudi proti ustavnim in drugim
zakonom posameznih zjedinenih držav; 3.) ustavni zakoni
(konstitucije) posameznih zjedinenih držav, katere stoje nad
navadnimi zakoni teh držav in 4.) zakoni posameznih zjedine-
nih držav.

Naloga vrhovnega zveznega sodišča je, braniti ustavo
proti posameznim zakonom in odstranjevati konflikte med za-
koni; močnejši zakon mora veljati nad šibkejšim.

Na ta način so Amerikanci spravili razne zakone v soglasje, četudi stoje ti zakoni po besedilu včasih med seboj v nasprotju.

Prevelike važnosti je tudi jednotna interpretacija vseh zakonov in vladnih naredeb, katero izvršuje to sodišče.

V Avstriji je navadno vsak minister v svojem resortu interpretiral po svojem zakone. Ni bilo nobene stalnosti, nobene zaupanja v tem oziru.

Predaleč bi šlo, ako bi hotel tu razpravljati o blagodejnem uplivu vrhovnega zveznega sodišča amerikanskega na javno življenje in razvoj zvezne države.

Zdi se mi pa tako sodišče tako važno in, ako je država decentralizirana, za jednotnost države tako neobhodno potrebno, da je želeti, da bi enako sodišče ustanovila tudi naša jugoslovenska država.

V Zjedinjenih državah Severne Amerike, kjer vlada največja prostost in ljudska samovlada, je sodiščem stvarno podrejena državna uprava prvič s tem, da so sodišča pristojna presojati po rednem potu zakonitost upravnih odredob, ako kaka stranka s tožbo to zahteva; drugič s tem, da je dopustno tožiti na sodiščih vsakega uradnika razun predsednika republike in sodnikov, kolikor ti ne prekoračajo svoje pristojnosti, na povračilo škode, storjene z njegovo nezakonito uradno odredbo, ali z njegovim nezakonitim uradnim postopanjem; in tretjič s tem, da je izvzemši posebno določene stvari, navadno le po sodnem potu mogoče, na podlagi posebnega postopanja prisiliti v izpolnitev administrativnih odredob in določeb zoper tiste, ki jih prostovoljno ne izpolnjujejo.

V prvem oziru nadomestujejo redna sodišča upravno sodišče; le takrat, kadar je kaka naredba zoper zakoniti predpis, sme sodnik to naredbo razveljaviti kakor nezakonito. Ni dvoma, da je sodno postopanje v takih primerih ne samo upravičeno ampak za zakonitost uprave potrebno. Odkazimo torej tudi mi te stvari sodišču.

Tudi v drugem oziru, to je za odškodninske tožbe radi nezakonitega postopanja uradnikov, je sodno postopanje tako potrebno, da se nobena moderno urejena država ne more temu odtegniti. Saj se je tudi v Avstriji v zadnjih letih čutila potreba

in se je javno zahtevalo, da naj se take odškodninske tožbe dopustijo, in so se deloma tudi dopuščale, četudi le pred posebnimi sodišči.

Tudi v tretjem oziru se mi zdi pristojnost sodišč priporočljiva; pač že iz praktičnih ozirrov, še bolj pa z ozirom na varstvo pravic posameznih državljanov.

Pri nas dovoljujejo in izvršujejo eksekucije, če ne gre za imobilarno eksekucijo, administrativni uradi v svojih delokrogih zato, da prisilijo izpolnitev odredob od nasprotujočih strank; zato imamo razen sodnih eksekucij, politične eksekucije, katere dovoljujejo in opravljajo politični uradi prve stopinje, finančni uradi prve stopinje, ter tudi abuzivno občinski uradi, — in to navadno z organi, ki so malo sposobni za to delo. Zdi se mi praktično, da se vsaka eksekucija, tudi eksekucija za izvršitev javnopравnih odredob in določob, prepusti državnim organom, kateri se največ bavijo z eksekucijami, to je sodnim izvršilnim oddelkom.

Gotovo je pa le v korist obrambe pravic, da se prepusti pristojnemu sodniku izvzemši nekatere zadeve, tudi dovolitev eksekucije za to, da se prisili neubogljivega državljana k izpolnjevanju njegovih dolžnosti, kajti s tem izvršuje sodnik kontrolo, da je upravno oblastvo vsaj formalno pravilno postopalo in da s svojimi odredbami ne postopa nezakonito. Taka sodna kontrola je potrebna posebno v primerih, ko se prepuščajo uradne odredbe upravi, pri kateri sodeluje ljudstvo, kateremu večkrat zakoni niso dobro znani.

S tako sodno oblastjo, katero dajejo zjedinjene države svojim sodnikom, se vzdržuje zakonitost in pravilnost ameriške uprave in se pazi na to, da je tudi za državno administracijo merodajna zakonitost. Na ta način branijo ameriška sodišča svoje državljane pred krivicami, katere bi jim mogla napraviti država.

Pri nas branijo sodniki državljane le pred krivicami, povzročenimi od strani sodržavljanov. Še bolj kakor to pa je potrebna obramba proti krivicam, ki jih more napraviti najmočnejši, to je država sama, svojim državljanom; proti posameznim osebam nas branijo sodniki, a kdo nas brani pred državo? In vendar je država tista, katera s svojo organizirano močjo

in upravo zamore posameznemu državljanu napraviti največjo krivico in največjo škodo. To smo videli pri nas že pred vojno, ko je bilo ljudstvo pred državo in njenim organom brez vsakega varstva in brez vsake pomoči, in smo posebno bridko čutili tekoni vojne.

Ker mora v državi vladati načelo: »pravica nad vsem in povsod«, zato mislim, da mora država tudi sodiščem dati tisto moč in oblast, kakor jo daje severo - ameriška republika svojim sodiščem. Če bomo to storili, se bo vsak lahko branil proti nezakonnosti državnih organov in bodo mogli imeti državljani jugoslovanske države samozavest, katera diči in gospodarsko krepi severnega Amerikanca.

S tem se razširi pristojnost sodišč čez meje privatnega prava na polje javnega prava in meni se to zdi umestno. Saj se upravni uradi niso izkazali nikjer sposobnimi razsojati o strogo pravnih vprašanjih; glavno mišljenje in delovanje upravnih uradnikov je naperjeno pred vsem na primernost, koristnost upravnih naredeb in uktepov, na vzdrževanje reda in miru, in njih glavno vodilo mora biti skrb za javni blagor.

Za razsojanje nasprotujočih si interesov strank, kolikor se ti interesi opirajo na zakonite pravice, to je za razsojanje pravnih konfliktov — potrebujemo neodvisnih sodnikov, katerim je glavno vodilo zakonitost.

Zdi se mi zato potrebno, da se zaščita javnih pravic, katere so gospodarskega značaja, kakor n. pr. obrtnega, rudarskega, gozdnega in sličnega, prepusti sodnikom; to je toliko bolj potrebno, v kolikor večji meri privatno pravo postaja javno pravo, kar opazujemo zadnja leta, ko postaja država čimdalje bolj socialistična, ko na pr. določuje obrtni red pogoje mezdnih pogojev, delavne ure itd. kar vse je postalo javno pravnega značaja in kar vse imajo politična oblastva pod nadzorstvom.

To vse je lepo, bo marsikdo pripomnil, a kje dobiti sodnikov, sposobnih za tako vzvišeno nalogo?

Gotovo je res, da je sodstvo bolj odvisno od dobrih sodnikov nego od dobrih zakonov in zato je ena najvažnejših nalog države, dobiti si dobrih sodnikov. Je pa dalje tudi res, da je težko dobiti dobre sodnike. Dober sodnik mora ne samo temeljito poznati zakone in sicer že do sedaj pri nas ne samo ci-

vilnih ampak tudi javno pravne, mora se navaditi na strogo, logično in stvarno ter kolikor mogoče objektivno mišljenje in mora imeti zadostno življensko skušnjo in poznati ljudi, katere sodi in razmere, katere presojuje.

Kako dobimo tako izobraženih, izkušenih in zanesljivih sodnikov? Na način, po katerem se pri nas in sploh v srednji Evropi imenujejo sodniki, gotovo ne!

Pri nas se sprejemajo v sodno prakso praktikantje, ki so izvršili juridične študije. Vsak ve, da tisto znanje, katero prinese jurist z univerze, še dolgo ne zadostuje za dobro poznavanje zakonov, in kako malo sodnikov je, ki bi skrbeli za daljno izobrazbo? Ko postane tak mlad praktikant sodnik in ga pošljejo kam na deželo, pogosto ne pozna ljudstva, s katerim mu je opraviti; in potem se pomika lepo naprej in če je bil dober sodnik, ali če je imel priporočila, je postal na stara leta, ko je bil že blizu penzije, dvorski svetnik na vrhovnem sodišču.

Če hočemo imeti dobre sodnike, nam ne ostaja po mojih mislih drugega, nego jih dobivati na ta način, kakor jih dobiva angleški narod, kateri ima v svojih državah in tudi v Severni Ameriki dobre sodnike in po katerem sistemu tudi Francoska svoje sodnike dopolnjuje.

Sodniki postanejo v teh državah navadno pravniki, zlasti tudi odvetniki, ki so znani po svoji večletni praksi, izkušenosti in poštenosti; mladih sodnikov ne poznajo.

Tudi v naši državi bi bilo uvesti tako načelo, in zbirati sodnike iz najboljših juristov, kateri so se izkazali v sodni praksi, o kateri hočem govoriti.

Seveda je to izbiranje sodnikov mogoče, ako se da sodnikom primerna visoka plača. Vsaka dobra stvar je draga. Tako imajo v Severni Ameriki sodniki vrhovnega zveznega sodišča letno plačo 12.500 dolarjev in predsednik tega sodišča 13.000 dolarjev, dočim imajo ministri letno plačo 12.000 dolarjev. Okrožni sodnik ima letno plačo 7000 dolarjev in okrajni sodnik ima letno plačo 6000 dolarjev. To vse je seveda ob razmerah severno - ameriških Zjedinjenih držav brže majhna, nego velika plača.

Mogoče je, dajati sodnikom visoke plače le, ako jih ni veliko in mi se čudimo s kako majhnim številom sodnikov na Angleškem in v Severni Ameriki izhajajo in kako velike okraje imajo ti sodniki. V Ameriki je pogosto en sodnik za več okrajev, v katere hodi on soditi.

To vse pa je le mogoče, ako je naloga sodnika res edino le soditi. Zapuščinske, varstvene, eksekutivne, konkurzne stvari, eksproprijacijsko postopanje, zemljiškopravne stvari, trgovski register, sodne poravnave, navadne tožbe, kolikor se rešijo s kontumačno ali priznalno sodbo, vse manjše sporne zadeve, morali bi pustiti posebni justični upravi, katere bi seveda morali izvrševati juridično izobraženi uradniki. Če se vse to sodnikom odvzame, mogel bi tudi pri nas en sodnik z enim pisarniškim uradnikom biti sodnik za več okrajev in to bi omogočilo tako visoko plačo, da bi zamogla res privabiti na sodniška mesta izborne in izkušene juriste. Za denarne žrtve, katere bi dala naša država v ta namen, nam ne bode nikdar žal, kajti je in bo ostalo zmeraj res, da je v vsakem državnem življenju red in miren razvoj države odvisen od zakonitega in nepristranskega postopanja državnih organov povsod in zoper vse. Le v državi, katera štiti pravico nad vse, so sodišča tiste skale, na katerih se razbijajo strasti in spori državljanov tudi v najburnejših časih in na katerih stoji trdno država.

Ne pozabimo in ne pustimo nikdar izpred oči, da je pravičnost podlaga dobre države!

Kazensko pravosodstvo na bojnem polju.

Univ. prof. dr. Metod Dolenc.

(Dalje in konec.)

Sedaj naj sledi še obris temeljnih načel glede vpoštevanja dejanja, storilca in dokazov v kolegijih sodnikov, sestavljenih na prej označeni način. Da ostane v tem oziru le pri ob-

risu, skoraj ni drugače, če se pomisli, da do kakšne statistike glede judikature v svetovni vojni vsaj mi pač ne pridemo!

Vojaška kazniva dejanja se ocenjujejo vseskozi strogo. Stroga ocena se znači tu za tisto pojmovanje stvarnega položaja, ko pride pri objektivno enakovrednih dokazih spričo imponderabilij relativno večkrat do potrditve vprašanja o krivdi, kakor do zanikanja istega vprašanja. Samo tiste vojaške delikte, ki vsled svoje vsakdanjosti učinkujejo topo in so, dejal bi stalni pojavi kot posledice dolge vojne, n. pr. svojevoljne odstranitve, pregreški zoper red in strah, presoajo sodniki vojaškega stanu milejše. Nadalje se stroga ocena rada ublaži, kar je posebno značilno, celo pri vojaški deliktih, kadar gre za zločin, ki je nanj postavljena smrtna kazen. V tistih časih (1914—1916), ko so bile nagle sodbe (preki sodi) nekako na dnevnem redu — med časom veljavnosti naredbe vrh. pov. R No 128.551 je bilo veliko manj ukazov za nagle sodbe — vplivala je pretnja smrtne kazni na psiholajškega sodnika zavirajoče, skoraj bi rekel, otrplo, osobito ako je bilo znano, da je pristojni poveljnik pripadnik najstrožje struje in da dá izrečeno smrtno kazen kaj rad — izvršiti. V takih slučajih je imel pouk avditorjev, da treba vprašanje glede krivde samo zase po zakonu rešiti, da je kazen le zakonita posledica, — kajpada nasprotni učinek. Sveti strah pred veličanstvom smrti vodi pač do prisvaje pomilostitvene pravice! „Ne, tega ne dopustim, da bi se ga streljalo, sem nasprotnik smrtne kazni!“ je izjavil en ali drugi sodnik — in enoglasnosti, predpisane za naglo sodbo, ni bilo. Tako močno je vplivala bojazen pred smrtno kaznijo, da so izšle v naglih sodbah, kjer se smrtna kazen po zakonu ne sme izreči, n. pr. pri starosti zločinca pod 20 leti, gladko enoglasne obsodbe, čeprav je bilo vprašanje glede krivde v primeri z naglimi sodbami ob zakonito predpisani smrtni obsodbi zamotanejšje, in težje rešiti. Štastika o obeh vrstah naglih sodb bi v tem oziru pokazala gotovo prav čudne podatke! —

Poizkus glede prisegolomilnega namena pri dezertacijah in pa glede naimena, izbaviti svoj odpust iz službe, pri samopoškodbah se znači za pravcato probatio diabolica, presoja teh vprašanj od strani lajiških sodnikov pa za najjasnejše spričevalo o tem, ali so kos sodniškemu poslu. V splošnem je to ispričevalo bilo dobro; lajiški sodniki kažejo dobro razumevanje in precejšno

samostalnost. Določila zakona (§ 183 voj. k. z.), „da bi se za vedno odtegnil službi“ je tako splošno razumljivo, da doseže jurist le malo častne opazke o svojem stanu, ko bi hotel lajiku dopovedati, da je „za vedno“ enako pojmu „trajno“, kakor je to vojaški kasacijski dvor v nekaterih, ne v tisku (pač pa — v naredbah za avditorje) objavljenih slučajih izvajal. Popolnoma pa bi se izjalovil poskus, če bi se hotelo pripraviti lajiškega sodnika do naziranja, da je po zakonu tudi dezertacija — k četam na fronto iz zaledja mogoča! — Tudi to je vojaški kasacijski dvor neštetokrat trdil.

Nadaljni delikt, ki vzbuja, rekli bi, skoraj vsakokrat pomsleke pri lajiških sodnikih, pa je grdo ravnanje viših zoper nižje v medsebojnem službenem razmerju po §-u 289 a voj. k. z. Da so določila tega paragrafa precej nejasna, ni dvoma. Ali na to se je kolikor toliko že v naprej oziralo in pod obtožbo so prihajali le taki reati, pri katerih se je dal dejanski stan lahko pod § 289 a voj. k. z. subsumirati. Toda — celi delikt kakor tak sodnikom iz vojaškega stanu ni po godu, ker so vojaki-častniki precej splošno naziranja, da bi se povelja brez brahialne pomoči javaljne izvajala, odnosno, da se kaznivi čini, pri katerih se zasači storilec in flagranti, najbolje na licu mesta z brahialno kaznijo odpravijo, ker se s tem na eni strani storilca obvaruje strožje kazni na drugi strani pa — izogne sitnim pisarijam. Radi zakonite določbe „v medsebojnem in nasprotnem službenem razmerju“ pa pride večkrat do tega, da se stavi dva tri ali še več slučajev pod obtožbo po §-u 289 a voj. k. z., a v dokazilnem postopanju se odkrha en ali drugi moment (medsebojnost, oz. nasprotnost službenega razmerja) baš pri krutejših brahialnih dejanjih, dočim kakšna verbalna žaljenja vendar le ostanejo v medsebojnem in nasprotnem službenem razmerju. Posledica je, da se morajo krutejša dejanja subsumirati, recimo kakor pregrešek po § 680 voj. k. z., — proste žalitve z besedo — pa ostanejo hudodelstva. Da to lajikom noče iti v glavo in da se jurističnim „premetenim“ interpretacijam posmehujejo, je raz stališče lajika prav lahko umljivo.

Enako je pri mnogih drugih vojaških deliktih, ki se dostikrat pripete, pa ne povzročajo dejanske škode n. pr. pri kršitvah dolžnosti v stražni službi, pri lažjih kršitvah subordinacije, ko se

lajiki prav radi izpodtaknejo ob interpretaciji, da treba „predpostavljena“ istovetiti z „višjim“, kakor se je praksa, sledeč voj. kasacijskemu dvoru, razvila. Tožbe vojaških sodnikov, če pride takšen „lažji“ slučaj pred sodišče, češ, on bi bil kakor stotniški poveljnik stvar sam v roke vzel in jo rešil brez kazenske ovadbe — so vsakdajna prikazen pač za vsakega voditelja glavnih razprav na fronti. To velja pa tudi, da pridem na drug, sicer ne vojaški, pa vendar soroden delikt, še prav posebno za tatvine, storjene na kvar vojaku-tovarišu. Vsakega poznavalca teh razme kar bode v oči različna praksa: Pri eni stotnji pride za vsako malenkost kazenska ovadba, pri sosedni — pa nobena, tudi za večje stvari ne, čeprav bona fide!

Izmed splošnih deliktov — popolni ne moremo biti — naj omenimo le še nekatere. Posiljenja so se pripetila tudi na fronti, ali bolje povedano neposredno za fronto, pridejo pa tudi kazenski spisi s posiljenjem iz zaledja na fronto. Ocenjujejo se vseskozi jako milo. Primer detomora, storjenega v prvi vasi za avstro-ogrsko-nemško fronto v Voliniji je vzbudil pri vojaškem poljskem sodišču seveda senzacijo; dejanski stan je bil povsem jasen, kazen, ki se je izrekla, je bila najnižja, kakor jo pač kazenski pravdni red dopušča. Dočim je temeljila skrajna milost sodnikov v takih slučajih na vzrokih, ki imajo svoj psihološki izvor v vojnih razmerah, prišla je pri celi vrsti deliktov vpoštev predvsem diskrepanca med vojaškim kazenskim zakonikom in ogrskim civilnim kazenskim zakonikom. Razsojanje o manj važnih deliktih, n. pr. malih tatvinah, goljufijah, hazardni igri je stalo za ogrskega vojaškega lajika sodnika pod utisom ogrskih določb, ki imajo tudi druga načela glede preganjanja takih deliktov, še prav posebno, ako je bil delikt začet v ogrskem zaledju n. pr. med dopustom.

Tu naj se pokaže, kako tehtni pomisleki govore zoper prakso, da naj sodi o vseh deliktih, ki jih je vojak nekoč za vojnega časa storil v zaledju in jih prinese — po načelu personalitete — na vojno polje s svojo osebo, — vojaško poljsko sodišče. Celokupna judikatura trpi vsled tega, to je gotovo. Pred vsem obremenjuje to poljska sodišča z deli, ki se prav nič ne tičejo prave naloge poljskih sodišč: varovati in podpirati disciplino na bojnem polju. Drugič pa pomeni to tudi skrajno nepravilnost napram obdolžencu, ki se prikrajša in oškoduje tako glede ne-

posrednosti dokazov, kakor tudi glede rednih lekov. Tisto „prekladanje aktov“ (Aktenschiebung) iz zaledja na bojno poljo pa ima še druge neprilike za posledico! Hudodelci, ki se dobro spoznajo na „tahiniranje“, vedo seveda za sredstvo, da pridejo iz bojnega polja nazaj v zaledje, in to po večkrat zaporedoma, in tako pride, da dobe sodnika za svoje čine še le — po več letih. Kar nič redkega ni, da taki spisi potujejo po 2 ali 3krat za obdolžencem k poljskemu sodišču, ko pa je tam akt za obtožbo zrel, se obdolženec — nahaja zopet v zaledju! Prav posebno velja to za take hudodelce, ki spadajo v preiskovalni zapor, ker so sami ob sebi begosumni in poleg tega kar najslabše vplivajo na svoje tovariše. Sicer je razpis vojnega ministrstva odd. 4/g št. 2145/17 intimiran z naredbo vrhovnega poveljstva št. 6474/just. ref. odredil, da se zaprtih obdolžencev ne sme pošiljati na fronto pred koncem kazenskega postopanja. Lepo in umestno bi bilo, da bi se sodišča v zaledju tega ukaza striktno držala! Sploh takih hudodelcev iz navade ne gre spravljati pred naglo sodbo, ker se dejanski položaj tekom 48 ur (§ 438 odst. 2 voj. k. pr. r.) sploh ne da razjasniti. Redni preiskovalni zapor je seveda le tedaj vsaj nekoliko mogoč, kadar se boji ustalijo ob eni črti, pa še tedaj primitivni poljski zapori ne dadó skoro nobene varnosti zoper pobeg. Ako se pa postavi hudodelca pri njegovi stotnji (bitnici i. t. d.) pod t. zv. strogo nadzorstvo, uide prej ali slej, najraje seveda v zaledje, — in daje s tem drugim najslabši vzgled. —

Ocenjevanje storilca po vojaških lajiških sodnikih kaže v splošnem strogo objektivnost. Malo preveč se vendar le ozirajo na dober popis in na dekoracije storilca. Seveda gre to predvsem na rovaš že prej povdarjenega naziranja, češ, hraber, drzovit vojak je dober del svojih grehov že odslužil z vojnimi štrapacami in izmil pego na časti. Kar mučno postane razpravljanje tedaj, ko gre za to, da naj se takemu dobremu vojaku odreče dekoracija ali pa odvzame šarža, ker je storil pred pridobitvijo šarže ali dekoracije kaznjivo dejanje, za katero se zahteva ex lege odpust šarže ali odvzete dekoracije sodbenim potom. Lajiki majajo z glavo, ko čujejo o tozadevnih zakonitih predpisih in lahko se trdi, da neracionalnost teh predpisov vseskozi pripisujejo temu, ker je svet „tuj celemu juristovskemu stanu“.

Ocena dokazov v poljskem postopanju trpi seveda silno vsled nepobitnega dejstva, da mora poljsko postopanje zaostajati daleč za ideali neposrednosti in ustmenosti postopanja. Dve tretjini slučajev, ki končajo pri glavnih razpravah v poljskem postopanju, sta nastali v zaledju ali pa v območju kakšne druge četne divizije. Dokazi so bili sprejeti deloma že v zaledju, deloma pri kakšnem drugem poljskem sodišču, mnogokrat s trudapolnimi rekvizicijami. Ko pride do glavne razprave, zasliši se obtoženca ob obtožbi, potem pa prične čitanje kazenske ovadbe, prečestokrat pobarvane, a ne obtožencu v prid; na to čitanje in tolmačenje v zaledju napravljenih izpovedeb prič itd., brez konca in kraja. Obtoženec sliši sedaj prvič dobavljeni dokazni material, daje pojasnila, prereka trditve prič. Kje je resnica? Odgoditev glavne razprave bi bila mnogokrat potrebna, ali — prav čestokrat ni pričakovati niti od tega sredstva prave pomoči za iskanje resnice. Priče — zlasti še vojaki s fronte — po preteku pol leta skoro nikdar niso več pri prejšnem vojaškem oddelku, pa ko bi se jih zaslišalo vnovič, ostalo bi pač vse pri starem, ako se prič in obtoženca ne more zaslišati neposredno in hkrati: Vsakdo bi trdil svojo — na papirju. Psihološka presoja izpovedeb pade v vodo. Zatorej postane merodajen v prvi vrsti utis, ki ga napravi obtoženčeva oseba ob sebi in pa njegov službeni popis. Če je pogumen človek, ki se razume zagovarjati v strumni pozituri spretno in pa — na glas, ima nasproti „mutastim“ dokazom za svoje dejanje popirnim izpovedbam lahko igro! Končno je seveda veliko manjša nesreča, ako se krivec po nepotrebi oprsti, v primeri s slučajem, da se nedolžen po krivici obsodi. Prav obžalovanja vredno pa je raz etično stališče vsekakor, da zločinec, ki je že večkrat stal pred sodiščem in se „spozna“ ter ba zato krčevito taji in laže, dobi veliko boljšo pozicijo, kakor pa pošteni mož, ki skesano prizna in ima nameu poboljšati se ...

Kakor rečeno, papirni dokazi so najhujša zadrega pri sodbah v poljskem postopanju. Priče je pač tudi tedaj, ako se nahajajo v poveljstvenem območju lastnega pristojnega poveljnika, včasih težko priklicati. Naj se pomisli na soške bitke, ko pri belem dnevu sploh ni bilo moči zapustiti strelske jarke in ko je bil tudi vsak mož, še celo pa vsaka šarža le-tam od sile potrebna. Eno pomožno sredstvo je pa bilo koj pri roki: pusti se, da za-

sliši priče ‚administrativno‘ njihov poveljnik. Prav ta vrsta papirnih dokazov pa zasluži najbolj skeptično presojo: Jezikovne težkoče, neokretnost v izražanju na obeh straneh, neizkušenost zaslišujočega organa, nekakšen strah zaslišanega pred svojim poveljnikom častnikom (če se ta sploh potruži in ne pusti samo narednika zasliševati) — vse to učinkuje, da nastanejo protokoli, katerih vsebina tedaj, ako pride do sodnega zaslišanja, izziva naravnost začudenje. Najmanjše, kar bi se moralo zahtevati, bi bilo, da se čitanje takih zapisnikov v dokazne svrhe kakor surrogat za sodne zapisnike kratko malo prepove, kakor hitro je vsebina količkaj odločilnega pomena! To pa še zlasti radi tega, ker vojaški lajiški sodniki, ki mnogokrat sami take zapisnike napravljajo, radi mislijo, da so — nezmotljivi, seveda še bolj kakor sodniki . . .

V enem pogledu bi se dalo poljski justici, ki se mora hočeš nočeš slednjič dati ponižati na zgolj „priznanjsko justico“ odpo- moči, namreč, ako bi se pokazalo na važnost dokazovanja z realijami. Res, da dokazi z realijami v poljskem postopanju, prenasičenem z delikti nepokorščine, niso baš na dnevnem redu. Pa vendar! Pri samopoškodbah, tatvinah z ulomom, po- naredbah listin bi morali biti vedno na razpolago. Gotovo: ako pride do dokazov z realijami, učinkujejo le-ti dokazi — tudi pri lajiških sodnikih povsem zanesljivo in prepričevalno. Nedostaje pouka poveljnikom pododdelkov, kaj prihaja v poštev za dokaz z realijami. Prav dostikrat se n. pr. pošlje denar, ki je tatu ostal od vkradenega prodanega blaga, za „corpus delicti“ (!); da bi pa pri samopoškodbah pregledali takoj po storitvi osumljenčevo puško, ali da bi se potrudili poiskati tisto sredstvo (včasih prav kompli- cirano pripravo!), s katerim je sprožil jeziček, ko se je obstrelil, — na to pa ne pridejo! Pa včasih je bilo tudi tako, da je stot- niški poveljnik vse prav lepo poizvedel in realne dokaze ugotovil, pa — ovadba roma preko več višjih mest in dokazna sredstva, ki se dajo lepo prenesti, zastanejo nekje, da jih ni več na iz- pregled, ali pa se celo zamenjajo za druga, vdobnejša, kar se je tudi že pripetilo!

Pregled psiholoških strani razsojanja v poljskem postopanju opravičuje trditev, da vojaški kazenskopravdni red sicer za poljsko postopanje ni čisto za nič, da nasprotno more priti, ako se av-

ditor res potrudi, do pravičnih sodeb, in da tudi v resnici pride do takih, navzlic temu pa se ne da prerekati, da obstajajo nedostatki, katere velja odpraviti čim preje.

1. Sestava vojaških sodišč naj se vrši tako, da se vzame za voditelja glavne razprave skoziinskozi preizkušen, samostojen avditor, ki naj se sicer ne uporablja za pravdniške posle, še manj pa za zagovorniške. Tudi za pravdniške posle bodi nastavljen kolikor možno eden in isti avditor, če pa tega ni, vsaj eden in isti častnik iz vojaškega stanu, ki ima pravniško izobrazbo. Eden ali dva častnika, ki potrebujeta nekoliko odpočitka, se lahko dobota pri vsaki diviziji!

2. Vojaški lajiški sodniki morajo biti večji razpravnega jezika. Da se jih sme šteti za „može razsodnosti“ (služ. regel. I. del t. 704), treba je tudi, da so fizično polnoletni. Nominelno komandiranje, ki bi utegnilo obujati domnevo, da se vrši namenoma, je na vsak način opustiti. Za „frontne delikte“ treba dobrih frontnih častnikov za sodnike, komandiranje naj bi se izvajalo na podstavi v naprej določenega reda (turnus). Samo prve nižje sarže, ne pa še nižje sarže, naj bi bile poklicane za sodnike, kakor je to predpisano v §§-ih 53 odst. 2 in 55 zad. odst. voj. k. pr. r.

3. Zagovornik moral bi biti vsaj pri glavnih razpravah za hudodelstva, prav posebno pa pri naglih sodbah eden izmed odvetnikov (zagovornikov po poklicu) ali civilnih sodnikov iz vrste takih, v območju pristojnega poveljnika se nahajajočih častnikov ali njim enakih dostojanstvenikov. Komandiranje mladih poročnikov, ki svoje govorčke odjecljavajo, naj se opusti, sicer se poraja dvom, mari ni zagovornik samo pro forma poklican k sodišču.

4. Prezaposlenost poljskih sodišč na fronti s kazenskimi stvarmi, katere se poriva tja iz zaledja ali etape, bilo bi odpraviti. Predvsem zadev, ko je odrejen zavarovalni ali preiskovalni zapor, ne gre porivati na bojno polje. Seveda pa tudi preiskovalnega zapora, ki je enkrat ukrenjen, recimo zoper večkratnega ubežnika, ne gre ad hoc razveljaviti, zato, da se moža lahko odrine na bojno polje (kar se je prav dostikrat dogodilo)! Koliko moči gre v nič, ako se na pol obdelano kazensko zadevo odrine k nadomestnemu bataljonu, od tam k polkovnemu poveljstvu na bojnem

polju, od tu k vojaškemu sodišču. Le-to mora spise čisto z nova proučiti, potem pa dokaze pribaviti — rekvizijskim potom. Obdolženec tiči v poljskem zaporu, ali nevarnost, da pobegne, je kar največja; treba posebnih in podvojenih varnostnih odredb. Po obsodbi — pa pojde mož s prav tistimi varnostnimi odredbami, podvojenimi stražami itd. spet nazaj v zaledje — v vojaško kaznilnico, kajti, da bi se mu dalo odlog izvršitve kazni že celo ne gre, okužil bi na fronti svoje tovariše.

Pa tudi nevojaški, v zaledju storjeni delikti naj bi se opravili v zaledju, že za to, da se obtožencu n. pr. pri težko diffamujočih deliktih obvarujejo neposrednost dokazov ter redni pravni leki. § 470 voj. k. pr. r. nudi pravno podlago za odložitev obtožbe v takih difcilnih kazenskih stvareh, ki dojdejo iz zaledja na bojno polje.

5. Sodbo naj bi predavala pristojnemu poveljniku (če ta ponesrečena inštitucija sploh v tej obliki ostane) vedno skupno predsednik in voditelj glavne razprave. Justični referent naj se udejestvuje le pri poslih vojaškega pravdnika. Kajpada bi trebalo dati obtožencu v rednem poljskem postopanju devolutivno pravno sredstvo zoper sodbo, zlasti ker mora redovito ostati izvršitev kazni odgodena do demobilizacije; inace bi učinkovala pridobitev kazni na prostosti, kakor zavarovanje za življenje, vsaj na fronti! Samo pri naglih sodbah bi smelo ostati pri tem, da obdrži pristojni poveljnik zadnjo in odločilno besedo brez pravnega sredstva zoper njo. Ali ta ultima ratio nagle sodbe smela bi se upotrebti zgolj pri strogo vojaških deliktih in pa pri najbolj prostaških splošnih deliktih, smrtna kazen pa naj bi se smela izvršiti le tedaj, ako se razpase splošna nasilna nebrzdanost (§ 435 od. 2 voj. k. pr. r.) ogrožujoča vsako redno disciplino, to pa na podlagi ustno utemeljene sodbe. Pismena izdelava naj bi sledila, naj bi ne bila za predpogoj izvršitve sodbe.

Kako neracionalna je določba, da v poljskem postopanju ni nobenega redovitega pravnega leka, naj se razvidi iz nastopnih uvaževanj. Ako se odloči pristojni poveljnik, da kaznuje n. pr. častnika radi samovoljne odstranitve disciplinarno, onda ima častnik zoper to odločbo pravni lek pritožbe na višjega poveljnika (n. pr. od divizionarjevega ukrepa na kornega poveljnika). Če ga pa da kaznovati sodnim potom, onda častnik nima ni

kakšnega devolutivnega pravnega leka na razpolago. In vendar je gotovo treba častniku v drugem slučaju še veliko bolj pritožbe, da se more ubraniti madeža na časti — kazenskosoodne obsodbe!

Dokler pa se v rednem poljskem postopanju ne uvedejo pravna sredstva z devolutivnim učinkom, bilo bi pa najmanje, da se vsaj prošnje in pritožbe, ki jih hoče obsojenec po §-u 476 odst. 2 voj. k. pr. r. uveljaviti, pravilno protokolirajo in če treba prednašajo od zagovornika pristojnemu poveljniku, ki končno tudi o teh prošnjah in pritožbah odločuje.

6. Da je postaviti za predsednika pri glavni razpravi častnika, ki ima šaržo, da dobi vsaj službeno prednost pred voditeljem razprave, to je raz vojaško stališče ne samo umestno, ampak tudi potrebno. Priznam pa, da se ta nazor ne more šteti za communis opinio omnium — auditorum. Toda čisto odveč pa je, podajati predsedniku razprave kaj drugih pravic, kakor vodstvo discipline na glavni razpravi.

7. Vrhovno poveljstvo je v mnogih naredbah po pravici navkazalo, da je paziti na neposrednost dokazov. Toda s pravim uspehom! Da bi se pa v primerih, ko kaže glavna razprava, da brez neposrednih, psihološko menjevanih dokaznih sredstev ni moči dobiti prave sodbe, vendar le dala neposrednosti veljava, naj bi imelo poljsko vojaško sodišče možnost, da na glavni razpravi izreče: tu treba neposrednosti dokazov, za to se razprava odgodi, dokler bo možnost provesti dokaze neposredno. To bi bilo le razširjenje že obstoječe pravne misli, izražene v § 470 odst. 1 voj. k. pr. r.

8. Prav gotovo bi bilo umestno, odkazati vse obtožbe radi pregreškov senatu treh sodnikov (§ 53 voj. k. r.).

9. Potrebno bi bilo tudi razzodišče, kjer bi se izenačevala praksa glede postopanja pri poljskih sodiščih. Na primer: nekatera sodišča smatrajo to, če se sné rezervna porcija prehrane, za ta, druga za čisto drugačen delikt; nekateri justični referenti spravijo (seveda z generelno dovolitvijo pristojnega poveljnika!) vse, drugi nobenih samovoljnih odstranitvev pred glavno razpravo; tod se odgodi skoraj vsaka, drugod malone nobena izvršitev kazni! Da tudi sodišče vrhovnega poveljstva v teh vprašanjih ne more enotno učinkovati, ker je samo kolebalo zdaj na ostrejše,

zdaj na milejšo plat, je jasno. Treba bi bilo inštitucije nadzornika poljskih sodišč, ki bi pač moral ostati z vsemi sodišči v dobrem stiku in bi vplival na sodnike „z uma svitlim mečem“, a ne z dekretiranjem! —

* * *

To bi bila vprašanja, ki so bila vsaj ob koncu svetovne vojne najbolj pereča.

V splošnem mislim, smo pokazali, da gre vse za tem, da se kolikor moči utesné pravice pristojnega poveljnika in vzpostavijo prave naloge — sodnikov. Morebiti še ni prišel čas, da se cel inštitut pristojnega poveljnika vrže med staro šaro, ali pustiti mnogoterim pristojnim poveljnikom, po sposobnosti, čutu pravičnosti in tudi — dostojnosti! — zelo različnim, da gospodarijo po svoji glavi in volji, to ne pojde več!

Za bojno polje treba predvsem poskrbeti avditorjev, voditeljev glavnih razprav in naglih sodeb, ki so glede znanja zakonov, glede izkustev življenskih in psiholoških na višku, ki razpolagajo z vsem potrebnim taktom, pa tudi z odpornim hrbtiščem, če treba uveljaviti — pravico! Tedaj bodo vojaška sodišča, — pa naj si prevladuje v njih lajični element, samo da je dober in prost demagogije — zavetišča nedolžnih, a tudi krepka opora discipline.

Enotno nadzorstveno oblastvo v kaznilnicah in jetnišnicah.

Andraž Jeglič, višji državni pravdnik.

Izvršitev kazni v naši državi ni enotna; enotnost dosežemo šele z enotno vrsto kazni in z izenačenjem ustroja zaporov.

Namen tega spisa ni, baviti se z vprašanjem, katero vrsto kazni, kateri kazenski sistem bi morali uveljavljati v naši državi. Bodemoli obsojali na težko ječo, ječo, na robijo, na strogi zapor, na zapor ali na zatvor, brezdvomno bodo kazni morale biti take, da jih bomo mogli izvrševati v zaporih, ki so nam

že sedaj na razpolago. Večinoma imamo za milejše kazni zapore na okrajnih sodiščih, za kazni ječe do enega leta jetnišnice, za daljše kazni pa kaznilnice. Te tri vrste zaporov moramo obdržati tudi v bodoče, vprašanje je le, kakšno bodi nadzorstvo, ustroj in organizacija teh zavodov. Na okrajnih sodiščih naj zapori ostanejo še nadalje pod vodstvom predstojnika okrajnega sodišča, nadzorstvo, vodstvo in upravo jetnišnice bi pa morali poveriti istim činiteljem, ki so jim podrejene kaznilnice.

V Sloveniji nadzorujejo kaznilnice: hišni komisar, višji državni pravdnik, poverjeništvo za pravosodje in ministrstvo pravde, v Hrvaški in Bosni pa neposredno deželna vlada, jetnišnice pri nas, v Hrvaški in v Bosni so podrejene predsednikom zbornih sodišč. Vsekakor pa imamo v Sloveniji preveč kaznilničnih nadzorstvenih instanc. Zategadelj moramo izločiti iz vrste nadzornikov hišnega komisarja ter višjega državnega pravdnika ali poverjeništvo za pravosodje. Rešitev tega vprašanja pa moramo odložiti do časa, ko bo odločena usoda poverjeništva za pravosodje. Za danes razmotrivam zgolj stališče, da naj predsedniki zbornih sodišč prepuste nadzorstvo jetnišnic višjemu državnemu pravdniku ali poverjeništvu za pravosodje.

Nadzorstvo kaznilnic je zelo važen in obširen delokrog višjega državnega pravdnika, kajti kaznilniška uprava, skrb za uradniško in pazniško osebje in za vsakega posameznega kaznjence je mnogovrstnejša in povzroča mnogo več dela nego nadzorstvo, ki ga izvršuje v jetnišnici sodni predsednik. Vsikdar ima prvi več prilike baviti se z vedo o izvršitvi kazni nego drugi. Celotno poslovanje v posameznih jetnišnicah ni vedno enakomerno, kajti večkrat opažamo, da predsedniki ne soglašajo v vseh upravnih vprašanjih in v disciplinarnem postopanju zoper paznike in kaznjence. Če že poverimo višjemu državnemu pravdniku nadzorstvo izvršitve več nego enoletne kazni, da celo če se čestokrat nastani kaznjence kljub kazni pod enim letom vsled preobloženja jetnišnic ali katerokoli drugega razloga v kaznilnicah, ne more biti nikakega pomisleka, da prepustimo višjemu državnemu pravdniku izvršitev kazni tudi v jetnišnicah.

To bo le v korist pravosodni upravi, ker bo delo predsedništva sodnih dvorov prve in druge stopinje mnogo več olajšano, nego bo obremenjeno višje državno pravdnništvo. Kdor ima pogled v delokrog predsedništev, more uvideti, koliko registrov, računov, poročil zahteva uprava jetnišnic zlasti, kjer nimajo upravnih uradnikov. Za primer navajam, da je nedavno nek sodni predsednik imel mnogo nepotrebne pisarije in poročanja le za popravo ključavnic pri celicah in za nabavo pljuvalnikov. Sicer pa uprava jetnišnic ni nikakor primerna poklicu predsednika in vseh onih mlajših sodnikov, ki so radi jetnišniške uprave zaposleni v predsedništvu. Gotovo je jetnišnica sodišču tudi v korist, zlasti ker kaznjenci opravljajo hišna dela. Toda po mojem mnenju kaznjenci sploh ne tičejo za čiščenje v uradne prostore sodišča, sicer pa bi kaznjenci istotako smeli opravljati ostala hišna dela, dasi ne stoje več pod nadzorstvom predsednika.

Drugače je z osebami v preiskovalnem zaporu. Te morajo ostati pod nadzorstvom sodnika. Predlagani preustroj tega nikakor ne bo oviral, nego bo celo pospešil strogo ločitev kaznjencev in preiskovancev, ki je neobhodno potrebna, ki se je pa sedaj redno ne uveljavlja. Gotovo bo krajevna ločitev celic preiskovancev in kaznjencev v vsaki jetnišnici izvršljiva. Tudi ne bo nobene zapreke, da preiskovanci sami zahajajo na izprehajališče, cerkev, itd. V skupne delavnice pa preiskovanci itak ne spadajo, ker jih ni moči siliti k delu. Kolikor preiskovanci ne skrbje sami zase, bi prevzela njih preskrbo uprava jetnišnice. Disciplinarna oblast nad njimi bi ostala predsedniku sodnega dvora, preiskovalnemu sodniku pa pravice, ki jih določa zakon. Tako bi bile zagotovljene preiskovancem vse njih pravice, dasi bi jetnišnico nadzoroval višji državni pravdnik.

Predlagani preustroj bo dalje tudi v prid upravnemu osebju, uradnikom in paznikom. Skupen status kaznilničnega in jetnišničnega osebja bo temu le v korist, kajti čimvečje število, tem ugodnejše je to za gmotno stanje osebja in za upravo, ki more izbirati in nameščati vsakega tja, kjer uspešneje deluje.

Službovanje kaznilničnega in jetnišničnega osebja med štirimi zidovi, v vednem stiku zgolj s kaznjenci je neprijetno.

nevarno in naporno. Skrb naša mora biti, da si ohranimo sedanje dobro osobje in da si izgojimo vzgledn naraščaj, kajti v njihovih rokah leži uspeh izvršitve kazni. Delo kaznilničnega uradnika ni zgolj uprava, ki že sama zase zahteva mnogo-vrstnih izkušenj, nego poverjena mu je tudi vzgoja in zboljšanje kaznjenca. Določiti primerno delo vsakemu kaznjencu, ga razumeti, nadzorovati, kaznovati, zboljšavati, vzdržati disciplino more le oni uradnik, ki spozna individualnost vsakega posameznega kaznjenca in ki jo zna upoštevati.

Tekom svojega delovanja v kaznilnicah sem se prepričal, da kaznjenci prav dobro vedo, da smejo prositi in se pritožiti. Te pravice se radi poslužujejo, čestokrat jo izkoriščajo, zlorablajo in zato kujejo v skupnem zaporu med seboj najrazličnejše naklepe. Zelo zgrešeno bi bilo, da bi jim odrekli pravico prošnje ali pritožbe neposredno do predstojnika, onega, zoper katerega gre pritožba. Le kdor pozna individualnost kaznjenca, ki prosi in se pritožuje, ga more razumeti. Kolikokrat je stal pred menoj kazjenec, ki so ga sodniki morali obsoditi in označiti za zločinca, pa sem ga v svoji notranjosti pomiloval, da je prišel med hudodelce! Mnogo je bilo gorenjskih fantov, ki so prišli v kaznilnico v Gradiški zgolj radi tega, ker so v prirojeni nagnjenosti do pretepa, več ali manj opiti, zavihтели proti svojemu nasprotniku britev tako nesrečno, da so mu prerezali žilo odvodnico. Ako ne bi ga zadel na tako mesto, bi prišlo le do male poškodbe. Le nesrečno naključje je spravilo tega sicer povsem poštenega mladeniča med hudodelce v kaznilnico. Ko sem takemu zrl v oko, moral sem vse drugače umeti in oceniti njegove besede, nego ob prošnji ali pritožbi krvoločnega pretepača ali nepoboljšljivega tržaškega tatu ali goljufa. Dokler ne poznaš notranjosti kaznjenca, ni ti mogoče prav presojati, koliko je upravičena njegova prošnja ali pritožba. Nemogoče je izreči tako sodbo, da na eni strani ne trpi ugled paznika, zoper katerega se je pritožil, kar bi kršilo disciplino, in da na drugi strani kazjenec, ki najmanjšo krivico bolj občuti kakor prost človek, vendar spozna, da je bila njegova prošnja upoštevana. Sicer zgubi zaupanje v predstojnike, kar ga more privedi do samopomoči. Mnogokrat, zlasti začetkom bivanja v kaznilnici prihajajo kaznjenci s prošnjo

za obnovitev kazenskega postopanja. Mnogovrstne in zato za pravno rešitev težavne so njih prošnje za svet v zasebnih stvareh. In kako je treba spoznati individualnost kaznjenca, ko gre za vprašanje, je-li vreden pomiloščenja in ko bomo morali odrediti prestop kaznjenca iz samotnega v skupni in pozneje v posredni zapor, ko uveljavimo progresivni način izvršitve kazni?

Že ta izvajanja nas morejo privedi do sklepa, da izvršitev kazni doseže svoj namen le tedaj, ako za to poklicani činitelji presodijo in znajo upoštevati kaznjenčev značaj, njegovo življenje, vzgojo, vzroke in način dejanja, radi katerega je v kazni, ter njegovo vedenje v kaznilnici, z eno besedo, ako spoznajo kaznjenca do dna njegove duše. Zato pride izvršitev kazni le tedaj do viška svoje popolnosti, kadar bosta voditelj kaznilnice in jetnišnice in njegov namestnik kriminalista - psihologa, ki sta izvršila pravoslovne študije, delovala kakor preiskovalna in kazenska sodnika in se izvežbala v kaznilničnih upravnih poslih.

V zadnjih petintridesetih letih izbirali so v bivši Avstriji upravne uradnike kaznilnic in pozneje jetnišnic običajno iz vrst aktivnih častnikov in te uradnike prevzeli smo po prevratu tudi v Sloveniji. Priznati treba, da so ti činitelji večinoma izborno izvrševali svojo nalogo, kolikor se je tikalo discipline in uprave v kaznilnicah. Razpravljalo se je večkrat o njihovi želji, naj bo v kaznilnicah odstranjena kontrola hišnega komisarja in višjega državnega pravdnika in da naj bo kaznilnično osebje neposredno podrejeno ministrstvu. Tej želji pa se ni ugodilo prav radi tega ne, ker se je z nadzorstvom in sodelovanjem višjega državnega pravdnika hotelo napram uplivu, izvirajočem iz strogega vojaškega naziranja, postaviti in vzdržati protiutež kriminalista, izkušenega v poslovanju na kazenskem sodišču. V Hrvatski in Bosni so zasedli kaznilniška mesta že juristi.

Enotno nadzorstvo bo dalje tudi v prid kaznjencem. V bivši Avstriji so skoro vedno delili kaznjence po njih narodnosti v različne kaznilnice; to sedaj odpade. Za jetnišnice pa obstaja le določba, da mora vsak prestati kazen v jetnišnici onega sodnega dvora, ki ga je obsodil. Treba je utemeljene prošnje, če hoče prestati kazen v drugi jetnišnici, a to zavla-

čuje nastop kazni in provzroča delo na prvi in drugi stopinji. Temu je vzrok le, ker vsaka jetnišnica deluje samostojno in nima nikakega stika z drugo. Ob skupni upravi jetnišnic pa ne bo, zlasti glede na ugodne prometne razmere v naših krajih, posebnih težav, zjediniti vsaj nekaj kaznjencev, v prvi vrsti one, ki imajo daljšo kazen, po njihovem poklicu. Ako bodo zbrani v jetnišnicah krojači in čevljarji, ključavničarji, mizarji, poljedelci in ako bodo za inteligentnejše kaznjence oddelek za strojepisje, knjigoveznice itd., bo ta način delitve kaznjencev po jetnišnicah le v prid vzgojevalnemu smotru izvršitve kazni in v gmotno korist države, ki bo dobivala poceni mnogo potrebnih za svoje institucije. S tem pridobimo v paznikih strokovno bolj izvežbane poslovodje.

Skupna uprava bo nadalje omogočila zjedinenje vseh mladostnih kaznjencev v eni ali dveh jetnišnicah. Sedaj v teoriji ni kaj ugovarjati obstoječim, večinoma jako umestnim naredbam bivšega justičnega ministrstva o izvršitvi kazni nad mladostnimi. V praksi se pa vseh teh naredb ne upošteva in tudi ne more uveljavljati, bodisi ker je v posameznih jetnišnicah število kaznjencev prepričilo, bodisi ker ni vedno na razpolago za njih vzgojo zadostno vnetega paznika ali uradnika. Pri zjedinenju mladostnih v večje skupine pa odpadejo vsi taki nedostatki. Skupna uprava bo dalekosežne koristi za tuberkulozne kaznjence. Ti nesrečneži čepijo sedaj v jetnišnicah brez dela in okužujejo zapore. Če bodo združeni v posebnem oddelku, jih bomo nastanili v kraju z najboljšim obnebjem, določili jim bomo lažje skupno primerno delo in vsa opravila, orodje, knjižnica bo zgolj njim v uporabo.

Ob enotni upravi bo nadalje mogoče, izvesti tudi v jetnišnicah enakomerno perijodično pomiloščenje, ali pa pogojni odpust kazni. Vpliv teh ustanov je očitno ugoden, ker pospešuje držanje discipline in vzdobuja kaznjenca do dela inboljšanja.

Koliko težav provzročuje dalje prehrana in dobava obleke za paznike in kaznjence v jetnišnicah! Ako bo zato skrbelo le eno oblastvo, bo gotovo boljše in cenejše, prihranjenega bo mnogo dela in tudi finančni proračun bo skupen in enoten in zato krajši in preglednejši.

Omenim naj še kaznjence poljedelce, ki so ogromna večina prebivalstva naših jetnišnic. To vrsto kaznjencev v gajamo najboljše, ako jih zaposlimo s poljedelstvom. Za primer navajam Koprško kaznilnico. Tamošnja uprava je vzela v zakup slabše obdelano zemljišče v bližini kaznilnice. V kratkem času je to podjetje pokazalo prav dovoljen uspeh; zemljišče je postalo rodovitno, kaznilnica je imela ceno, zdravo, in obilno prehrano in kaznjenci so se izvežbali v kmetijstvu.

V oporo svojega mnenja podajam tudi sledeče statistične podatke:

Leta 1913. je bilo med kaznjenci v jetnišnici v

	Celju	Ljubljani	Mariboru	Novem mestu	skupaj
mizarjev	5	15	4	3	27
krojačev	7	6	4	3	20
črevljarjev	15	27	8	4	54
ključavničarjev	3	6	5	2	16
mehanikov	1	6	—	—	7
poljedelcev	214	248	262	155	879

Slični podatki iz zadnjih let niso merodajni; ne nudijo prave slike, ker je vsled vojne bila omejena izvršitev kazni in je bilo sploh manj kaznjencev. Že statistika l. 1913. kaže, koliko boljše bi bilo zjediniti kaznjence kolikor mogoče istega poklica, nego jih puščati raztresene po vseh jetnišnicah.

Vsi dosedaj navedeni razlogi po mojem mnenju zadostno utemeljujejo stališče, da je enotno nadzorstveno oblastvo v kaznilnicah in jetnišnicah le v prid smotru izvršitve kazni, kaznjencev, uradnikov, pazniškega osebja, pravosodne uprave in države sploh. Kakor že začetkom omenjeno izvršimo lahko to združenje že sedaj, kajti tudi bodoči, za vso državo veljaven kazenski zakon ne bo predružačil v bistvu ne obstoječih kazni, ne jetnišnic ali kaznilnic.

Lovske najemne pogodbe.

Vladni tajnik dr. Fran Ogrin.

I. Pravni značaj.

Glede pravnega značaja lovsko-zakupnih pogodb in glede porabe lovskih zakupnin vladajo ne samo precej nejasni pojmi, ampak tudi različna praksa. Zakupne pogodbe glede občinskih lovov so najprej pogodbe sploh, za katere veljajo tudi določbe obč. drž. zakonika. Zato se lovske pravice tudi podedujejo. Vendar pa veljajo glede pridobitve, izvrševanja in izgube te lovske pravice še posebni lovski zakoni in predpisi iz javnega prava.

Iz tega izhaja:

A) Lovsko-zakupnih pogodb ne sme nikdo samovoljno kršiti ali omejevati, kolikor tega ne dopuščajo posebni (lovski zakoni), torej ne eden obeh kontrahentov (občina ali zakupnik) in ne upravna oblast. Ako se je lovska zakupna pogodba pravo-veljavno sklenila, t. j. potom javne dražbe, ki jo vodi v imenu občine (§ 1 in 2 min. nar. z dne 15./12. 1852 drž. zak. št. 257) okr. upravna oblast, ali potom izvendražbenega podaljšanja, katero izreče ista oblast v zmislu zakona z dne 27./9. dež. zak. št. 27 in § 10 prej omejene min. naredbe, ne more nihče izpodbijati veljavnosti te pogodbe, niti pogodbenika, niti nadrejena upravna oblast, še manj pa posamezni posestniki. Ti bi imeli v najboljšem slučaju pravico do povračila (regres) ev. škode po občini ozir. javni upravi.

Pred vsem gre za višino lovskih zakupnin radi fluktuiranja denarne vrednosti.

Zakupnine obč. lovov, oddanih pred leti, so v primeri z zakupninami lovov, oddanih n. pr. leta 1919., malenkostne. Na drugi strani pa bi vrgli lovi, izdražbani lansko leto, po nekaj letih le desetino dosedanje zakupnine ozir. niti te ne. N. pr.: Lov občine Stara cerkev je na dražbi leta 1919. donesl 7700 K, lov občine Ribnica (kočevski upravni okraj) pa se je leta 1920. zdražil celo za 15.160 K letno. Prejšnja zakupnina je znašala v prvem slučaju 1020 K, v drugem 1200 K. Po letih, ko bo valuta

zopet urejena, tudi ta lova ne bodeta več vredna, kakor v predvojnem času.

Zahteve občin torej, da bi se njihov lov oddal na novo na dražbi in sicer še pred potekom zakupne dobe iz razloga, da bi donesla nova dražba občini veliko večjo vsoto, kakor znaša stara zakupnina, je a limine zavrtni. Ravnotako se ne bo mogel znebiti lovski zakupnik, ki je zdražil lov v času valutarne depresije dotični lov za neprimerno visoko ceno, drage zakupnine po letih, ko bodo sicer cene vsem predmetom padle. Ne da se tudi izvajati nobena pravna obveznost niti za delno znižanje, niti za delno povišanje lovske zakupnine vsled spremenjene denarne vrednosti.

Več občin je zahtevalo razveljavljenje lovskih zakupnih pogodb, podaljšanih izvendražbenim potom, češ na dražbi bi lov donesel danes veliko več. Takim zahtevam ne more nobena pravna oblast ustreči, tudi ne s stališča, da se mora prodaja javnega blaga vršiti redno dražbenim potom. Zato je pravno pogrješeno odlok ministrstva za šume in rude, s katerim se je izreklo, da mora iti lov občine Vel. L. na dražbo, četudi se je bilo svoj čas izvendražbenim potom pravomočno odobrilo podaljšanje te lovske najemne pogodbe in še ni zakupna doba potekla. Proti podaljšanju te lovske zakupne pogodbe se je namreč in sicer že po preteku splošne prizivne dobe pritožilo le nekaj posestnikov.

Ako bi delali nasprotno, bi prekršili kontinuiteto pravnega reda.

B) Da ni lovska zakupna pogodba samo zasebno-pravnega značaja, razvidimo iz tega: S tem, da je kdo ponudil najvišjo vsoto za občinski lov in se je ta ponudek vpisal v dražbeni zapisnik (torej vzel na znanje), dotičnik še ni postal pravnoveljavni zakupnik, ker mora vsako lovsko družbo v zmislu § 4 min. naredbe z dne 15./12. 1852 drž. zak. št. 257 upravna oblast še posebej odobriti. To odobritev bi bilo odreči, ako se zakupniku radi izključevalnih vzrokov v zmislu § 8 zakona z dne 17./4. 1884 drž. zak. št. 9 ne bi mogla izdati lovska karta ozir. glasom § 17 orožnega patenta orožni list (splošna nezanesljivost). Tudi govori § 3 že večkrat cit. min. naredbe o pomislekih (sumu) sploh. Ta zakonova določba bi se dala uporabiti proti znanim uničevalcem divjačine.

Drugega namena pridržek uradne odobritve lovske zakupne pogodbe ne more imeti. Torej je smatrati, da zadobi najvišji ponudnik iz dražbe zasebno pravo, lovsko pravico šele s to odobritvijo.

Vprašanje nastane, kako je ravnati, ako nastane v osebi lovskega zakupnika kak gori omenjeni izključevalni vzrok med zakupno dobo. Na prvi hip bi bilo misliti, da je zakupno pogodbo razveljaviti. Temu pa ni tako. Saj pravica tudi ne ugasne, ako zakupnik umre, ampak pride le na dediče. Vrhtega je posledica določnih izključevalnih vzrokov (mladoletnost, kazen radi dotičnih kaznjivih dejanj) le časovno omejena. Po preteku te dobe ne more nihče braniti zakupniku, da lovsko pravico zopet osebno izvršuje. Tako pridemo do zaključka: Ako nastopi med zakupno dobo izključevalen vzrok v zmislu gori omenjenih zakonskih določeb, tedaj zakupnik lova ne izgubi lovske pravice, le osebno je ne more izvrševati. Sme pa dati lov z oblastveno odobritvijo v podnajem (za ves čas zakupne dobe ali tudi za krajši čas) odnosno more zahtevati, da izvede oblast na njegov račun in nevarnost primeren odstrel divjačine, ki se je preveč razmnožila.

Da mora tudi tak lovski zakupnik redno plačevati lovsko zakupnino in da je odgovoren za škodo po divjačini, je jasno, ako morda oblastveno odobrena podzakupna pogodba ne določa kaj drugega.

II. Poraba lovskih zakupnin.

§ 8 lovskega patenta iz leta 1849. in § 11 omenjene min. naredbe imata določbo, da je lovsko zakupnino razdeljevati med zemljiške posestnike po razmerju njih zemljišča. Ali so vsi posestniki deležni tega denarja? Odgovor: Ne! Oni posestnik, kojega zemljišča tvorijo v zmislu ministrskega ukaza z dne 31./7. 1849 drž. zak. št. 342 zemljiško celoto, pa nima nobenih parcel izven tega kompleksa, na katerem obstoja pravica do lastnega lova, nima nobene pravice do zakupnine za občinski lov.

Zakupnina pa se ne deli v vseh občinah med posestnike, ampak v nekaterih se porablja za splošne občinske potrebe, ne da bi se v tem slučaju redno postavljala v občinski proračun (med dohodke). Občina pa v to ni upravičena, kajti sklep ob-

činskega odbora ali pa tudi vladna odobritev obč. proračuna, v katerega je postavljena lovska zakupnina med splošne obč. dohodke, ne more spremeniti zakonove določbe, da gre lovska zakupnina posestnikom.

Proti takemu obč. sklepu, ki mora biti itak 14 dni na občinski deski vsakemu na vpogled, se torej lahko pritoži vsak posestnik. Ako je bil dotični sklep obč. odbora pravilno objavljen in se v predpisanem roku 14 dni ni nihče proti temu pritožil, je smatrati, da se posestniki strinjajo s tem, da se porabi lovska zakupnina za splošne občinske potrebe.

Če pa zadevni sklep obč. odbora ni bil pravilno objavljen, morejo zahtevati posestniki še tudi za nazaj razdelitev lovskih zakupnin med nje, ako tudi bi bila deželna vlada odobrila dotične občinske proračune. Pri delitvi pride, zlasti na manjše posestnike samo nekaj kronic, ki bi se dale porabiti na drug način kakor v gostilni in podobno.

Umestno bi bilo torej:

- a) da se določba o delitvi lovskih zakupov med posestnike potom zakona odpravi in
- b) da se te zakupnine uporabljajo za splošne obč. potrebe ali pa naklonijo posebnim (humanitarnim) namenom. Zlasti bi bile lovske zakupnine — vsaj delno — porabiti pri zbiranju sklada za postavitev okrajnih ubožnic (v vsakem sodnem okraju). V ta namen naj bi se ustanovilo za vsak sodni okraj posebno društvo, ki bi zbiralo prispevke. Naša ubožna preskrba je namreč taka, da se moramo sramovati. Starčki in starke visokih let, slabi in nabogljeni, morajo hoditi v večina občinah od hiše do hiše, da dobijo košček kruha ali mrvico gorke jedi. Vsak jih gleda po strani in mnogi še psuje. Spijo v hlevih in na skednjih, kjer jih tudi dostikrat zaloti smrt in reši nadaljne bede.

Tem neznosnim socijalnim, da barbarskim razmeram moramo napraviti čim preje konec. Za to bi se dale porabiti tudi lovske zakupnine, ki so zlasti danes visoke. Potrebne pa so nujne odredbe.

 (med dohodke). Občina pa v to ni upravičena, kajti sklep ob-

Pravna pomoč pri sodiščih na zaprosilo okrajnih glavarstev?

Dr. M. D.

Okrajno sodišče ima v svojih zaporih kaznjenca zaprtega, ki ga je bilo obsodilo radi prestopka z lastno sodbo. To dozna okrajno glavarstvo, ki zasleduje istega kaznjenca radi delikta, kaznjivega po politični kot kazenski oblasti prve stopinje. Ker je sedež okrajnega glavarstva drug, kakor okrajnega sodišča, zaprosi okrajno glavarstvo okrajno sodišče, naj zasliši kaznjenca glede politično kaznjivega delikta, češ da vendar ne gre, zasliševati kaznjenca po odrejenem organu politične oblasti, ko je sodišče kot kaznilniškoupravni urad na razpolago, prav kakor bi mu sodišče tudi moglo razglasiti sodbo politične oblasti, ako se ga za to naprosi. Nastane vprašanje: ali m o r a j o, odnosno s m e j o okrajna sodišča zasliševati politične kaznjence ter jim razglašati politične kazenske sodbe, ako jih tega naprosi politično oblastvo? —

Takozvana pravna pomoč je v širšem pomenu ne samo zaproseno zasliševanje prič, obdolžencev, izvedba posebnih ali hišnih raziskav, ogledov i. sl., marveč tudi priobčilo spisov ali sporočilo določnih okolščin iz sodnih spisov, pa tudi vročitve. Naposled navedene vrste pomoči vsebujejo zgol formalne čine in ne vstvarjajo nikakega novega pravnega gradiva. Prva vrsta pravnih pomoči — zasliševanja, izvedba preiskav in ogledov — pa ustvarja novo dokazno ali sicer relevantno pravno gradivo. Glede prve vrste formalnih činov ni, da bi se šele razpravljalo o njih splošni dopustnosti in o dolžnosti vseh državnih uradov, da jih na medsebojno zaprosilo izvajajo. Za sodišča je to načelo, kakor samoobsebi umevno, izrečeno v § 37, točka 8 zak. o uredbi sodišč, odnosno v § 22, odst. 5 sod. oprav.

Druga pa je s pravno pomočjo v ožjem smislu besede. V tem pogledu je treba predvsem poudariti, da je po

ukazu osnovnega zakona z dne 21. decembra 1867, števa. 144 drž. zak. čl. 14 pravosodje na vseh stopinjah od uprave ločeno (prim. tudi zak. z dne 19. maja 1868, števa. 44 drž. zak.) Torej moramo tudi uvaževati, kako velikega načelnega pomena je razlikovanje med kazenskim postopanjem v pravosodju in onem pri političnih oblastvih. (O dohodarstvenem kazenskem postopanju tu ni treba razpravljati, ker je posebna panoga pravosodja, katero zakonito izvršujejo sodni in upravni organi skupaj).

Sodno kazensko postopanje ima zakonito določbo § 26 k. pr. r., ki ukazuje izrecno vsem državnim, deželnim in občinskimi oblastvom, da morajo biti kazenskim sodiščem na pomoč in vstrezati njihovim zaprosilom kar najhitreje. Ta pravica gre tako daleč, da sme kazensko sodišče naravnost zahtevati oboroženo silo (§ 28 k. pr. r.). Ob sebi je umevno, da se pravna pomoč lahko zaprosi ravnotako od političnih oblastev, kakor tudi od vseh sodišč. Le-ti je še posebej zaukazano ne samo za tuzemska, temveč tudi za inozemska sodna zaprosila (§§ 31 in 33 instruk. za kazenska sodišča, odredba just. min. z dne 16. junija 1854, št. 155 drž. zak.).

Splošne določbe, da se morajo sodišča — kazenska ali civilna — na zaprosilo političnih oblastev za pravno pomoč v ožjem smislu besede odzivati, pa v zakonih ni. Nasprotno, iz dejstva, da so nekateri redki slučaji natančno določeni, v katerih naj sodišča nesodnim zaprosilom ustrezajo (namreč v disciplinarnem postopanju zoper odvetnike in odvetniške kandidate tuzemske: § 31 disc. stat. zak. z dne 1. aprila 1872, št. 40 drž. zak., ogrske: odredba just. min. z dne 29. julija 1901, št. 26 naredb.; v razsodiških zadevah, navadnih in borzskih: § 589 civ. pr. r. čl. XXII uvod. zak. k c. pr. r., § 202 sod. prav.; v konzularno-sodnih zadevah: zakon z dne 30. avgusta 1891, števa. 136 drž. zak. § 14; v dohodarstvenosodnih zadevah: § 158 odst. 5 zakon z dne 25. oktobra 1896 drž. zak. št. 220; v zadevah pridobninskih komisij: §§ 46, 211 leg. cit.; slednjič v disciplinarnih zadevah zoper učiteljsko osebje v Gornji Avstriji: glej sporočilo v just. min. naredb. 1908 števa. 6) sme se sklepati, da so to vse le izjeme, potrjujčce glavno pravilo: da

izjemne določbe, katere gredo po zakonu sodiščem v dobro (§ 26 k. pr. r.) obratno ne pristojajo drugim oblastvom, torej tudi ne okrajnim glavarstvom ali istovetnim političnim oblastvom, pa najsi poslušajo v svojih kazenskih zadevah.

Načelne važnosti pa je še druga stran vprašanja pravnih pomoči. V le-tem slučaju gre osobito za prvo zaslišanje osebe, ki naj jo kaznuje politična kazenska oblast, v svrhu dobave pravnega gradiva, s katerim naj bi se morebitna obsodba podprla. Ne sme se prezreti, da taka pravna pomoč — zaslišanje osumljenca po zaprošenem, obsebi nepristojnem sodišču — niti glede sodišč med saboj ni nesporna. Sicer se je justično ministrstvo postavilo na stališče, da smejo zaprosila za zaslišanje osumljencev ali obdolžencev izvrševati sodišča (glej priobčilo v just. min. naredb. 1904 str. 59). Al' zdi se, da so tam prihajali zgol' razlogi udobnosti v pošteveh. Pravoznanstvo se je oglasilo in tako prakso ostro karalo, še prav posebno glede takih zaprosil na inozemska sodišča (glej: Lohsing, Jurist. Bl. 1911, str. 533). Tudi poznejšnje zakonodavstvo je sledilo nazoru, ki se bolj ozira na temeljno pravilo, da bodi sojen sleherni obdolženeec le od zanj pristojnega sodnika (§ 1 k. pr. r.) in ki popolnoma ustreza natančnem besedilu § 156 k. pr. r. Tako so v § 131 voj. kaz. pr. r. v vrsto pravnih pomoči navedena zasliševanja prič, ogledi, zaplenitve, osebne hišne raziskave, ni pa navedeno zasliševanje osumljencev ali obdolžencev.

Ves ta razvoj pravnih določb glede pravne pomoči kaže jasno, da je smatrati načelno ločitev med kazenskim pravosodjem in onim političnih oblastev za tako krepko, da o kakšni pravni pomoči sodišč nasproti političnim kazenskim oblastvom z zasliševanjem osumljencev ali obdolžencev niti govora ne sme biti. Načelna ločitev je tem umljivejša, če se pomisli, pod kakšnimi kavtelami se vrši sodno poslovanje, ki ima edino le načelo »fiat justitia« pred očmi, in po kako natančno predpisanih zakonitih določilih se rešujejo vsi morebitni incidenti pri sodnem poslovanju z osumljenci.

Kar se tiče razlogov umestnosti, bi prišli v poštev, češ da vendar ne gre, da bi zasliševal pri sodišču zaprte osumljence posebej odrejen organ politične oblasti, ko je sodišče kot kazniliniški upravni urad na razpolago, pa velja sledeče:

Brez dvoma velja za politične kaznjence, dokler so pri sodišču zaprti, hišni disciplinarni red sodišč. Inače pa so sodni kazenski zapori edin moment, ki spravlja sodišče in politično kazensko oblast v stik. Po naredbi just. min. z dne 24. maja 1898, šte. 12.121 t. 4 (natis. pri § 252 sod. oprav.) je skrb za nastop kazni in nadzorstvo v tem pogledu edinole stvar politične oblasti. Kazenski upravni urad naj nima nikakšnega posla niti pri zaprosilih sodišč glede kaznjencev, kar se da analogno sklepati iz naredbe just. min. z dne 30. januarja 1913, šte. 5 naredb., ki pravi, da naj se tudi v slučajih glede v prisilni delavnici ali poboljševalnici bivaajočih oseb vrši sodniško poslovanje izključno le po sodnikih.

Ne sme se pa prezreti, da se tedaj, kadar posluje sodišče, pa bodi tudi le v zmyslu pravne pomoči, ustanavlja položaj, spadajoč v primeru sindikatnega zahtevka pod določila zakona z dne 12. decembra 1872, šte. 112 drž. zak. S tem se osobito ustanavlja tudi solidarna soodgovornost države kakor take za škodo z natančno določeno potjo civilne pravde za uveljavljenje, dočim je za škodo, storjeno s poslovanjem političnih oblastev sodna pristojnost po dvornem dekretu z dne 14. marca 1806 zbirka just. zak., šte. 758 docela izključena. Pri tem pa je povdarjati, da po členu XII ces. nar. z dne 1. aprila 1914, šte. 118 drž. zak. ni razlike, ali zasliši osumljenca sodnik ali pisarniški uradnik, ker gre v vsakem slučaju očitno za »sodnouradno poslovanje«, saj tudi pri politični oblasti ne zaslišujejo osumljencev edinole pravniki.

Ločitev sodnega od političnega kazenskega postopanja je torej naravnost potrebna in baš razlogi umestnosti kažejo, da naj se strogo izvršujejo.

V zmyslu teh izvajanj je smatrati zasliševanja političnih osumljencev po sodnih organih za nedopustno.

Ni pa seveda nobenega zadržka, kakor se je že uvodoma poudarjalo, da sodišča na zaprosilo političnih oblastev tudi političnim kaznjencem, nahajajočim se v sodnih zaporih, dostavljajo ukrepe in razsodila političnih oblastev ali pa jim, kar je pač isto, taka razsodila protokolarično razglašajo.

Slovenska pravna terminologija.

Dr. France Goršič.

I.

Vsi poklicni stanovi, tehniki, železničarji, poštarji, vse se podviza zgraditi svoja strokovna imenstva. Kaj je s pravniki? Kakor vsem onim, doni tudi njim na uho: non paratus. Ž njimi je stvar posebna. Skupno delovanje je nekdanj bilo. Razmere so bile krive, da se je razcepilo. Stara priznana stvar je, da so slovenski pravniki, ne najzadnji sodniki, dobrih kakovosti. Triintrideset letnikov strokovnega lista »Slovenskega Pravnika« je priča, da mali narod rok ni križema dižal. Kako torej, da je nekdanj lepo izorana ledina zatrnjena ravno v času, ko je svoboda napočila? Naše preskromno gospodarstvo na tem polju je imelo pač samo eno dobro stran. Kolikor bolj je pomanjkljivo zaostajalo, toliko bolj je bil v prejšnjih letih vstop v praktično službovanje na naši zemlji tujcem otežen. Zloglasni kurzi za Nemce so bili bluff. Ko so kurzovci »Savo ribali« (v Savi ribariti!), se »z baroni po gozdih gonili« (pri brakadah!) proti narodu »debelo« (grobo) nastopali, so se vendar takratnim upravnikom pravosodstva oči odpirale, da je modus in rebus in da nam gre nekak »posestni stan«. Ne spada tu sem, temveč v zgodovino pravosodstva naših zemelj, kakšno je bilo to posestno stanje. Ako bi šlo zgolj za to, da lomičem slovenščine otežimo in ogrenimo lomastenje po naših pravnih tokavah, potem bi mogli šaljivo reči, primerjaje sebe z Angleži, da nam je dobrodošel edini tertium comparationis, ki ga prene-

semo: skrivnosti, tajnosti podobna nedostopnost. Druge primere kot to s sistemom posameznih pravnih primerov seveda ne vzdržimo. Ta nedostopnost je nedostopnost zaostalosti. Treba nam je dobrih pravnih slovarjev, da po njih lestvi splezamo na višek iz kulturnega nižavja, v katerem tičimo še na pol.

II.

V dobi stare avstrijske samodržne vladavine niso poznali potrebe pravnega slovarja. Slovstvena zgodovina govori i za nas dovolj, kako so pred letom 1848. poslovali naši odvetniki Prešeren, dr. Krobath in dr. Enako niso poznali jezikovnega vprašanja sodniki. Vse je bilo nemško od takrat, ko so pomirile zadnje večje, sodni zbori in gorski sodi. Še to ni prišlo nikjer v poštev, da bi se bile morale z lastnimi besedami prič izpovedbe zapisovati (§ 165 občnega sodnega reda iz leta 1781.). Led je bil prebit leta 1848., in označil bi za prvi znak nove dobe okrožnico notranjsko - avstrijskega višjega sodišča v Celovcu iz istega leta, ko je za sodišča mariborskega in celjskega okoliša prišel ukaz, da naj brezplačno dajejo uradne slovenske odpravke sodnih rešitev, kadar bi stranke zahtevale takih odpravkov. Kmalu na to, ob prvi »pomladitvi« Avstrije je bila kar takoj splošna zahteva, da morajo uradniki dobiti primerno terminologijo. Dne 27. oktobra 1848 je bilo novo dunajsko ministrstvo izdalo svoje geslo: neoviran razvoj in enakopravnost vseh narodnosti, pa državna enotnost. In enakosti vseh državljanov pred zakoni naj bi bil ustregel cesarski ukaz z dne 4. marca 1849, ki je ukazal uvedbo občnega državnega in vladnega zakonika v vseh »v deželah navadnih« jezikih. Ta zbornik je začel izhajati 1. oktobra 1849 v desetih izdajah. Med temi so bile, tako pravi ministrska naredba z dne 2. aprila 1849, tudi naslednje tri: »in slovenischer (zugleich windischer und krainerischer Schriftsprache)«, »in serbisch-illirischer Sprache mit serbischer Civil-Schrift« (tiskovna napaka mesto Ciril-Schrift) ter »in serbisch-illirischer (zugleich kroatischer) Sprache mit lateinischen Lettern.« Še v letu 1849 se je na Dunaju sestavila posebna komisija za avstrijske Jugoslovane. V slovenskem odseku, ki je deloval zase, so bili Ci-

gale, Dolenc in Miklosich. Leta 1853 je izšla »Juridisch-politische Terminologie für die slavischen Sprachen Österreichs, Deutsch-kroatische, serbische und slovenische Separatausgabe«, naš prvi pravni slovar, ki ga po uredniku splošno imenujemo Cigaletova terminologija.

Narodnostne pridobitve, zlasti jezikovne pridobitve v sodstvu so vzročno zvezane z razvojem pravnega jezika. Čudi se torej človek, ko vidi, da leto 1867 na razvoj slovarja ni tolikanj vplivalo, kakor bi po pravici mislili. Člen XIX. državnega osnovnega zakona je pač zgolj v teoriji ugotovil, da so vsi narodi države enakopravni in da ima vsak narod pravico, da varuje in neguje svojo narodnost in svoj jezik. Pred tem zakonom so razpisi justičnega ministra v dobi 1849—1867 sploh le na videz skromno širili, v praksi pa le krotko zavirali vpliv slovenščine. Sedaj je država priznala ravnopravnost vseh v deželah navadnih jezikov v šoli, v uradu in v javnem življenju. Vendar se razpisi justičnega ministrstva niti kasneje niso ravnali po tem osnovnem zakonu. Morda bom o priliki drugje o tem govoril, tukaj naj zadošča, da omenim, da so nam nekoliko svetlejši dnevi napočili za ministra pravosodstva Čeha Pražaka.

Razvoj izza slovitega razpisa iz leta 1882 za graški višji sodni okoliš pa do naše samostalnosti je iz naše pravkar zaključene politične borbe itak splošno znan. Že ob Pražakovem času Cigaletova terminologija ni več zadoščala. Bila je stvarno po sebi pomanjkljiva, novi zakoni so bili uvedli novih terminov, naš pisni jezik je bil njeno imenstvo prekosil, državni in deželni zakoniki so bili popustili besede starega slovarja očeta Matevža Cigaleta, prvega urednika slovenske izdaje državnega zakonika, moža, ki je moral delati hitro, brez predlog, brez pripomočkov in ki nam znamenjuje vso štiridesetletno dobo 1849—1889, Cigaletovo dobo.

Leta 1889. je bil za urednika slovenske izdaje državnega zakonika imenovan dr. Karel Štrekelj († 1912). V tem času (1890) je društvo »Pravnik« začelo pripravljati gradivo za novo pravno terminologijo. Urejeval ga je dr. Janko Babnik, ki mu je Štrekelj pregledal rokopis in korekturo. Pravnikova »Nemško - slovenska pravna terminologija« je izšla leta 1894.

Štrekelj je urejeval državni zakonik do leta 1897, pozneje se pa kot vseučiliški profesor slavistike na graški stolici ni več posebej bavil s pravnim imenstvom. Ob njegovi smrti je urednik »Slovenskega Pravnika« pravilno poudaril, da je bilo naravnost srečno naključje, ko je državni zakonik objavil vse gradivo novih civilnopravnih zakonov v prevodu Štrekljevem, ki je znal sloveniti po vseh pravilih jezika in njega duha. Njegovi prevodi so gladki in lahko razumljivi, med njimi osobito izvršilni red, ki je bilo zanj treba za toliko novih pojmov poiskati pravih slovenskih izrazov. Kratko, a važno dobo let 1889—1897 imenujem dobo viška, Štrekljevo dobo.

Tretja in zadnja doba, kateri pripadamo še danes, je doba jezikovnega brezvladja. Imenujem jo dobo razcepiljenosti. O nji sem se govoriti namenil in razmatrati hočem današnji položaj in kaj nam je storiti.

III.

Največje delo društva »Pravnika« je njega terminologija iz leta 1894. Za svojo dobo je bil ta slovar prav dober, splošno besedje takratne prakse je bilo dosti srečno omejnico. Pri tehničnih besedah je bil toliko pomanjkijiv, kolikor drugih pravnih strok ni tako temeljito upošteval, kakor sodstvo. Pogrešali so takoj v začetku oznamenil za upravno stroko, za pravno zgodovino, za teoretično pravno vedo, zlasti za pravno filozofijo, toda sodstveno besedje je bilo soliden temelj. Tudi mu je nedostajalo sodnozdravniških nazival. Zaradi solidnosti je bilo delo vredno, da bi bilo dalje moderno ostalo, nego mu je bilo usojeno. Ni toliko kriv besednjak, da je prišlo drugače, marveč razmere so usodno potrlje njegov pomen, ko sta precej prvi dve leti 1895—1896 porodili Kleinovo obširno civilnopravno zakonodavstvo, katero je naše pravnike postavilo pred novo nalogo, hitro poiskati sto in sto nepričakovanih pravnih nazivov za novo donesene pojme in za novo skovane izraze. Pač veliko je vprašanje, kako bi se bili kos izkazali, da nismo imeli veččaka Štreklja za urednika državnega zakonika.

Z vsem ponosom zremo na obavljenno delo let 1894—1896 in trditi smemo, da smo bili tistikrat na višku časovnih zahtev. Kasneje so nas te žal prehiteli. »Pravnikova« terminologija je

ponosno zatrjevala, da bo za naprej uradna slovenska izdaja zakonov in ukazov v državnem zakoniku rabila tiste termine in tisto besedje, ki se »podaja v pričujoči knjigi, katera se torej s tem nekako oficijelnim značajem izroča slovenskim pravnikom.« To izjaviti je bil urednik od Štreklja izrecno pooblaščen. Ali pravega uspeha le ni bilo. Imensko besedje starega občnega sodnega reda je spadalo že po nekoliko letih v staro šaro. Besedje novih civilnopravnih zakonov z zamotanimi novimi pojmi je popustilo izraze, določene v terminologiji; isti pojav, ki je bil pred letom 1894 resničen za Cigaletovo prednico. Pletersnikov »Slovensko-nemški slovar« je izšel v letih 1894 do 1895 in torej ni bil upošteval drugega besedja ko Cigaletovo. Tako smo bili naenkrat reveži, da si smo imeli več slovarjev ko kdaj poprej. »Pravnikova« terminologija je bila ob aktualni svoj pomen, ostala je, kar je še: *i z b r a n o g r a d i v o C i g a l e t o v e d o b e*. podstava novega slovnika, ki bo na nji graditi višje in ki se mora s tem pozidati, da dobi slovniško-kritično lice današnje pisne slovenščine.

Najnaravneje bi kajpada bilo, da bi bili takoj po letu 1896 z novim Štrekljevim besedjem učvrstili do trdne podlage sodstveno besedje in da bi bili ostale nedostatke odpravljali sproti od izdaje do izdaje. Zamudili smo to. Trdna podstava se je emajala, in posledice čutimo zelo bridko. O vzrokih te zamude nisem neposredno informiran in podam besedo dr. Franu Mohoriču, ki je v »Vedi«, IV. str. 486 zapisal: »Po odhodu dr. Štreklja smo Slovenci dobili novega urednika za slovenski prevod in izdajo zakonov. Toda prišel je na Dunaj urednik zadnje naše terminologije dr. Babnik. Pri osebnem in uradnem potrebnem stiku in sodelovanju bi naša izdaja zakonov lahko bila boljša. Toda pozivanca imata svoj različni posel in različna pota in tako na kako sodelovanje ni misliti.« Res je: dr. Babnik in dr. Vidic sta prišla na Dunaj, a naša terminologija je ostala zunaj. Dober je ta uk predvsem za to, da se ne smemo zanašati, da nam bo terminologijo sestavil kak posameznik, ampak sami moramo rešiti to stvar. Kdo jo ima prijeti? Kakor so stvari sedaj in ker gre za važno kulturno delo, nihče drugi ko vlada Slovencev sporazumno z društvom »Pravnikom«.

IV.

Ker se struga ni čistila, kakor bi se bila, da smo jo sproti snažili, je tekel po čudovitih razplavkih naraščajoči potok našega pravnega jezika. Društvo »Pravnik« se je pečalo le še z izdajanjem svojega glasila in ročnih izdaj prevodov avstrijskih zakonov. Ostanimo pri teh prestavah, ki so važen vti besedja nove terminologije. Delo sta opravila Kavčnik in Volčič, ki jima je bila ureditev poverjena vsakemu posamič. Civilno-pravne zakone (naj govorim najprej o teh, ker so najvažnejši) sta našla prevedene, in dasi sta hotela prevod dvigniti na višek že više razvitega pisnega jezika, težko jima je pač moralo biti, da bi bila nastopila proti avtorskemu ugledu tako slavnega jezikoslovca.

Najboljša predstava je Kavčnikov izvršilni red, a niti ta se ni otresel pogreškov, ki jih je bil Štrekelj kot nepravnik in v naglici pogrešil. Že za Štreklja je bilo jasno, danes je še bolj gotovo, da n. pr. nesrečna skovanka »domik« ne sme obveljati za nemški: Zuschlag. »Podelitev domika« (napis) se ima glasiti: podeljevanje (v dražbi); »domik« pa: podelitev (v dražbi). V tem zmišlu moramo pisati: upor zoper podelitev (§ 184, ne: zoper podelitev domika), podelitev je odreči . . . (§ 186, ne: domik je odreči . . .) itd. Nemški »zuschlagen« pomeni udar s kladivom kot znak končane dražbe, kasneje kot znak simbolne izročitve. Odtod je fraza: »unter den Hammer kommen«. Slovenščina si je drugače pomagala. Značilen ji je bil cklc (bobaen poje: es wird auf die Trommel geschlagen), od tod potem: na bobena priti. Pravijo torej: na bobena prodajati = im Lizitationswege verkaufen. Ni umljivo, kaj naj ima s tem opraviti glagol domikati, domakniti (domekniti). Nedovršnik domikati ima en sam pomen: hinzurücken. Dovršnik domakniti ima isti pomen in po Pleteršniku (Zalokarjev rokopis) še preneseni pomen: hinzugeben, torej (pri dražbi): mehr bieten. Domik bi mogel potemtakem kvečemu pomeniti: das Mehrbot, das höhere Angebot, nikakor pa ne: der Zuschlag. Ne najdeš niti jezikoslovca niti navadnega zemljana, ki bi ne mislil na: domig (od migati), ako mu poveš to temno besedo. Normalno uho je ne prenese, zato proč z njo!

V še večji meri velja isto o Volčičevih civilnopravnih zakonih, ki so njegova najboljša prestava. Vzemimo »p o s a m e z n e g a s o d n i k a«, ki je pogrešen, ker pomeni »der einzelne Richter« ali »ein einzelner Richter«, ne pa »der Einzelrichter«. Razločevati p o s a m n i sodnik (tako hoče Mohorič), pa p o s a m e z n i sodnik, to ni nič, ker oboje znači gori povedano. P o s a m i č - sodnik (dr. Dolenc) bi imel biti le posamični (posamičen) sodnik in bi pomenil isto. Odločiti se nam je ali za »p o s a m s k e g a s o d n i k a« (posamski zapor, Einzelhaft, je državni zakonik že prej prevajal, glej Pleteršnika) ali pa napravimo novo tvorbo od samostalnika »samost« = Isoliertheit (Pleteršnik), ki ga je v pomenu »po samosti« = einzeln zlasti rabil Jurčič, po samosti ali po dva (n. pr. Rokovnjači, str. 55). Iz te besede dobimo pridevnik »s a m o s t e n« (kakor starost — starosten, mladost — mladosten) in potem samostalnik: »s a m e s t n i k«.

Ti primeri naj za enkrat veljajo za zaključek: n i t i n a š i najboljši viri niso taki, da bi se smeli brez kritične predelave uporabiti.

Sledi pa tudi še to, da ne kaže zbirke nadaljevati dotle, dokler ne pride nova terminologija. Prevodi nereda niso manjšali, ampak večali so ga.

V.

Vem, da me vsakdo razume, da nočem manjšati zasluge dr. Edvarda Volčiča za stvar, ki o nji pišem. Ali objektivna resnica je, da so nekatere njegove prestave grozno slabe in da mož poslu včasih ni posvetil tistega truda, ki je minimum dolžnosti vsakega prevajalca. Skoro vsak njegovih ostalih preštevilnih prevodov trpi za površnostjo, ker je narekovalcu veliko ulogo vršil pisalni stroj in ker je prevod često oskrbel kak — avskultant. Ponižanje prevajanja zakonov za navaden opravek, ta zabloda je Volčiču krivdo naprtila, da je glavni sokrivec naše divje prakse.

Nekdo je izrekel besedo, da mora dober jezikoslovec biti tisti pravnik, ki hoče v Slovencih biti kos nalogam svojega urada. Ta beseda je resnična. Nje resničnosti si je bil svest vsak naš pravnik, kateri je s peresom v javnosti nastopil. Tej

okolnosti se zahvalimo, da imamo v strokovnih delih (tu ne mislim več prevodov) lep jezik, ki je zelo bogat z dobrimi novimi tvorbami, pa tudi z izrazi, iz naroda otetimi. Da ni enotnosti, kdo se more čuditi? Vsak se oprime tistega, kar mu bolj prija, kar se mu vidi primerneje. Tud tukaj velja: de gustibus...

Ena glavnih nalog nove terminologije bo: **z enačiti to** bujnost in **u s t a n o v i t i** tisto, kar je najboljše. To osobito tam, kjer imamo obilje z enačicami, ki jih, sestrice istih debel in korenov, našemljajo različne, včasih naravnost eksotične predpone in pripone. Isto velja seveda tudi za nazivala vsakdanje rabe. O priliki sem že in bom še pisal o teh pojavih. Tusem to ne spada, da se mi sestavek ne raztegne še bolj, kakor se je že. Mnogo so zakrivili prevodi prevajalcev, ki niso bili drugemu odgovorni ko sebi. Največ pa je zakrivila naša slavna navadna praksa. Liki markacije turistu v gorovju, tako naj bi bili sodni obrazci praktičnemu juristu kazali pravo pot. Ali na vsakem križpotu so motile znamke drugih barv. Zato skromni pripomoček uradnih obrazcev ni zadoščal za najpotrebnejšo orientacijo. Pravni jezik je »gojil« vsak za sebe, največkrat kar na slepo, brez preudarka, brez povprašanja. Vsak je krenil svojo pot, kakor v kočevskem pregovoru sveta dvojica. Mladi pravnik je vstopil v službo s čuvstvom svete bojazni, kaj bo. Kmalu je negotovost zamenil za čuvstvo samozavedne varnosti, spoznavši, da je vse eno, krene li po tej ali po oni znamki, saj kreneš lahko drugam, kadar te je volja. Kaj boš izpraševal, kaj se boš mučil in iskal, po svoje zavij, vzemi besedo in jo prestavi. n. pr. Kettenhandel je »verižna kupčija«, ki je oderuško preku-povanje, posel prekupuha, »prekupuštvo«. Vsakemu se je obneslo to, imeniten je bil v očeh vseh, osobito še tistih, ki so z narodnostno mržnjo opazovali razvoj mladega znanstvenega jezika. Tako zelo je v meso in kri prešla ta divja raba pravnega jezika, da je redek tak, ki bi se bil izvlekel iz ščavja. Ne sodimo prehudo! Slovenski jurist je bil sebi prepuščen. Edini rog, ki je včasih dobro trobil na pravo pot, je bil ves ta čas, od Rázlaga do danes, naš strokovni list, naš »Slovenski pravnik«, ki ga marsikdo ni slišal ali vsaj ni poslušal. Zato je izrastlo nebroj izrastkov, divjakov, ki se morajo operativno odstraniti. To so

tiste »prve pod roko se ponujajoče« besede hipne potrebe, rabljene v konkretnem primeru, sposobnim potrjene za državno službo. Mohorič je trdil (na istem mestu kakor sem gori navedel) in ima prav, da je to besedje nastalo brez preglednosti in da bo treba pri vsaki besedi prematrati, je-li raz višje sodilo splošnosti pravilna. Zakaj, terminologija mora stati na višjem stališču splošnosti in mora skrbeti za pravilno rabo posameznega rekla. Razločevanje je druga glavna naloga terminologije.

VI.

Dr. Babnik pripoveduje v predgovoru k terminologiji, da so odseki komisije 1849. l. za slovenski, hrvaški in srbski jezik delali vsak za se, ker se niso mogli zediniti za enotno terminologijo. To ni uspelo večinoma zaradi številnih cerkvenoslovenskih izrazov, za katere so se potegovali srbski člani komisije. Matiji Dolencu se je zahvaliti, da so bila vsa tri narečja v enem zvezku natisnjena, »nekaj zato, da bi se s tem bližnja njih sorodnost očitno kazala, nekaj pa zato, da bi se nasvetovani pravoslovni izrazi in izreki vzajemno podpirali, opravičevali in dopolnjevali«. Zdi se mi, da je ta uspeh ilirske dobe vse premalo upoštevan, že samo zato zasluži posebne omembe, da pride zopet v spomin. Hkrati naj bo s tem vprašanje sproženo, kako nam je prirediti novo terminologijo danes, ko smo s Hrvati in Srbi združeni.

V novejšem času je Mohorič (ravnotam kot gori navedeno) sprožil misel slovanske edinosti za sodne obrazce in za terminologijo. On poudarja, da pomen sodnih obrazcev za sodno rabo ni bil nikoli tako velik, kakor je postal in kakor še večji postaja sedaj zaradi novih zakonov. Predlaga, da se knjige obrazcev po kolikor mogoče enotnih terminih prirede v vseh (prej avstrijskih) slovanskih jezikih. Od take knjige si je obetal prave in trajne veljave ter vzgojevalnega pomena za pravniški podrastek. Ta njegova ideja je sedaj aktualna postala v nekoliko manjšem obsegu, a je aktualnost toliko večja. Poželjno je, da kmalu izide slovenska knjiga obrazcev za pravdne in nepravdne (izvensporne = ausserstreitig, a Hrvatje pravijo rajši »neparbene«) s t v a r i. Severnoslovanskih tekstov

sedaj ne bomo rabili. A hrvaški in srbski tekst bi bila vsakemu dobrodošla. Vsa tri narečja so enakopravna. Ob mejah našega narečja in v večjih mestih bo treba uradovati tudi v drugih dveh narečjih. Vsak pravnik se bo po obrazcih lagotno seznanjal z rekli južnih bratov. Ne samo knjiga obrazcev, ampak tudi uradni obrazci (tiskovine) naj bi imeli pristavljena hrvaška in srbska besedila, kakor so slično poprej k nemškemu besedilu pristavljali slovenski in hrvaški tekst. Z izdajo knjige obrazcev ne smemo odlašati, ker je potreba nujna in ker bo gotovo nekaj let minilo, preden izide nova pravna terminologija. Kasneje se naj knjiga popravi po novem slovarju in nova izda.

Pri tem moramo pustiti jezik pri miru. Nikakor ne gre, da bi narečja troedinega naroda zbliževali s posameznimi poizkusi nekaterih juristov. Pri potrebnih previdnostih bi bilo kvečemu dopustno, in to velja za našo terminologijo sploh, da bi se na prvo mesto postavile besede, ki jih rabimo za isti pomen vsi Južoslovani, da s tem, kakor pravi Mohorič, zastavimo pot nadaljnemu nepotrebnemu cepljenju. Nikar pa Hrvatiti ali Srbiti kar vprek, ker bi se zmeda le povečala. Pomnimo, da ne moremo zbliževati, česar še ni. Najprej nam je ustanoviti svoj pravni jezik, ga preveitati in izčiščenega uzakoniti.

Potem bo šele sposoben za nadaljnji razvitek, ki bo na pravnem terišču brez dvojbe poprej nego drugod meril tiakaj, da se zbližajo narečja. Poprej kaj takega uganjati ni grajenje, ampak podiranje. Nikdar ne smemo v nemar pustiti načela, da jezik pravoslovja ni samostalen jezik, ampak le del pisnega jezika narodovega in da se ne sme ločen od slednjega po drugi poti razvijati, temveč le v okviru, zanj veljavnem, in vstric njega. Nova naša terminologija sme imeti en sam namen: napraviti saljdo od l. 1851 do sedaj.

Ta saljdo je čisto naš. Ž njim nimajo opravka niti Hrvatje niti Srbi. Za red v slovenski hiši gre. Sestavljavci terminologije se morajo ogibati tvorb, ki niso do sedaj v rabi, pa bile kake tvorbe še bolj imenitne kakor so nekatere, n. pr. v izborni Smiričevi službeni terminologiji. Kot zaključek velja: najprej sestavimo slovensko terminologijo, potem šele sestavljajmo slovensko-srbsko-hrvaško.

rek, a

VII.

Komu se naj sestava terminologije poveri, to vprašanje je v gori povedanem deloma že rešeno. Jezikoslovca-veščaka itak nimamo, da bi se bil s pravnim imenstvom bavil, nego pri slučajni konkretni rabi v praksi. Štrekelj nam je dokaz, da nepravnik novemu pravnemu besedju ne odolí, pa bil najboljši jezikoslovec svoje dobe. Ta trditev bi se dala podpreti z dokazi najnovejšega časa. Naj zadovolji en primer. Jezikoslovno pravilno, toda za pravoslovje sila neumestno je eden naših najboljših jezikoslovcev iztaknil, da moramo izpuliti besedo »postopati, postopanje«. Proti temu ne bo nihče prigovarjal, da je slovenski pomen za to besedo: postaviti, pohajkovati. Vendar menim, da smemo besedo v hrvaškem pomenu obdržati, saj bi morali od glagola »ravnati« samostalnik šele izpeljati. Mnogo časa bi minilo, preden bi se nova tvorba tako udomačila, kakor se je hrvaška izposojenka. Kadar rabiš frazo: »sodišče postopa«, nihče več ne misli na prvotni slovenski pomen glagola postopati, še manj se boj tega, ako rabiš vsakdanji glagolnik »v postopanju zaradi...« ali »v sodnem (kazenskem) postopanju«. Tukaj velja pač takoj se zblíževati z južnim bratom, ki govori vselej »o sudskom postupku«. Da pri udomačenki vztrajamo, tako v tem primeru preprečimo nadaljnje nepotrebno cepljenje.

Razločevanje in enačenje izrazov, o čemer je bil govor prej, to delo po drugi strani ni stvar pravnika. Bil še tako večšč jeziku, je pravnik zastopnik svoje manire. To je dovolj, da mu ni zaupati takega posla. Jezikoslovna veda in splošnost nikakor ne pritrdita, da bi pravnik z nekakim popolnim pooblastilom izvedel kočljivo reč, o kateri smo rekli, da se tiče sestavnega dela našega pisnega jezika.

Zaključim, da se mora delo objaviti s kombiniranimi močmi. Pravniki in jezikoslovci se morajo združiti v ta namen. Gradivo je delo pravnikov, glavna redakcija pa delo obojih, jezikoslovcev in pravnikov. Le po tem potu dobimo dobro terminologijo.

VIII.

Ne da bi si druge pravice prilaščal ko to, ki gre vsakemu državljanu, si dovolim staviti na razgovor in v poštevnost naslednje

na svete in predloge. Čas je, da o njih korenito razmatramo.

Akcijo prevzame vlada, določi tiskarnico, plača vse stroške in poveri vodstvo in nadzorstvo priprav in dela poverjeništvu za pravosodje, ki mu naroči, da ravna v sporazumu z odborom društva »Pravnik«.

Delo se omeji tako, da se najprej in čimprej izda slovenska pravna terminologija. V priličnem času stopi poverjenik z bratskima poverjenikoma v domenek, kako začeti s pripravo za izdajo slovensko-srbsko-hrvaške terminologije.

Temeljno gradivo bodi Pravnikova »Nemško-slovenska pravna terminologija«, ki jo ima glavna redakcija popraviti na sedanji pisni jezik.

Gradivo so objave od leta 1895 naprej, in sicer pravno in sorodno besedje: slovenskih izdaj prejšnjega državnega zakonika, prejšnjih deželnih zakonikov in sedanjih uradnih listov; strokovnega lista »Slovenski pravnik«; slovenskih zbirk zakonov; slovenskih monografij, ki se tičejo pravnih strok; vseh sličnih sestavkov in razprav periodičnega, zlasti revijalnega časopisja (Naši zapiski, Demokracija, Veda, Napredna misel, Čas, Carniola, Časopis za slovenski jezik itd.). Besedje je omejniti tako, da se sprejmejo vsi izrazi, ki so potrebni za pravno filozofijo, za vse panoge teoretičnega prava in za vse praktične pravniške stroke. Pravilna nazivala izbere in določi glavna redakcija.

Redakcija se loči v ureditev gradiva, glavno redakcijo in korekturo.

Ureditev gradiva, ki ga zbero pravniki, se poveri pravniku.

Glavna redakcija se loči v predureditev in pravo ureditev. Pri predureditvi izločita urednik gradiva in en jezikoslovec-veščak iz vsega gradiva tisti del besedja, ki je po sedanjem pisnem jeziku gotov. Kar ostane dvomnega, pride pred anketo 5 članov, ki ji načeluje urednik gradiva. Načelnik in jezikoslovec predureditve poslujeta kot referenta in člana. Tretji član je jezikoslovec po poklicu, zadnja dva sta jezika dobro vešča pravnik. Sklepa se z večino glasov. Dirimira načelnik. On sestavi rokopis.

Korekturo opravi jezikoslovec-referent.

Vse člane imenuje poverjenik za pravosodje. Bivati morajo na sedežu poverjenika ali vsaj blizu njega.

Delo izide v sešitkih po 5 do 10 pol.

Ko delo izide, izda vlada razpis, da je besedje terminologije obvezno za urade, vseučiliško pravno fakulteto in uradne liste slovenskega dela Jugoslavije.

Naša revolucija in naše pravo.

Anton Lajovic.

V »Slovenu« z dne 11. in 14. julija 1920 sem priobčil par člankov, v katerih sem o problemu, izraženem v naslovu, pisal zlasti z ozirom na znano stanovanjsko naredbo poverjenika dr. Gosarja. Ker je bila stvar namenjena za dnevnik, je naravno, da sem se bolj dotikal onih strani problema, ki bi utegnile zanimati širše občinstvo.

Ker pa je ta problem danes za pravnika zelo važen, tako da bi v premnogih vprašanjih ne mogel najti rešitve, če nisi vsaj nekoliko orijentiran, se mi zdi koristno, problem nekoliko razgrniti v pravniškem glasilu. Moj namen je v glavnem: pokazati na ta problem vsaj v nekaterih smereh, in dasi bom skušati mu dati svojo rešitev, mi je bolj važno to, da tovariši pravniki vzamejo moje rešitve za napadalno bazo, da pridemo tako preko njih do nekega po možnosti dobrega spoznanja.

I.

Problema prava ni moči razumeti drugače, kakor če ga gledamo s stališča biologije narodov, s sociološkega stališča. Pravo ni nekaj apriornega, marveč je le funkcija življenja. Življenje je stalni regulator prava. Pravo samo le v razmeroma neznatni meri regulira življenje.

Pravo je zame manometer moči dveh bojujočih se socialnih skupin, katerih interesi se križajo. V tem boju pride od časa do časa do tega, da se medsebojno razmerje moči začasno

izrazi v neki pravni formuli, ki naj bi razmerje obeh socialnih skupin začasno vravnavała.

Življenje in interesna napetost obeh skupin pa gre tudi po tej formulaciji svojo naravno pot v razvoj naprej, in dogodi se lahko, da je ravnokar ugotovljena pravna formula že drugi dan zastarela, tako da stopa ona socialna skupina, ki nje življenjske pogoje zavira uprav postavljena pravna formula, proti tej v boj in tako po krajšem ali daljšem času doseže, da se prejšnja pravna formula prekucne in nadomesti z novo, ki boli ustreza interesom zmagujoče socialne skupine.

V tem smislu je pravo v življenju naroda nekak retardujoč, konservativen pojav. Ono je le nekaka usedlina življenja, ki jo življenje stalno prehiteva.

V istem zmišlu kakor je pravo konservativen pojav, smatram tudi — kar se mi zdi popolnoma naravno — da so tudi čuvarji prava, zlasti torej vsi oni stanovi, ki imajo s pravom po poklicu opraviti, n. pr. sodniški in advokatski stan, po svoji mentaliteti in zlasti v mehaniki mišljenja konservativnega značaja, in da prehajajo v celo naravnost reakcionaren tip tačas, kadar je pravnik omejen le na svojo pravniško izobrazbo.

Tu moram opozoriti zlasti na mehaniko mišljenja pravnikov. Treba si je predstavljati, da je šla vsa pravniška izobrazba naših pravnikov, in ne samo naših, prvič za tem, da si natrpajo v glavo čim večjo množico konkretnih, v državi veljajočih zakonitih norm, in drugič za tem, da se navadijo s temi normami meriti konkretne, prednje prinešene pravne slučaje. Pri tem merjenju je zlasti v poštev prihajala zmožnost logične interpretacije zakonitih norm in njih relacijoniranje na konkretni pravni slučaj.

Da si imel ceno kot dober jurist, ti je pa več pomenila prva stran tvojega jurističnega znanja, namreč obsežnost poznanja norm, in čim večja je bila ta, tem večji tvoj ugled. Druga stran jurističnega znanja, obstoječa bistveno v zmožnosti pravilne logične interpretacije, ima dosti manj ugleda, in kolikor morem pregledati, je tudi dosti manj razširjena. To je tembolj umljivo, ker praksa nenavadno goji uradovanje po kalupih, tako da se je za gotove oblike pravnih slučajev razvila polagoma stalna in vobče malo kritična oblika pravnega naziranja in reševanja, kar imenujejo enotnost v sojenju.

Najsi sta pa uprav omenjeni dve strani pravniške izobrazbe bolj ali manj razviti, faktum je, da se n. pr. v sodniškem in odvetniškem stanu glavni del pravniškega mišljenja udeležuje v smeri logičnega operiranja z obstoječimi konkretnimi pravnimi normami. Slednje moram prav posebno poudariti, namreč ti pravniški stanovi so po svoji pravniški izobrazbi izvežbani in vajeni operirati samo s trenutno v veljavi stoečimi zakonitimi normami. Oni poznajo torej samo pravo v njegovem **statičnem** stanju in samo za to stanje prava zadošča njih mehanika mišljenja.

To bi sicer zlasti pri sodniškem in odvetniškem stanu, ki sta nekakšna dninarska podajača v pravnem življenju, ne bi bilo ničesar čudnega. Bolj presenetljivo pa je sledeče. Iz Sagadinove knjige »Naš sedanjí ustavni položaj« in iz Pitamičevega uvodnega predavanja »Pravo in revolucija« razvidim, da so njune metode gledanja tudi glede državnopravnih pojavov v bistvu take kakor zgoraj popisane. Oba sta državoznanca, oba smatrata državoznanstvo za p r a v n i š k o vedo, nabrala sta si veliko množino poznanja pravnih uredb pri raznih državah in sedaj operirata z dotičnimi normami državnopravnimi raznih držav na isti preprosti način, kakor navadni jurist s svojim jurističnim materijalom.

Pri tem je treba zlasti zopet poudariti, da je take vrste državoznanstvo bistveno vezano na to, da so države živele že dolgo vrsto desetletij med seboj v popolnem miru. Če torej v gotovem določenem trenutku napravim čez sodobno, v mirnem izvenvojnem času se nahajajoče življenje držav kakor skozi rastoče drevo korinzontalen prerez, vidim v tem prerezu ono stanje državnega prava, katero edino more biti predmet takega državoznanstva, ki svoje državoznanstvo smatra edinole za juristično vedo. S tem hočem reči, da se Sagadin in Pitamic postavljata državnemu pravu nasproti le na ta način, da ga poznata le v njegovem statičnem stanju.

II.

Revolucija zame ni pravni problem, temveč problem narodove biologije. Revolucija se od navadnih bojev socialnih skupin ne razlikuje v drugem, kot po naglici, intenziteti in kon-

centraciji in pa po tem, da je padec in podor premagane skupine katastrofalen. Kakor vsak boj socialnih skupin, tako tudi ona rodi novo pravo. Ona je torej mati novega prava.

Ker pomeni revolucija podor moči do sedaj vladajoče socialne skupine, je jasno, da morajo vsled revolucije pasti tudi vse one pravne norme, katere si je bila postavila do sedaj vladajoča socialna skupina, da si zasigura in ohrani svojo moč. Ker so interesi in razmerja socialnih skupin v vsakem kraju in času popolnoma različna, je jasno, da ima vsaka revolucija drugačne cilje in za slučaj, da se posreči, drugačne posledice in da nimamo nobenega revolucijskega tipa.

Revolucija, ki nam je rodila našo svobodno državo, se bistveno razlikuje od francoskih revolucij. V francoski revoluciji so na eni strani padli do tedaj vladajoči sloji in na njih mesto so prišli drugi, toča oboji so pripadali enemu in istemu narodu.

Naša revolucija pa je imela zmisel in cilj v tem, da je ves jugoslovanski narod vrgel raz sebe nadvlado tujega nemškega naroda. Moram poudariti ta podor nadvlade nemškega naroda. Zakaj, da so padli ob enem Habsburžani, to je zame toliko stranskega pomena, kolikor sem naziranja, da je vsaka vladarska rodovina le nekaka etiketa, dočim je v resnici glavni nositelj moči oni vladajoči sloj, na katerega se vladarska rodbina naslanja.

Da poudarim še enkrat zmisel naše revolucije je bil ta, da smo podrl Habsburžane in pa nadvlado nemškega naroda ter da smo sami postali popolnoma svoboden narod.

Če sem preje opozarjal, da je zelo važna in odločilna lastnost vsakega pozitivnega prava, njegova statičnost, in da je način mišljenja pravnikov oblikovan samo po tej statičnosti in samo tudi njej kos, je koj jasno, da je problem revolucije nekaj vsemu temu popolnoma nasprotnega. Revolucija na mah podira cele komplekse pravnega reda in jih z veliko naglico nadomešča z novimi. Teh novih brez sočasnega vpoštevanja revolucije ni moči razumeti. Način gledanja tega novega pravnega reda je torej direktno nasproten zgoraj navedenemu. Dočim zgoraj navedeni in pravnikom lastni način gleda drevo pravnega življenja le v horizontalnem prerezu, je moči gledati revolucijonarne tvorbe le v vertikalnem prerezu, torej podolž rasti drevesa.

Jasno je, da si ta dva načina pravnega gledanja tako zelo nasprotujeta, da je očitno, da s prvim načinom v revolucionarnih pokrelih absolutno ni mogoče najti poti iz temè.

Zato ni prav nič čudno, če Pitamica njegova statična metoda popolnoma pusti na cedilu, ko se z njo spravi na problem revolucije.

Zato se nahajajo pri njem takele trditve: „Tudi avstrijska ustavna določila, to je državni temeljni zakoni iz leta 1867. veljajo še, v kolikor se dajo strinjati z našim sedanjim državno-pravnim položajem n. pr. določbe o državljanskih pravicah ter nekatere kazenske pravne določbe, ki se nahajajo v navedeni ustavi“. Ali pa glede istih zakonov: „Vprašanje je odprto v kakšnem svojstvu veljajo sploh ti zakoni“. In zopet: „Ne vemo kako pravno moč imajo pri nas avstrijski zakoni, zaradi tega tudi ne vemo, kdo jih sme izpreminjati“.

Pitamic povprašuje: „Kaj pa naj storijo sodišča, ki imajo po zakonu o sodni oblasti razsojati instančnim potom o veljavnosti naredb?“ Nato svetuje sodniku, naj si pomaga s § 7. obč. drž. zak., po katerem ima pravico razsoditi po naravnem pravu in nato zopet svetuje: „Za naravno pravo pa bo smatral sodnik to, kar se mu zdi najbolj pravično in najbolj primerno, tako da bo smel¹⁾ upoštevati pri nas tudi naš novi državno-pravni položaj“.

Če Pitamic trdi: „Fino juristično kulturo doseže pač le oni, ki zna abstraktno misliti in iz splošnih idej sklepati na posamezne slučaje“, potem mu je problem revolucije pokazal, da je še tako fina juristična kultura, kakor si jo on misli, popolnoma nezadostna, da bi reševala izvenstatične pravne probleme.

Ista, po mojih mislih zgrešena metoda je tudi Sagadinu v vprašanjih, ki se tičejo novo porajajočih se razmer, delala težave. Če ne bi bil on samo statični državoznanec, bi se ne moglo zgoditi, da bi institut naših ministrskih delegacij prikazoval kot nekak monstrum, kakoršnega še ni bilo v nobeni državi na svetu, ne bi mogel v revolucijski državi kakoršna je naša do danes, govoriti o **pravu** države v stanju nužde. Ne moglo bi se mu primeriti, da bi sočasno v njegovi knjigi stale druga ob drugi takele trditve: „Aktom obrazovanja države Srba, Hrvata i Slove-

¹⁾ Ta „smel“ je nad vse zanimiv.

naca nestalo je prednjašnjih država, iz kojih je jedinstvena država obrazovana naročito i Kraljevine Srbije kao samostalne države“ (str. 18); „U momentu, kad je obrazovana naša država, države koju su je obrazovale, izgubile su svojo državnu individualnost, pa „ustavi“ tih država izgubili su svoj prvobitni karakter, nisu više ustavi, pošto substrata za njih, države, više nema“; (str. 30) a temu nasproti ob zanikanju parlamentarnega režima v naši državi trditev: „U protivnom slučaju to bi značilo ograščanje ustavnih prava krune, koja jej pripadaju v srpskem Ustavu“. (str. 24).

III.

Osvetliti hočem problem, kaj je bilo z našim pravom po revoluciji.

Idejna baza za rešitev tega problema je: bistvo vsakega prava je to, da država daje garancijo za veljavnost pravnih norm in svojo eksekutivno moč zoper kontravenijence. Ta misel, ki je zame aksijom, velja s to omejitvijo, da je državna garancija potrebna toliko časa, dokler je človeška družba kakor sedaj organizirana v državah. Če pride kdaj do drugačne organizacije, bo pravu za njegov obstoj pač potreba garancij prirodnih družbenih organizacij.

Samo popularno izražanje je torej, če govorimo o rimskem pravu ali o starem nemškem pravu, ker vse to je le bilo nekđaj pravo, danes so to le zbirke praznih in neveljavnih formul, ki se nanašajo na pravno relevantne objekte.

Če je torej za obstoj prava bistveno to, da je tu država, ki garantira njegovo veljavnost, potem je jasno, da pravo kot tako preneha takoj, če se zruši država, v kateri je veljalo.

Ko je Avstrija razpadla, je prišel ob svojo veljavo ves kompleks pravnih norm, ki so obstajale v Avstriji in sicer zato, ker je prenehala država, ki je temu pravu garantirala veljavnost. Nastopila je torej razdobje popolnega brezpravja, ki je trajalo od poloma Avstrije do tačas, ko je naša revolucionarna vlada izjavila, da ostanejo avstrijski zakoni še nadalje v veljavi. Tekom tega razdobja je bil celoten kompleks prejšnjih avstrijskih pravnih norm postal le kompleks abstraktnih formul brez veljavnosti. Za Slovenijo so vse te določbe oživele šele s tem, da je naša revo-

lucijonarna vlada jim z navadno naredbo udihnila zopet življenje, ko jih je proglasila za veljavne.

Ker je moč tedanje revolucijonarne vlade bila revolucijonar, izvirajoča iz fakta revolucije, ne pa iz kakega zakona in ker je bila torej originarna, je bilo tačas v rokah revolucijonarne vlade, da je mogla, kakor je z naredbo dala veljavnost nekdanjim avstrijskim zakonom, takoj tudi vsakega izmed njih in sicer bodisi navadno naredbo, bodisi navadni zakon ali pa tudi temeljni zakon vsak čas premeniti z navadno naredbo. Ona je to v resnici tudi storila, ko je n. pr. določbo bivšega temeljnega zakona avstrijskega o nepremestljivosti sodnikov kasirala z navadno naredbo.

Če si torej jemljemo pred oči, da se temeljni zakoni, navadni zakoni in naredbe med seboj ločijo le po tem, po kakšnih potih in organih se smejo sklepati in po kakšnih izpreminjati ter da je oblika za sklepanje in izpreminjanje zakonov navadno bolj svečana in vezana na razne garancije, dočim je izdajanje naredb preprostejše v obliki, potem vidimo, da je po naši revoluciji oblika, kako so stopili avstrijski zakoni pri nas v veljavo in kako so se dali izpreminjati, bila povsem enostavna, namreč oblika navadne naredbe revolucijonarne vlade.

Posledica tega je bila, da med vsem kompleksom bivših pravnih norm avstrijskih ni bilo poslej nobene razlike več: norme bivših avstrijskih odredb so imele isto pravno veljavo, kakor norme temeljnih zakonov in ti zopet prav isto, kakor navadni zakoni. Z drugimi besedami: od tačas naprej, ko je revolucijonarna vlada izrekla, da veljajo vse bivše avstrijske pravne norme, ni bilo več nobenih zakonov in ne temeljnih zakonov, temveč vse te pravne formule so imele samo pravno **moč navadne naredbe**.

Bilo ni torej poslej nikake relacije več med bivšo naredbo in kakemu bivšemu zakonu, marveč sta bila oba enako močna in veljavna.

Kaj je torej bilo poslej s sodniško pravico presojeti naredbe, ali ustrezajo zakonom? Padla je v vodo, ker je izza revolucije manjkala vsaka relacija med naredbo in zakonom.

Do istega rezultata pridem tudi po drugi poti:

Ni dvoma, da se je z razpadom Avstrije razsula tudi njena ustava, to je, kompleks onih norm, ki so določale, kdo je in

kako posluje oni činitelj, ki je imel v tej državi v svojih rokah zakonodajo in eksekutivo. Določba, ki je sodniku dajala pravico presojeti veljavnost izdanih naredb in ali so v skladu z zakoni, je imela v celotnem pravnem redu avstrijskem važno ustavno funkcijo nekakega varnostnega ventila; ž njo naj bi bile podrejene oblasti prepřečile izvršitev onih vladnih naredb, s katerimi bi bila vlada samovoljno kršila avstrijski zakon.

Kakor hitro je pa padla vsa avstrijska ustava, je ž njo moral pasti njen važen sestavni del, namreč norma o sodniški kontrolni pravici nad naredbami.

Če je z ono važno naredbo prve naše vlade izginila vsaka razlika medtem, kar se je preje v avstrijskem pravnem redu imenovalo naredba, navaden zakon, in temeljni zakon, nastane zanimivo vprašanje, kako moč imajo danes še one norme temeljnih zakonov, katere so še v veljavi?

Praktičen slučaj mi je nanesel, da je prihajalo vprašanje v rešitev, ali in kako daleč drži določba bivšega temeljnega zakona: da ima vsakdo pravico, svoje zahtevke uveljavljati rednim pravnim potom takrat, če se mu zdi, da mu je upravna oblast s svojo odločbo kršila zasebnopravne pravice.

Znano je, da je naša prva revolucijonarna vlada določbo temeljnega zakona, naglašajočo nepremestljivost sodnikov, razveljavila z navadno naredbo. Ta odredba naše revolucijonarne vlade je bila na vsak način veljavna, ker je veljavnost vsega bivšega avstrijskega pravnega reda bila v naši novo nastali državi utemeljena samo s tem, da je revolucijonarna vlada z naredbo dala moč temu pravnemu redu. Ista vlada in vsaka njej sledeča vlada, v kolikor je bila revolucijonarna, je mogla poslej vsako normo celega pravnega reda najsi je imela ta norma lastnost odredbe zakona ali temeljnega zakona izpremeniti potom navadne naredbe. Nujna konsekvence tega naziranja je potem: ker imajo norme tudi bivših temeljnih zakonov pri nas doslej samo naredbeno moč, izgubijo tudi te norme vso veljavnost, čim izda pokrajinska vlada ali pa centralna vlada naredbo, ki določa, da ima v gotovih primerih tudi o zasebnopravnih pravicah končno odločati ta ali ona upravna oblast. Taka je n. pr. naredba o vojnem plenu, ki izreka, da ima posebna komisija končno veljavno odločati tudi

tačas, če kaka stranka uveljavlja zasebnopravne pravice na objektih, katere je zaplenila komisija za vojni plen.

Z ozirom na to naredbo je v takih primerih po mojih mislih izključeno, da bi mogla stranka iskati remedure pri rednih sodiščih, če ni zadovoljna z rešitvijo upravne oblasti.

IV.

Kakor sem že zgoraj poudaril, je bil zmisel naše revolucije ta, da smo podrli Habsburžane in pa vso nadvlado nemškega naroda, ter da smo postali svoboden narod.

Ni pa bila samo naša pravica, da smo s svojo revolucijo strli nemško nadvlado, temveč je moje prepričanje, da je bila življenska in najvišja dolžnost vsakega izmed nas, po svoje pripomoči k temu, da se uniči vse, kar je bilo z dosedanjo nemško nadvlado v zvezi, da se torej odpravijo vsi nemški privilegiji.

Zakaj nemška **predpravica** je za **naš** narod v isti meri pomenila **krivico**.

Posledica tega zmisla revolucije je bila, da je bilo poslej pri izberi personala v naših uradih treba pozornost obračati ne samo na osebno kvalifikacijo v stroki, temveč zlasti na to, ali je reflektant slovenske narodnosti ali ne. Po revoluciji nam je moralo biti jasno, da noben Nемеc ne spada na ona centralna in vodilna mesta, na katera je dotlej redno prihajal kot privilegiraneц vsled nemškega vladnega režima. Bilo je marveč po zmislu revolucije, da vsa taka mesta pri naši državni upravi poslej zasedejo slovenske moči. Ta zahteva je bila upravičena iz dveh tehtnih razlogov.

V novi **narodni** državi je smel Slovenec zahtevati, da pridejo njemu v prid vsa važnejša uradniška mesta v državi. To je eno, in drugo: eminenten interes države je, da na odgovornih in važnih mestih sedijo možje, na katere se država temeljem njihovega prepričanja v vsakem slučaju lahko zanese. Teh zahtev, tvorečih bistvo naše revolucije, pa naša uprava ni dovolj spoznala, ali pa če jih je spoznala, jih ni dovolj upoštevala. Slučaji so znani, v slučaju notarja G. je vlada celó zapustila svoje prvotno, pravilno stališče in zopet vzpostavila — nemški privilegij.

Bistvo pravnega reda v vsaki državi je to, da si ž njim vladajoči narod zasigura svojo prevladujočo pozicijo. Če pride

do revolucije, naperjene proti do sedaj vladajoči socialni skupini, je natorno, da s podorom njegove moči padejo vse one norme, ki so ščitile dosedanje vladalca.

Na drugi strani je zopet jasno, da revolucionarna dejanja ne izvirajo in se ne dajo utemeljiti iz kakega obstajajočega prava, ker njih bistvo je uprav to, da podro dosedanje pravo. Zdi se mi potrebno, krepko naglasiti to za kasnejši stavek zelo važno dejstvo, da revolucionarna dejanja ne bazirajo na pravu temveč so samo nekaj faktičnega in z ozirom na revolucionarno stanje nekaj absolutno veljavnega in z ozirom na revolucionarni zmisel tudi nekaj absolutno potrebnega.

Naša revolucija je nas Slovence zadela duševno jako malo pripravljene. Nemške privilegije smo strli komaj toliko, kot jih manj že nismo mogli streti ob danem novem državnem položaju.

Naša revolucija se je izvršila na političnem polju, ker se je tukaj nismo mogli izogniti, potem ko je Avstrija razpadla; toda takoj na gospodarskem polju, kjer privilegirani pritisk nemštva ni bil nič manjši, že nismo imeli več dovolj poguma, ker nismo spoznali, kakšne dolžnosti nam nalaga revolucija in tako se je nacionaliziranje nemških gospodarskih podjetij izvrševalo le plaho in z majhno eneržijo. Tako smo, da navedem le en vzgled, pri Kranjski hranilnici, šli z Nemci v slaboten kompromis, v katerem smo jim prepustili daleko preveč moči.

Ker so se naše politične stranke od nekdanj razmeroma malo zanimale za našo duševno kulturo, ni čuda, da naše revolucijske vlade do danes niso izvršile nobenih dejanj tam, kjer so v duševnem kulturnem pogledu Nemci pri nas uživali posebne privilegije. Ko je šlo za rešitev vprašanja nemške filharmonične družbe in nemškega gledališča v Ljubljani, mi je odličen član vlade izrazil pomislek, da bi upravno sodišče, kadar bi se kreiralo, utegnilo razveljaviti ukrepe vlade, če bi ona brez zakonite opore razpustila filharmonično družbo ali pa nemško gledališko društvo,

Tu pridem do važnega vprašanja.

Takoj po prevratu smo odpustili vse vodilne nemške uradnike v našem ozemlju. Obenem pa je ta čas prva naša revolucionarna vlada izdala naredbo, s katero je izjavila, da ostanejo vsi dotedanji avstrijski zakoni in naredbe v veljavi.

Vsled tega je na primer v veljavi ostala tudi službena pragmatika in pa zakon o neodstavljenosti sodnikov. Navzlic temu smo pa mi kratkomalo še posebej odstavili in odpustili kopo nemških sodnikov.

Recimo, da bi danes imeli upravno sodišče. Na kako stališče naj bi se to sodišče postavilo, če bi na pr. nekdo izmed teh odpuščenih nemških sodnikov prišel pred upravno sodišče z zahtevo, da ga mora naša država zopet sprejeti in ga odškodovati, ker je bil proti veljavnim predpisom odstavljen?

Tu je treba zopet opozarjati na že zgoraj poudarjeni zmisel naše revolucije, ki je bil ta, da treba podreti nemške privilegirane pozicije. Ne smemo pozabiti, da so nemški uradniki imeli na našem slovenskem ozemlju vsa svoja mesta le vsled tega, ker je bila Avstrija nemška država in tako vsak Nемец v njej privilegiran nasproti Slovencu.

Odstranitev Nemcev od uradniških mest v Sloveniji je bil torej revolucionaren čin, in kot tak seveda v zmislu gorenjih izvajanj izven vsakega prava, a v novem položaju absolutno veljaven in neizogiben.

Jasno je vsled tega, da bi se upravno sodišče, če bi obstajalo, nikakor ne moglo spuščati v vprašanje zakonitosti teh revolucionarnih dejanj, ker bi v nasprotnem slučaju izrek upravnega sodišča pomenil, da bi morali vsa revolucionarna dejanja odviti nazaj in vse postaviti v predrevolucionarno stanje.

Odstavitev nemških uradnikov je bil revolucionaren čin v političnem pogledu. Nič drugače ne bi bilo mogoče smatrati revolucionarnih činov na gospodarskem polju in na duševnem kulturnem polju. Če bi vlada danes kasirala nemško gledališko društvo kot lastnika nemškega gledališča, do katerega premoženja je to društvo prišlo samo vsled prejšnjega privilegiranega nemškega položaja, bi takega kasiranja upravno sodišče ne smelo presojeti, ker bi bilo to kasiranje revolucionaren čin, katerega bistvo pa je uprav to, da stoji kot tak izven prava in je pa vendar v revolucionarnem položaju utemeljen in neizogiben.

Z ozirom na ta spoznanja bi kazalo, da se pri ustanovitvi upravnega sodišča izrecno določi, da so vsa ona dejanja revolucionarnih vlad, katera je z ozirom na obstojajoče razmere

smatrati za revolucijska, odtegnena presoji upravnega sodišča.

Končno naj na kratko omenim še sledeče. Z ozirom na to, kar sem že zgoraj označil za zmisel naše revolucije, lahko rečemo, da je z našo revolucijo padla avstrijska monarhija kot organizirana moč habsburške dinastije, opirajoče se na nemški narod. Ž njo so padli vsi organi, ki so predstavljali to moč; padel je torej cesar, kot šef države in pa avstrijski parlament, oba kot svoječasna zakonodajna organa in padla je avstrijska vlada z vsem svojim aparatom kot prejšnjih dveh eksekutivni organ, obenem z avstrijsko armado.

S padcem vseh teh organov so padli vsi tisti zakoni, katerih vsebina se je bistveno nanašala na obstoj te države in njenih organov, padle so torej vse tozadevne ustavne določbe in sploh vse določbe, katere so bile bistveno relacijonirane na te bivše avstrijske državne organe. Za to, da se vsi ti kompleksi pravnih norm posebej prekličejo kakor neveljavni, ni bilo prav nobenega povoda, kajti te norme so postale obsoletne s padcem organov, na katere so se nanašale, in ni jim mogla več vdihniti življenja niti že ponovno citirana naredba naše prve revolucijske vlade, izjavljajoča, da ostanejo vsi dosedanji zakoni v veljavi.

Iz teh vidikov je samo jasno, da je takozvani pooblastilni zakon, ki je bil relacijoniran na avstrijski parlament, s padcem tega parlamenta postal popolnoma brezpredmeten. Bilo je torej napačno, če so se naredbe naših poverjeništev sklicavale nanj.

Isto se mi zdi n. pr. z onimi zakoni, ki so določali gotove podpore svojcem vpoklicancev. Dr. Vrančič je v „Sl. Narodu“ razpravljal, da ti zakoni veljajo, ker še niso bili preklicani. Toda ti zakoni so v bistveni relaciji z bivšo avstrijsko armado in z njenim ustrojem v rajni Avstriji; padli so z avstrijsko armado vred, postali torej obsoletni in odveč bi bilo, jih še preklicavati.

Iz pravosodne prakse.

A. Civilno pravo.

a) Regresno pravico enega solidarnega obvezanca proti drugemu, ki je nastala, ker je plačal prvi kot porok in plačnik več kot nanj pripadajoči del jamstvene terjatve (§ 896 o. d. z.), more upnik prvega, kateremu je bila ta regresna pravica po § 308 izvr. r. v poteg preodkazana, od drugega solidarnega obvezanca kakor regresno terjatev iztožiti, tudi brez izraza volje prvega, da se hoče regresne pravice poslužiti.

Bivši posestnik Janez P. je dolgoval tožnici hranilnici in posojilnici v K. posojilo v znesku 3000 K. Za to posojilo sta jamčila toženec Miha V. in njegov brat Jožef V. (sedaj v Ameriki) kot poroka in plačnika. Tožnica je izterjala to terjatev najprej v izvršilnem postopanju proti Janezu P., a je ž njo popolnoma propala. Nato je iztožila ostanek 2920 K s tožbo proti obema porokoma Jožefu in Mihi V. in je na podlagi razsodbe upotila izvršbo najprej proti Jož. V. na njegovo posestvo vl. št. 244 kat. obč. B., dala pa je terjatev vknjižiti tudi pri posestvih toženca Mihe V. vl. št. 176, 210 kat. o. D. V izvršilnem postopanju zoper Jožefa V. je bilo prodano njegovo zemljišče vl. št. 244 kat. o. B. na prisilni dražbi. Tožnica je k največjemu ponudku prijavila celo svojo terjatev v znesku 2920 K z vsemi pripadki, razen tega še drugo svojo terjatev, ki je bila na tem zemljišču vknjižena neposredno za to terjatvijo, to je terjatev iz poravnave od 17. junija 1915 v znesku 590 K s prip. Ta znesek je dolgoval Jožef V. tožnici, hranilnici in posojilnici v K., kot osebni dolžnik in za to terjatev Miha V. ni bil ne porok, ne plačnik. Z razdelilnim sklepom od 15. septembra se je tožnici odkazal v delno pokritje njene terjatve 2920 K s prip., vse skupaj 3400 K 27 v, znesek 2283 K 42 v in je propala tožnica pri tej terjatvi z glavničnim zneskom 1116 K

85 v. Popolnoma je propala s prej navedeno terjatvijo za 590 K s prip.

Toženec Miha V. je poplačal na to kot drugi porok primanjkljaj tožničine prvonavedene terjatve v znesku 1116 K 85 v tožnici brez tožbe in izvršbe popolnoma. Janez P. nima nobenega premoženja.

Tožnica trdi, da bi morala poroka Jože in Miha V. njeno terjatev za 2920 K s prip. v skupnem znesku 3400 K 27 v plačati v enakih delih po 1700 K 14 v. Ker je pa Jože V. plačal 2283 K 42 h, toženec pa samo 1116 K 85 h, ima po navedbah tožbe Jože V. v smislu § 896 o. d. z. pravico, zahtevati povrnitev presežka nad polovico plačanega dolga, torej znesek 583 kron 28 v.

Vsled tega je tožnica v pokritje svoje prej navedene propale terjatve v znesku 590 K s prip. segla na to terjatev Jožefa V. proti tožencu Mihi V. in je dosegla, da se je s sklepom z dne 24. aprila 1916 ta regresivna terjatev Jožefa V. v znesku 583 K 28 v zarubila in potem s sklepom z dne 18. maja l. 1916 tudi njej preodkazala v poteg. V utemeljitev tega preodkaza se sklicuje izvršilni sodnik na določbe §§ 896, 1358 o. d. z. in § 308 izvr. r.

Jožef V. sam je v Ameriki in ni nikoli zahteval od svojega brata toženca Mihe V. regresa.

Tožnica trdi, da je prešla vsled rubeži in preodkaza regresna pravica in tudi terjatev sama na njo in zahteva s tožbo od toženca plačilo te regresne terjatve, in ker toženec ne plača, sodbo na plačilo. Toženec pa predlaga zavrnitev tožbenega zahtevka, ker regresna terjatev Jožefa V. sploh še ne obstoji. Vse to je nesporno.

Okrajno sodišče je zavrnilo z razsodbo z dne 23. junija 1916 tožbeni zahtevki, da je toženec dolžan plačati tožnici na račun njene terjatve proti Jožefu V. iz poravnave z dne 17. junija 1915 v znesku 590 K s prip. v izvršilni zadevi E 88/16 tožnici potežno preodkazano regresno terjatev Jožefa V. proti tožencu v znesku 583 K 28 v s 5 odst. obrestmi od dneva tožbe s pr.

Razlogi.

Tožnici se je predkazala s sklepom Jožefa V. zoper toženca pristoječa, sedaj iztoževana regresna terjatev za 583 K 28 v v poteg. Pogoj učinkovitega predkaza pa je v zmislu § 308 izv. r. pravni obstoj zarubljene terjatve. Če terjatev še ne obstoji, ostane rubež in predkaz nasproti tretjemu dolžniku brez vsakega učinka in tudi tožba za izterjanje predkazane terjatve ne more imeti uspeha. V tem slučaju ima Jožef V. po § 896 o. d. z. pač regresno pravico proti tožencu, nima pa še nobene pravnoveljavne terjatve, in ker te ni, se ne more ne učinkovito zarubiti in predkazati, ne iztožiti. Uveljavljanje regresne pravice je dano na voljo Jožefa V. (§ 859 o. d. z.). Pomotno je naziranje izvršilnega sodnika v predkaznem sklepu, da gre tu za terjatev, ki je po § 1358 o. d. z. prešla na Jožefa V. Ta zakonita določba se nanaša pač na razmerje med glavnim dolžnikom in porokom, ki je plačal, ne pa na medsebojno razmerje porokov. V tem slučaju je vsled razdelilnega sklepa z dne 15. septembra 1915 pač prešla tožničina terjatev zoper Janeza P. iz zadolžnice z dne 10. februarja 1910 v odkazanem in plačanem delnem znesku 2283 K 42 v v zmislu § 1358 o. d. z. ipso iure v last Jožefa V., razmerja med tem in tožencem pa ni presojati po § 1358 o. d. z., temveč po §§ 896 in 1359 o. d. z. Jože V. ima proti tožencu pač pravico do povračila več plačanega zneska 583 K 28 v, nima pa še nobene terjatve proti njemu. Volja Jožefa V. do uveljavljenja regresne pravice pa se ne more v zmislu § 308 izv. r. nadomeščati po tožnici, vsaj dokler si te regresne pravice v zmislu § 331 izv. r. ni zarubila. Toženec in njegov brat sta tožnično terjatev, za katero sta bila poroka in plačnika, pošteno in popolnoma plačala, Jože V. je pri tem žrtvoval vse svoje premoženje, toženec pa 1116 K 85 h. Proti pravnemu čutu in v zakonu neutemeljeno je, da bi tožnica sedaj v dosego plačila svoje druge terjatve, za katero toženec ni jamčil, posegla v medsebojno razmerje bratov.

Tožnica je imela mnogo enostavnejšo pot, da pride do plačila svoje terjatve za 590 K. Ona je mogla prijaviti v izvršilnem postopanju E 217/15 terjatev za 2920 K samo v takem

delnem znesku, da bi prišla njena neposredno sledeča terjatev za 590 K še do popolnega pokritja, ves ostanek terjatve za 2920 K pa bi zahtevala od toženca in to tem lažje, ker je imela za to terjatev pri njegovih zemljiških vl. št. 167, 210 kat. o. D. vknjiženo skupno zastavno pravico. Ker se tožnica v svojo lastno škodo ni pravočasno poslužila nasproti tožencu te njej po § 1357 o. d. z. pristojee pravice, ne more sedaj po ovinku § 896 o. d. z. iskati nadomestila in povzročati s tem neopravičene izvršilne in pravdne stroške. Zato se je moral tožbeni zahtevek zavrniti.

Okrožno sodišče v Novem mestu je s sodbo od 31. julija 1916 ugodilo prizivu, pravosodno sodbo spremenilo in izreklo: Toženec Miha V. je dolžan plačati tožnici Hranilnici in posojilnici v K. na račun njene terjatve proti Jožefu V. iz poravnave od 17. junija 1915 v znesku 590 K s prip. v izvršilni zadevi E 88/16 tožnici potežno preodkazano regresno terjatev Jožefa V. proti tožencu v znesku 583 K 28 h s 5% obrestmi in Jožefa V. proti tožencu v znesku 583 K 28 v s 5% obrestmi in s stroški.

Razlogi.

Prizivni razlog neprave pravne presoje je utemeljen. Prvi sodnik odreka pravno veljavnost terjatvi, ki je bila tožnici potežno preodkazana in ki jo iztožuje v zmislu § 308 izvr. r. od toženca, in zaradi tega je zavrnil tožbeni zahtevek. Prvi sodnik sklepa, da ima Jožef V. sicer res regresno pravico po § 896 o. d. z. proti tožencu glede preveč plačanega zneska 583 K 28 v, da pa nima pravoveljane terjatve proti njemu, ker še ni izrazil svoje volje do uveljavljenja regresne pravice, tožnica pa po § 308 i. reda tega manjkajočega izraza volje ne more nadomeščati. Temu pravnemu utemeljevanju se ni moč pridružiti.

Obligatorne pravice nastanejo glasom § 859 o. d. z. ali neposredno iz zakona — bolje rečeno vsled zakona (Kraft Gesetzes) — ali iz pogodbe ali od prizadejane poškodbe. O kaki obligaciji ex delicto v predležem slučaju ni govoriti. Pa tudi obligacija, ki bi bila nastala neposredno, vsled zakona, ni tu preodkazana terjatev, kajti § 860 o. d. z. pravi, da so slu-

čaji v zakonu posebej navedeni, v katerih nastaja zahtevana pravica neposredno vsled zakona. Taki slučajji so oni v §§ 91, 141, 154, 166, 391, 403, 796, 1036 do 1044, 1220, 1231 o. d. z. Zahtevana pravica, ki je bila tožnici v poteg preodkazana, se opira na posojilno pogodbo v zvezi na poroštveno pogodbo, — se opira na pogodbeno razmerje, v katerem je terjatvena pravica od prvotno opravičene stranke prešla na drugo osebo. Opraviti imamo s terjatvijo, ki je pogodbenim potom nastala in v kateri je namesto prvotne upnice stopil drug upnik.

V večini slučajjev se izvrši prenos terjatvene pravice od prvotnega upnika na drugega upnika potom izražene volje (cessijska pogodba); izvrši se pa lahko tudi neodvisno od volje poprejšnjega upnika po sodniški odločbi (preodkaz terjatve v razdelilnem postopanju) in izvrši se lahko istotako popolnoma neodvisno od volje poprejšnjega upnika tudi tako, da nastane po zakonu neposredno z nastopom določnih dejanskih okoliščin še prenos terjatve na novega upnika, ki je napram dolžniku takoj opravičeni upnik (cessio legis). S prenosom terjatve zadnje omenjene vrste imamo tukaj opraviti.

Porok Jožef V. je plačal več, nego je bil po medsebojnem, notranjem razmerju med njim in soporokom Miho V., sedanjim tožencem, plačati dolžan. Že s plačilom tega višjega zneska mu je takoj nastala terjatvena pravica glede tega zneska napram tožencu.

Po razlagi, kakršno daje § 1358 o. d. z. judikat št. 208 (odločba z dne 24. marca 1914, Rv VI 3914, ur. zb. šte. 1551) velja določilo tega § za vsakega, ki je primoran plačati materialno tuj, oblično lastni dolg, da varuje svoje pravice. Prav tako je umeti § 1358 o. d. z. po besedilu tretje delne novele k o. d. z.

Jožef V. je jamčil kot porok in plačnik nerazdelno za vso terjatev. Bil je torej primoran plačati vso terjatev tožnice, a je bil to le oblično lastni dolg Jožefa V., ki je zgol s plačilom terjatve že stopil v pravice plačanega upnika (§ 1358 o. d. z.), s plačilom je že zadobil zahtevno regresno terjatev — ipso iure; to je, cessio legis, subrogatio vsled zakona.

Do istega zaključka se pride, če se ne glede na § 1358 o. d. z. preizkuša regresno pravico soporoka zgol le po določ-

bah §§ 1359 in 896 o. d. z. Soporok, ki je plačal več, nego je po medsebojnem razmerju bil plačati dolžan, ima pravico do povračila od soporokov. Ta § 1359 o. d. z., ki to izraža, kaže izrecno na § 896 o. d. z., in ta določa, da nerazdelni sodolžnik, ki je plačal več, nego je po notranjem, med sodolžniki veljavnem razmerju imel plačati, opravičen zahtevati povračilo od sodolžnikov, in sicer brez izrecnega odstopa pravice, torej istotako ipso iure takoj, ko je plačal. Drugače je s tretjeplačnikom, ki je plačal upniku, ne da bi bil v to tudi le kot obličen dolžnik primoran. Tak zadobi regresno terjatev le, če je izposloval odstop upniku pristoječe pravice (§§ 1422, 1423 o. d. z.). V tem slučaju ne dobi plačnik regresne terjatve že s samim plačilom, marveč šele s posebnim in izrecnim odstopom pravice.

Jožef V. je torej dobil regresno terjatev glede več plačanega zneska do Mihe V. takoj že s plačilom samim. Kaj več, kakega izraza volje do uveljavljenja terjatve za nastanek pravoveljavne terjatve ni potreba, ker zakon nikjer kaj takega ne zahteva in bi to osebito bilo v nasprotju z načelom pridobitve terjatve ipso iure.

Od prvega sodnika povdarjeno razločevanje med regresno pravico in regresno terjatvijo je za slučaje cesije legis nevzdržljivo. Regresna pravica Jožefa V. napram tožencu je prava regresna terjatev.

Ker je nesporno, da sta Jožef in Miha V. jamčila kot poroka in plačnika za dolg Janeza P., ki je s pripadki vred znašal 3400 K 27 v; ker je tudi nesporno, da je bilo medsebojno razmerje soporokov tako, da plačata oba v enakih delih, in je nesporno, da je plačal Jožef V. 583 K 28 v nad polovico, katero je bil glede na obstoječe medsebojno razmerje plačati dolžan, je pravnoveljavna njegova terjatev napram tožencu z zneskom 583 K 28 v.

Ta terjatev Jožefa V. je bila tožnici v poteg preodkazana. Nastop dospelosti je v zmislu § 308 izvr. r. upnica pripravila z neoporekanim pravilnim opominom. In ker ni nikakršnega drugega ugovora proti obstoju terjatve, je bilo tožbenemu zahtevku v polnem obsegu ugoditi.

Vrhovni sodni dvor na Dunaju z odločbo od 26. septembra 1916, števil. Rv VI 126/16, reviziji toženca Mihe V. ni ugodil.

Razlogi.

Samo na revizijski razlog nepravilne pravne presoje oprta revizija ni opravičena. Njena obširna izvajanja skušajo uveljaviti pravni nazor, da v § 1359 o. d. z. poroku zoper poroka udovoljeni zahtevek do povračila nikakor še ni »obligacija«, da treba pač za nastanek obligacije še volje upnika, pribaviti si pravico (animus obligandi) in da zakoniti zahtevek sam daje rakorekoč šele naslov za zahtevno pravico. Pa ta nazor ne drži, on temelji na napačnem tolmačenju splošnih pravnih načel od nastajanja pravnih razmerij sploh, osebnih stvarnih pravic posebej (§ 859 o. d. z.). Pravno razmerje nastane oziroma pravica se pridobi, ako se z ozirom na določne osebe udelejujejo one okolnosti, katerim daje veljavno pravo ta učinek. Dejstva, po katerih udelejevanju se pravica pridobi, se imenujejo pravotvorna dejstva. V tem primeru se izvaja tožbeni zahtevek iz nespornega dejstva, da je porok in plačnik Jožef V. upnici plačal znesek 583 K 28 v, kateri je imel plačati toženec kot porok in soplačnik iz istega dolžnega razmerja glasom medsebojnega razmerja po zadolžnici z dne 10. februarja 1910. Ker pa o. d. z. v § 1359 pravi: Ako je pa eden izmed njih plačal cel dolg, pristojna mu enako sodolžniku (§ 896 o. d. z.) pravica do povračila, pripisuje takemu plačilu brezpogojno pravotvorno moč, ker spravlja ž njim že ob sebi v zvezo pravico do nadomestila, onda je plačilo Jožefa V. nastanje te pravice v označenem obsegu, ne da bi trebalo posredovanja strank ali nadaljnega izraza volje, torej v tem zmislu neposredno in samo ob sebi uničilo. V tem zmislu naj se razume določba § 859 o. d. z. »osebne stvarne pravice, po katerih je druga oseba drugi zavezana do dajatve, temelje, ali neposredno na zakonu...« Z obstojem pravice pa je ustanovljen tudi zahtevek, da se terjatev sodno potirja, torej tožbena pravica. Da je za izvojevanje te tožbene pravice tožnica opravičena, se niti ne prereka, sicer pa zadostuje v tem oziru sklicevanje na utemeljitev prizivne sodbe.

Dr. M. D.

b) Izvenredna obilica dela ni nepredvidni ali neodvratni dogodek v zmislu § 164 c. pr.

V najeminski pravdni zadevi je pooblastila finančna prokuratura vodjo davčnega urada, da jo zastopa pri naroku za usno sporno razpravo. Na dan razprave je bil sejm in vodja davčnega urada je bil zatopljen v svoje delo, ker je prihajalo izredno veliko strank v urad deloma plačevat davke, deloma radi dohodninskih napovedi in informacij radi vzdrževalnin. Dognano je, da celo leto ni bilo takega navala v davkariji. Končno je pozabil na narok in se ga ni udeležil. Sodnik je razglasil zamudno rzsodbo.

Predlog finančne prokurature na postavitcv v prejšnji stan se je zavrnil s sklepom iz teh razlogov:

V zmislu § 164 c. pr. je dovoliti zamudni stranki postavitcv v prejšnji stan le, ako je bila stranka po nepredvidnem ali neodvratnem dogodku zadržana priti k razpravi. V tem slučaju se tega ne more trditi. Zaslišana svedoka A in B sta zamogla le potrditi, da je bilo ta dan pri davčnem uradu, kjer posluje ravno pooblaščenec kot upravitelj in ki bi moral ravno toženo stranko pred sodiščem zastopati, izvenredno veliko dela, da je imel ravno ob 14. uri pop. velike vsote denarja na mizi itd. Vse to je pa moral pooblaščenec že prej vedeti, da bo glede na sejm in glede na ustavitcv čekovnega prometa bolj zaposlen, vsled česar bi moral že prej ukreniti vse potrebno, poiskati si namestnika itd. Sicer je pa kot priča zaslišani pooblaščenec sam izjavil, da je narok enostavno pozabil. Ako bi se bil pooblaščenec spomnil na narok, bi bil po prepričanju sodišča utegnil gotovo vse ukreniti, da bi šel za kratek čas na sodišče, ki se nahaja v istem posloplju kakor davčni urad. Ni torej govoriti o nepredvidnem in neodvratnem dogodku, vsled česar je bilo zavrniti predlog kot pravno in stvarno neutemeljen.

Rekurzu okrožno sodišče v Novem mestu (sklep od 15. februarja leta 1919, opr. šte. R I 9/19) ni ugodilo.

Razlogi.

Rekurz je neutemeljen in mu ni ugoditi. Tudi rekurzno sodišče je menja, da o nepredvidnem ali neodvratnem dogodku ne more biti govora, dasi je bilo zadevnega dne pri davčnem

uradu iz venredno veliko dela. Ravno sejm je bil ta dan. Čekovni promet je bil ustavljen. Pričakovati je bilo torej po izkušnjah, ki jih imajo pri davčnih uradih za take slučaje, da je pričakovati večji naval ljudi. Davčni upravitelj, ki je imel ta dan zastopati toženo stranko v važni zadevi pred sodiščem, je bil vabljen na 14. uro pop. Takrat se prično uradne ure tudi na davkariji. Ljudje so začeli prihajati na davčni urad okrog pol 14. ure. Pričakovati bi bilo torej, da davčni upravitelj odda svoje posle v davkariji drugim uradnikom, da se niči v poslovanje ne spusti in se pravočasno odpravi na sodišče. Če bi bila obilica poslov zadosten izgovor kot neodvraten in nepredviden dogodek za postavitve v prejšnji stan, potem bi se s tem prišlo do tega, da bi se vsak čas morala dovoljevati taka postavitve, kar pa nikakor ni v zmislu zakona, ki dovoljuje take postavitve le kot izredna sredstva v slučajih, ako je popolnoma jasno, da je dogodek bil res nepredviden ali neodvratljiv.

Dr. Ž.

c) **Postavitve skrbnika po § 121 c. pr. r. je dopustno samo, če se je obstoječim predpisom za vročitev tožbe v inozemstvu natančno ustreglo. Zastopstvo po nedopustnem skrbniku je istovetiti z manjkajočim zastopstvom.**

B je vložil zoper A, odsotnega v Winterquarters B X 43 Utah, North Amerika, tožbo od 6. oktobra 1913, C 154/13, na plačilo 500 K s prip. Narok se je odredil na 29. december 1913 ter sta se tožba in vabilo poslala tožencu potom c. in kr. avstro-ogrskega konzulata, pristojnega za navedeno bivališče toženčevu v Ameriki. Ker pa pri naroku dne 29. decembra 1913 še ni bila izkazana vročitev tožbe tožencu, postavil se mu je na predlog tožnika skrbnik na čim in narok za razpravo preložil na 9. januar 1914. Pri tem naroku se je na predlog izdala zamudna sodba od 9. januarja 1914, opr. šte. C 154/13, ker je pravilno vabljeni toženčev skrbnik izostal.

To sodbo z vsem na njej slonečim izvršilnim postopanjem E 20/14 in E 41/14 izpodbija A (prej toženec, sedaj tožnik) z ničnostno tožbo, češ da ni bila opravičena z ozirom na § 116 c. pr. r. postavitve kuratorija. B (prej tožnik) pa predlaga

zavrnitev tožbenega zahtevka, češ da je bila postavitev povsem zakonita.

Okrajno sodišče v R. je s sodbo od 20. novembra 1914 tožbeni zahtevki zavrnilo.

Razlogi.

Po § 276 o. d. z, postaviti je odsotnemu skrbniku tedaj, ako odsotni ni zapustil sodnega pooblaščenca in bi bile vsled tega pravice druge osebe v teku ovirane, § 121, odst. 2 c. pr. r. pa določa, da more tudi v slučaju, ako se mora vročba v inozemstvu živečemu izročiti potom avstro-ogrskega konzularnega oblastva, potrdilo o vročbi pa ni v primernem času dospelo nazaj, poganjajoča stranka staviti predlog na postavitev skrbnika.

Med vložitvijo tožbe C 154/13 6. oktobra 1913 in med narokom za razpravo 29. decembra 1913 je časovna razdalja 83 dni, torej nedvojbeno dovolj primerna, da bi se mogla tožba vročiti in izkaz o vročitvi vrniti.

Predlog od 29. decembra 1913, da naj se postavi skrbnik, je torej povsem utemeljen. Bilo je neosnovano ničnostno tožbo zavrniti.

Okrožno sodišče v N. m. je na tožnikov priziv s sodbo z dne 23. decembra 1914 izdalo sklep, da se prizivu ugodi, izpodbijana sodba razveljavi in vrne stvar prvemu sodišču v zopetno razpravo in razsojo ter je postopanje na prvi stopnji povzeti šele, ko zadobi ta sklep pravno moč.

Razlogi.

Dolžnost sodišča je glasom naredbe just. min. od 31. januarja 1897, št. 25.896 iz 1896 (just. min. naredb. šte. 4 iz 1897) v čl. I. in II. izvršiti vročitev tožb, ki ne potrebujejo naglice, potom justičnega ministrstva, samo pri nujnih stvareh potom konzulatov. V tej stvari nujnost ni bila podana, ker ni razvidna niti iz tožbe same in ker bi bil prejšnji tožnik lahko tudi par tednov pozneje še vedno vodil izvršbo; vročba potom konzulata v tem slučaju ni bila na mestu.

Če pa se vroča potom konzulatov, potem je dolžnost sodišča (čl. III. cit. nar.), da v prvi vrsti ugotovi, v katerem okraju leži kraj, kjer naj se izvrši zahtevano uradno poslovanje. S splošnim naslovom »An das k. u. k. österr.-ung. Generalkonsulat für Winterquartiers« (in še celo box št. 43 zraven) tej zahtevi ni zadoščeno, ker kraj pristojnega konzulata ni naveden.

Proti naredbi just. min. z dne 9. januarja 1902, št. 2 just. min. naredb., je bil ovitek tako slab, da je prišel v Ameriko ves raztrgan. Tožnik, kateremu je bil vročen naravnost po pošti, je poslal ovitek z vsebino na konzulat v Denverju, ki vročbe ni poskusil, ker je celo pošiljatev priložil tozadevnemu pismu na zunanje ministrstvo na Dunaju.

Tem naredbam, ki jih je smatrati kot podrobnejšo izpeljavo v okviru zakona v § 121, odst. 1 c. pr. r. — zlasti ker se ta paragraf v svojem prvem odstavku sam sklicuje na predpise, veljavne za vročbe v inozemstvu — torej ni bilo zadoščeno, vsled česar se vročba ni izvršila po določbah § 121, odst. 1 c. pr. r., tožba in vabilo torej nista bila pravilno vročena in se sploh vročba ni pravilno upotila. Radi tega se pa tudi ni mogla in ni smel v zmislu drugega odstavka § 121 c. pr. r. postaviti kurator. Vročba tožbe in vabilo takemu kuratorju in razpravljanje s takim kuratorjem je nično. Radi tega je reči, da v tem slučaju stranka v postopanju sploh ni bila zastopana in je tako podan pogoj za tožbo ničnosti po § 529, št. 2 c. pr. r.

Prizivno sodišče ni moglo samo razsoditi v tej zadevi, ker tožbeni zahtevek ne obsega izjave, katera druga razsodba se predlaga v glavni stvari (§ 536, št. 5 c. pr. r.), ker sta se stranki odpovedali ustmeni prizivni razpravi, a se tožbeni zahtevek brez razprave ni mogel popolniti. Sicer bo pa prvo sodišče, če bo ugodilo ničnostnemu tožbenemu zahtevku, takoj lahko razpravljalo tudi v glavni stvari (§ 542 c. pr. r.).

Vrhovni sodni dvor na Dunaju je vsled rekurza obeh strank z odločbo od 3. februarja 1915, o. št. R VI 10/15 ugodil rekurzu tožnikovemu, razveljavil sklep prizivnega sodišča in mu vrnil stvar v novično razsojo. Glede rekurzu toženca se poziva na ta sklep.

Razlogi.

Pravnopravna presoja prizivnega sodišča v tej pravdni zadevi je brez hib in je izvajanja tožnikovega rekurza niso mogla omajati.

Glasom motivov k § 529 c. pr. r. je bilo izvenredno pravno sredstvo ničnostne pritožbe dovoljeno za tiste primerljaje, v katerih je kršila formalno pravomočna odločba načelo obojestranske zaslišbe, ne da bi bilo stranki možno, uveljaviti to kršitev, za katero je ničnost zapretna, v prejšnjem postopanju ali pa s kakšnim pravnim sredstvom. Takšna kršitev je gotovo podana, kakor sledi iz določil § 477 t. 4 c. pr. r., ako se vročba tožbe ni v redu izvršila; tako pa je tudi takrat, ako se je vročila skrbniku, ne da bi bili pogoji za postavitvev skrbnika podani.

Po neizpodbijanih ugotovitvah prizivnega sodišča se vročitev tožbe prejšnjemu tožencu v zmislu posebnih naredb, obstoječih za zadevni drž. okoliš, niti ni upotila. Zaradi tega se ni mogel postaviti kurator v zmislu 2. odst. § 121 c. pr. r., kajti pogoj je, da potrdilo o izvršeni vročbi tekom primernege časa ne dospe, da se je vročitev v inozemstvu zaman poskusila ali da zaprosba ne obeča uspeha, ker inozemsko oblastvo očitvidno odreka pravno pomoč. Ta slednji pogoj tu nima mesta. Prva dva pa moreta naravno le tedaj priti v poštev, ako se je vročitev v zmislu 1. odstavka označenega rekurzovega določila upotila, kar pa se v glavni pravdi ni zgodilo.

Ker pa je, kar izhaja takisto iz motivov k § 529 c. pr. r., nedopustno zastopstvo istovetiti s sploh manjkajočim zastopstvom, onda je prizivno sodišče popolnoma prav smatralo tožbeni zahtevek, oprt po tožbenih izvajanjih na ničnostni razlog št. 2 § 529 c. pr. r., za formelno in materijelno utemeljen. Dosledno temu nazoru, morale bi, kakor rekurz tožnikov prav pravi, glede za izrek zrele stvari izdati sodbo (§ 451, odst. 1 c. pr. r.), ne pa izreči razveljavljenje. Res odreja § 536 t. c. pr. r., da imej ničnostna tožba izjavo, koliko predlaga odstranitev izpodbijane odločbe in katero drugo odločitev v glavni stvari zahteva. Taka izjava pa stoji v dopolnilnem predlogu na strani 2, da naj se tožbeni zahtevek v glavni pravdi s prisodilo

stroškov zavrne. Ne glede na to pa je imelo prizivno sodišče po § 462 c. pr. r. izdati svojo odločbo v mejah prizivnih predlogov, torej le glede zahtevane ničnostne izjave (§ 541, odst. 1 c. pr. r.), upotitev potrebnega v glavni stvari pa prepustiti strankam. Zatorej je bilo rekurzu tožnikovemu ugoditi in skleniti, kakor razvidno v reku.

Pripis: Okrožno sodišče v N. m. je nato s sodbo prizivu ugodilo, izpodbijano rabsodbo izpremenilo in za pravo spoznalo, da se sodba okrajnega sodišča v R. z dne 9. januarja leta 1914 o. št. C 154/13/4, kakor tudi izvršilni sklepi E 20/14/1 in E 41/14/1 z vsem na istih slonečim izvršilnim postopanjem izrečejo za nične.

Zastopstvo državljanov kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev v Združenih državah v Ameriki je sprejela švedska vlada in ukazala tamkajšnjim švedskim konzularnim uradom, da zastopajo zahtevke naših državljanov v zapuščinskih, zavarovalnih in odškodninskih zadevah in enakih pravnih stvareh (obvestilo v just. min. naredb. iz 1917, št. 275, razpis predsedništva viš. dež. sodišča v Ljubljani z dne 2. februarja 1919, preds. 168/26—19).

Dr. M. D.

d) Železniški erar države Srbov, Hrvatov in Slovencev ni pasivno legitimiran za odškodninske tožbe iz prevozne pogodbe, ki se je sklenila z bivšo c. kr. železniško upravo in je škoda nastala pred državnim preobratom.

Deželno kot trgovinsko sodišče v Ljubljani je tožbo firme B proti železniškemu ararju zaradi 21.714 K s sodbo z dne 18. septembra 1919, Cg II 57/18/, zavrnilo.

Tožnica trdi, da je dobivala v letih 1197 in 1918 po državni železnici, ki je prevzela prevoz, več pošiljatev vina, da se je pa ob sprejetju blaga na ljubljanski postaji pokazal pri pošiljativah, izvršenih do meseca marca 1918, primanjkljaj vina, odnosno se je tudi izgubil prazen sod ter znaša zadevna tožencu reklamacijskim potom naznanjena skupna škoda 21.714 K. Vsled tega zahteva tožnica od toženca plačilo tega zneska s 6% obrestmi od posameznih reklamacij dalje.

Toženec predlaga zavrnitev tožbenega zahtevka, predvsem radi nedostajanja pasivne legitimacije, ker pride kot eventuelni dolžnik le bivši c. kr. železniški erar, ne pa toženi železniški erar države Srbov, Hrvatov in Slovencev v poštev.

Vsled tega se je omejila razprava na ta ugovor ter je tožnica trdila, da obstoja državna železnica, ki je prevzela dnevni prevoz, še vedno neizpremenjena in da je rešiti le vprašanje njenega zastopstva. Zastopa jo pa finančna prokuratura v Ljubljani.

Razlogi.

Toženčev ugovor glede nedostajanja pasivne legitimacije je utemeljen.

Vtoževani odškodninski zahtevki so nastali za časa, ko je tvorila prevozna železnica del imetja bivše avstrijske države (§ 287 obč. d. z.) ter bila tudi v upravi dotične države. Vsled poznejšega političnega preobrata tvori sicer navedena železnica sedaj del imetja države Srbov, Hrvatov in Slovencev ter se je vsled naredbe celokupne vlade z dne 14. novembra leta 1918, št. 111 Urad. l., nahaja v upravi te države tako, da je država Srbov, Hrvatov in Slovencev glede navedene železnice v istini faktični naslednik bivše avstrijske države. Toda s tem ni še podana toženčeva pasivna legitimacija, marveč je dokazati, da je prešla zadrževana obveznost bivše avstrijske države na državo Srbov, Hrvatov in Slovencev potom državne pogodbe ali enostranske izjave. Na tako državno pogodbo ali tudi le naredbo navedene kraljevine se pa tožnica ne more sklicevati, nasprotno sledi iz naredbe celokupne deželne vlade za Slovenijo z dne 17. februarja 1919, št. 366, da odklanja imenovana država prevzetje obveznosti bivšega avstrijskega erarja. Ker ni toženi erar pravni naslednik bivšega avstrijskega erarja, je proti tožencu naperjeni tožbeni zahtevek neopravičen in ga je bilo zavrniti.

Tožiteljčin priziv je višje dež. sodišče v Ljubljani s sodbo z dne 18. septembra 1919, Bo 85/19/4, zavrnilo.

Razlogi.

Z besedo »železniški erar« se običajno označuje državo, kolikor prihaja le-ta kot lastnica železniških podjetij v poštev; pravni subjekt glede zasebno-pravnih razmer, izvirajočih iz te vrste državnega premoženja, pa v stvarnem bistvu ni »železniški« erar, temveč »erar« sploh, torej država kot imetnica »državna železnica« imenovanega podjetja; stvar je pri državi, udejavljajoči se na zasebno-pravnem polju pridobitve, bistveno ista kakor pri posameznem fizičnem pravnem subjektu, ki je imetnik pod posebno firmo upravljanega podjetja: podjetje kot tako ali firma kot taka, ki ni nič več in nič manj kakor ime, pod kojim podjetnik-trgovec opravlja svoje trgovske posle in oddaja svoj podpis (čl. 15 trg. zak.), ni niti dolžnik niti upnik iz (z ozirom na podjetje) nastalih pogodbenih ali drugih pravnih razmer; nositelj tozadevnih pravic oziroma dolžnosti je in ostane imetnik podjetja oziroma firme.

Navzlic temu tedaj, da označuje predmetna tožba kot toženo stranko »železniški erar« (za državno železnico v Ljubljani), ne more biti nobenega dvoma o tem, da vtožuje tožiteljica baje ji pristoječo terjatev v znesku 21.714 K s prip. proti državi S. H. S. kot imetnici oz. lastnici v poštev prihajajočega železniškega podjetja.

Toda naši državi ne pritiče kakovost prave tožene stranke, to se pravi, njej manjka v tem pravnem sporu, kakor je prvo sodišče pravilno izreklo, pasivna legitimacija.

Iz dejstva, da določa občni drž. zakonik izrecno (§§ 1278 in 1400), v katerih slučajih preidejo obveznosti vsled pravnih opravil med živimi od prvotnega dolžnika na drugo osebo, brez dvoma sledi, da tak prehod dolžnosti ni spojen z golim prevzetjem podjetja, temveč da se loči obveznost od podjetnikove osebe in preide na prevzemnika le tedaj, ako je za to ločitev oziroma za ta prehod podan poseben, iakšno obveznostno izpremembo ustvarjajoči naslov; stvar pa je ista po trgovskem zakoniku, kojega določilo glede možnosti prehoda firme kot take (čl. 22), nima z le-tem vprašanjem ničesar opraviti.

Ni pa nobene zakonite podlage za to, da se drugače presodi prehod predmetne vrste, namreč slučaj, da pride podjetje vsled osnove nove države na le-to: s prevzemom podjetja v svojo oblast, prevzela je država iz pravnih razmer podjetja nastale obveznosti le toliko, kolikor jih je z učinkom proti upnikom izrecno ali s konkludentnimi dejanji naseljala; da se je pa to zgodilo v tem slučaju, tožiteljica niti ne trdi.

Mnenje prvega sodišča, da toženi državi S. H. S. nedostaje pasivne legitimacije, odgovarja torej brez ozira na naredbi z dne 14. novembra 1918 in z dne 17. februarja 1919, kateri niti posredno ne rešita spornega vprašanja, povsem pravnemu in dejanskemu položaju in tudi v tem ni zgrešeno, da je bilo tožbeni zahtevek peremptorično zavrniti, kajti ne more biti nobenega prepira o tem, da je vprašanje, je li država S. H. S. glede po tožiteljici uveljavljene terjatve takozvana »prava« tožena stranka, z ozirom na predmetni dejanski položaj končno veljavno rešeno in da bi bila tožba, oprta na zatrjevano dejstvo, da je država SHS bodisi vsled tozadavnega meddržavnega sporazuma, bodisi vsled drugega posebnega prevzeta obveznosti podjetja postala tudi dolžnica nasproti tožiteljici, povsem druga tožba, koji se pod označnim pogojem ne bi dala »res iudicata« z uspehom ugovarjati.

Prizivu je bilo torej vsak uspeh odreči.¹⁾ **A. G.**

e) Državni nadzornik je za svoje čine odgovoren le administrativnim oblastvom.

Tožnik zatrjuje, da je kupil od bivšega pevskega društva »Feuerwehrsängerriege«, pozneje »Männergesangverein« harmonij, katerega je hranil v svojih gostilniških prostorih. Toženec, ki je bil junija 1919 imenovan začasnim upraviteljem podružnice »Schulverein« in »Südmark«, je dal odnesti iz tož-

¹⁾ Z isto utemeljitvijo je deželno kot prizivno sodišče v Ljubljani tudi v pravnih stvareh Bc 1/19, Bc 2/19, Bc 3/19, Bc 4/19 zavrnilo enake tožbene zahteve, naperjene proti državnemu Zakladu Srbov, Hrvatov in Slovencev.

nikove gostilne harmonij v bivšo ljudsko šolo podružnice »Schulverein«, ker mu je več oseb zatrjevalo, da je harmonij last te podružnice. Toženec je bil od okrajnega glavarstva še posebej podučen, da se naj obrača v vseh vprašanih glede uprave podružnic »Schulverein« in »Südmark« na višjega sekvestra. V tem slučaju je višji sekvester izrecno prepovedal tožencu harmonij izročiti, dokler ne dokažejo oni, ki si ga lastijo, pravno-veljavne pridobitve.

Okrajno sodišče v Šoštanju je s sklepom (C 52/19) zavrnilo tožbeni zahtevek na vrnitev odvzetega harmonija in stolice in na plačilo za porabo od 8. julija 1919 do vrnitve dnevni 5 K, zaradi nedopustne pravne poti. Toženec je ravnal le kot administrativni organ države in se je tožniku obrnil za pomoč na višjo administrativno oblast ter je tudi administrativnim potem dognati vprašanje, ali je tožnik postal pravno-veljavno lastnik harmonija ali ne.

Rekurzna inštanca je ugodila tožnikovemu rekurzu in naročila prvemu sodišču, da brez ozira na ugovor nedopustnosti pravne poti razpravlja v glavni stvari in razsodi. Iz razlogov: Lastninska pravica spada po določbi § 366 obč. d. z. kot zasebnopravno razmerje v podsodnost rednih sodišč. Glasom § 9 istega zakona ostane ta določba v veljavi, dokler je zakonodajalec ne predrugači ali odpravi, kar se doslej ni zgodilo, tudi ne z naredbami o sekvestraciji premoženja neprijateljskih državljanov. Država bi morala tožiti ali tožena biti iz naslova lastnine le rednim sodnim potom, ako bi nastal spor vsled uporabe naredbe o sekvestraciji premoženja neprijateljskih državljanov od 17. avgusta 1915 št. 6717, ki se lastninske pravice ne tiče.

Vprašanje, ali je tožba proti tožencu nedopustna, ker je toženec v svojstvu vladnega organa po nalogu viših odvzel tožniku harmonij in stajalo in oboje še danes hrani, je pravzaprav vprašanje pasivne legitimacije, ki spada v stvarno rešitev spora in se mora rešiti z razsodbo, ne pa s sklepom. Toda tudi to vprašanje ni bilo rešeno v soglasju z zakonitimi predpisi. Toženec ne spada kot upravitelj v nobeno kategorijo državnih uslužbencev, ki so glasom zakona z dne 21. decembra 1867 št. 145 drž. z. čl. 12 izključeni od podsodnosti

rednih sodišč, če kršijo tuje pravice med opravo službenih dolžnosti. Upravnikova služba je le začasna ter slična službi prisilnih upraviteljev ali sekvestrov po § 968 obč. drž. z. Poleg tega priznava toženec sam, da hrani, torej detenira sporna predmeta, to pa je okolnost, ki zadostuje glasom določbe § 369 obč. d. z., da je smel tožnik naperiti proti njemu lastninsko tožbo. Toženec bi se utegnil rešiti posledic v zmislu §§ 22 in 23 c. p. r., ako bi bil pozval pravočasno svojega avktorja v spor in bi bil ta prevzel mesto njega pravdo. Ker pa tega ni storil, mora ostati toženec še nadalje v pravdi.

Stol sedmorice v Zagrebu je ugodil s sklepom od 2. julija 1920 revizijskemu rekurzu in obnovil prvosodni sklep v celem obsegu.

Razlogi:

Tožnik opira tožbo na zasebnopravni naslov lastnine in zahteva od toženca vrnitev harmonija v smislu §§ 366 in 369 o. d. z. V takih sporih odločuje civilno sodišče in toliko je pritrđiti sklepu rekurznega sodišča. Toda ugotovljeno je, da toženec ni odvzel harmonija tožniku zase, da je nasprotno vzel harmonij v svoji lastnosti kot začasni sekvester podružnic »Schulverein« in »Südmark« v Velenju, in da je odklonil vrnitev harmonija po nalogu višjega sekvestra s tem, da pravnoveljavna pridobitev harmonija od tožnikove strani ni bila izkazana.

Še sedaj veljavni dvorni dekret od 14. marca 1806 št. 758 zb. just. ak. pa določa, da ni mogoče tožiti državnih uradnikov pred civilnimi sodišči radi njih uradniških opravil. Toženi je po svojem poklicu učitelj in ni državni uradnik — v ožjem zmislu te besede — toda postavljen je bil od države za sekvestra in je kot tak izviševal državne posle, torej službo državnega uradnika (v širšem pomenu te besede, kakor ga ima v mislih citirani dvorni dekret), tako da veljajo zanj kot od države nastavljenega sekvestra brez dvoma določbe tega dekreta. Glede civilnopravnih določb ugotavlja navedeni dvorni dekret izjemo, ki je za sodnika obvezna (ius cogens). Tožniku se je kot sekvestru izročila uprava premoženja podružnic »Schulverein« in »Südmark« v Velenju in je moral skrbeti za to, da

se imovina ne poskrije ali kako drugače ne odtegne upravi in nadzorstvu.

Pri presoji vprašanja, ali je proti tožencu dopustna pravna pot, ne pride v poštev, če in kako je pridobil tožnik lastnino harmonija, če je bilo pravilno postopanje toženčevo, ko je harmonij odvzel tožniku, če je dopustna lastninska tožba proti državi sami; — zadostuje pač gori navedena ugotovitev, ki ustvarja za toženca izjemno stališče, da se ga ne more tožiti pred rednim sodnikom. Če je bilo morda postopanje toženca kot od države postavljenega sekvestra nepravilno, mogel bi se tožnik pritožiti na višjo oblast; vprašanje pa, če ima tožnik pravico lastninske tožbe proti državi, ni rešiti v predmetnem sporu in tozadevno tudi ni pritrčiti razlogom pravosodnega sklepa, ki brez potrebe ugotavlja, da bi bilo administrativnim potom rešiti vprašanje, ali je tožnik postal lastnik harmonija ali ne.

Brezpomembno pa je sklicevanje rekurznega sodišča na § 968 o. d. z., ker se ta določba nanaša le na zasebnopravno sekvestracijo sporne stvari, ki jo dajo sekvestru v hrambo stranke ali pa sodišče. Enako brezpomembno je sklicevanje na določbe §§ 22 in 23 c. pr. r., da bi bil namreč toženec mogel pravočasno svojega avktorja (državo) v spor pozvati, ker tudi te določbe urejajo le civilnopravno razmerje med tožencem in avktorjem, v katerega imenu stvar poseduje. V obeh ozirih velja za toženca izjema po navedenem dvornem dekretu.

Dr. Kukovec.

f) **Izvršba s prisilno osnovo zastavne pravice na nepremičnino, na kateri je zaznamenovana fidejkomisarična substitucija, je dopustna tudi proti fiducirarju, a le nekvarno pravicam substitutov. (§ 88 i. z.).**

Zahtevajoča upnica je predlagala, da se ji dovoli prisilna osnova zastavne pravice na zemljišču zavezane stranke. Okrajno sodišče je predlog zavrnilo kot nedopusten, ker je na imenovanem zemljišču zaznamovana fidejkomisarična substitucija za štiri ml. otroke zavezane stranke.

Rekurzu proti temu sklepu je deželno sodišče ugodilo in dovolilo izvršbo s prisilno osnovo zastavne pravice po vknjižbi na imenovano zemljišče, to pa nekvarno fidejkomisarični substituciji, zaznamovani za ml. otroke.

Stol sedmorice, odd. B je zavrnil s sklepom od 27. maja 1920 opr. št. Nt. 31/20/2 revizijski rekurz iz nastopnih razlogov:

Razlogi pobijanega rekurznega sklepa so povsem umestni in neupravičena je trditev pritožnikov, da se jim godi krivica.

Fiducijarka (zavezanka) je res dolžna, da svoj čas izroči substitucijsko zemljišče fidejkomisarjem v nepokvarjenem pravnem (zlasti od nje ne na novo obremenjenem) in stvarinskem stanju; — ta njena dolžnost napram pritožnikom pa se je varovala z omejitvijo dovoljene obremenitve, da ne sme biti kvarna njihovim pravicam. Kadar in če stopi svoj čas njihova substitucija v veljavo, mogla se bo zadevna izvršilna zastavna pravica izknjižiti.

V zmislu § 447 obč. d. z. je upnik, ki ima zastavno pravico na stvari (vknjiženo zastavno pravico na zemljišču) upravičen zahtevati poplačilo svoje terjatve iz te stvari. — Posebej pa določa še § 88 zadnji odstavek izvr. r., da ima prisilna osnova zastavne pravice to moč, da sme zavoljo izvršljive terjatve seči z izvršbo na zemljišče neposredno zoper vsakega, kateri ga pridobi pozneje.

Ta zastavna pravica pa nikakor ni tako absolutna kakor trdijo pritožniki — da bi se ne dala utesniti tako, da velja le pogojno v okviru fidejkomisarične substitucije in nekvarno pravicam pritožnikov (§ 468 odz.).

Fiducijarka je omejena lastnica substitucijskega zemljišča in le za njeno omejeno lastnino velja prisilna zastavna pravica tako, da je moč zahtevajoči upnici nadaljevati izvršbo za časa še obstoječe substitucije le na dohodke substitucijskega posestva in le za slučaj, da postane zavezanka prosta lastnica, tudi na substanco posestva samega. Ker pa dovoljena izvršilna zastavna pravica ne sme biti kvarna fidejkomisaričnim substitutom, se je v to svrhu utesnila z dostavkom »nekvarno« . . . tako da zlasti glede njih ne velja zadnji odstavek § 88 i. r., to se pravi, da dovoljena izvršba proti njim, kadar pridobe za se

prosto lastnino substitucijskega sredstva, ne bo imela nobene moči.

Navedena omejitev je veljavna ravno v prid pritožnikom v navednem zmislu in ni sama sebi naravnost nasprotujoča, ker se da prav dobro ločiti omejena zavezankina lastnina od substitucijskih pravic pritožnikov in ker se da prisilna zastavna pravica pridobljena proti zavezanki, omejititi tako, da ni v kvar substitucijskim pravicam; torej je ta omejitev dopustna, zakonita in mogoča.

Dopustna pa je taka omejitev tudi po zemljiškoknjižnem zakonu. Ker se ni dovolila potom zemljiškoknjižne zaznambe, potem to omejitev tudi ni presojevati z vidika »zaznambe«, temveč se je glede dopustnosti navedene omejitve ozirati tudi še na druge določbe zemljiškoknjižnega zakona. Omejitev zastavne pravice po fidejkomisarični substituciji je del zadevne vknjižbe in jo je v zmislu § 5 z. z. vpisati kot bistveno določilo (omejitev) te zemljeknjižne pravice. Taka omejitev je, kot gori navedeno, pravno in pojmovno možna in je torej njen vpis kot del vknjižbe dopusten. Da pa se je dovolila vknjižba izvršilne pravice z navedeno omejitvijo, ne nasprotuje določbi § 96 z. z. ker je v zmislu § 95 z. z. takrat, kadar zahtevka ni moči dovoliti v polnem razsežaju, dovoliti zahtevka, kolikor je dopusten.

Dr. K. J.

g) Vpis državnega zdravilišča »Rogaška Slatina« v trgovski register.

Finančna prokuratura je predlagala pri okrožnem kot trgovskem sodišču v Celju na podlagi zadevnih dopisov deželne vlade za Slovenijo ter člena 208 mirovne pogodbe spremembo v trgovskem registru vpisane tvrdke: »Landeskuranstalt Rohitsch Sauerbrunn«, lastnik: »Steiermärkische Landschaft« tako, da se glasi vpis: »Državno zdravilišče Rogaška Slatina«, novi lastnik: »državni zaklad kraljevine Srbov, Hrvatov in Šlovencev«.

Sodišče je zavrnilo predlog in pa proti njemu vloženo opozoritev iz teh razlogov:

»V tej zadevi gre, kolikor se tiče predlaganih vpisov za vprašanje zgol zasebnopravnega značaja, ki se more rešiti le na podlagi obstoječih in veljavnih zakonov. Na tem ne more nič spremeniti naknadno predloženo potrdilo deželne vlade, kajti ona ni poklicana in ni pristojna za rešitev zasebnopravnih vprašanj, ampak so za to pristojna edinole sodišča. Razumtega pa tudi to potrdilo ničesar ne dokazuje glede razmer v trgovski register vpisane trgovske firme »Landeskuranstalt Rohitsch Sauerbrunn«. Sklicevanje na mirovno pogodbo je zgrešeno, ker predlagateljica sama prizna, da pogodba še ni ratificirana, še manj pa razglašena. Da bi se morala sodišča ozirati na članke v neuradnih časopisih, je preveč zahtevano. S tem bi se opustila vsaka podlaga za zanesljivo judikaturu; v tem oziru ne morejo biti poklicana sodišča, »pomagati v prvi vrsti pri vpostavitvi rednih odnošajev«, sodišča, ki morejo soditi le na podlagi veljavnih zakonov. — Nikakor ni nočorično, da je mirovna podlaga z avstrijsko republiko dejansko že v veljavi; nasprotno je sodnji iz nekaterih pravnih zadev iz zadnjega časa znano, da so tuzemske upravne oblasti še vedno na stališču, da je smatrati avstrijsko republiko kot neprijateljsko državo, in da se zlasti pripadnike avstrijske republike ne sme pripustiti k udeležbi pri tuzemskih družbah.

Ali je dežela Štajerska prenehala eksistirati kot pravna oseba na teritoriju kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev, osobito zlasti glede svojih zgol zasebnopravnih razmer, to vprašanje je v tesni zvezi z vprašanjem, ali more mirovna pogodba biti podlaga za rešitev tega predloga, to vprašanje pa je kakor že navedeno zanikati.«

Višje deželno sodišče v Ljubljani je ugodilo rekurzu finančne prokuratorje s sklepom z dne 2. junija 1920 opr. št. R II 61/20:

Razlogi:

Neutemeljeno je naziranje prvega sodišča, da v osebni imeinika omenjene firme ni premembe. S preobratom je notorno prišel z južno Štajersko tudi Rogaški okraj pod območje države SHS. Glasom naredbe celokupne vlade na ozemlju SHS v Ljubljani z dne 14. novembra 1918, št. 111 ur. l. št. 11 o pre-

hodu uprave je narodna vlada SHS v Ljubljani v imenu Narodnega veča v Zagrebu kot takratnega najvišjega činitelja v državi SHS prevzela upravo vsega v členu I, točka 2 označenega ozemlja (Slovenije) kot dela države SHS, torej tudi v gori navedenem okraju ležeče Rogaške Slatine. Vse avtonomne oblasti in naprave v omenjenem ozemlju, vsi posli deželnih odborov so prešli pod vrhovno vodstvo Narodne vlade, ozir. njenih stvarno pristojnih oddelkov (čl. I. t. 1, 2, 3 in čl. II. t. 1, 3 omenjene naredbe).

Kar se pa tiče prehoda oblasti Narodnega veča v Zagrebu, ozir. v njegovem imenu opravljajoče Narodne vlade v Sloveniji v Ljubljani na državno vlado glej adresu Narodnega veča v Zagrebu in zadevno proklamacijo Njegove Visokosti Regenta o ujedinjenju Srbije z zemljani nezavisne države Slovencev, Hrvatov in Srbov v edinstveno kraljevino Srbov, Hrvatov in Slovencev. (Beograd z dne 4. decembra 1918 ur. I. št. XVIII). K temu pride glede zdravilišča »Rogaška Slatina«, še potrditev deželne vlade v Ljubljani, ozir. poverjenišтва za javna dela z dne 8. aprila 1920 (priloga D), da je deželna vlada za Slovenijo prevzela to zdravilišče v svojo last, ter da ga upravlja kot svojo.

Ker je potemtakem predlog finančne prokuratorure na vpis v trgovski register v sklepu navedenih sprememb utemeljen, je bilo ugoditi rekurzu, toda ne ozirajje se na izvajanja glede mirovne pogodbe, ki v našem kraljevstvu ni še bila ratificirana. **Souvan.**

h) Vpis tuzemskih parcel v železniško knjigo južne železnice na Dunaju ni dopusten.

Z razglasom od 8. spetembra 1919 opr. št. Nc. II 3/19/1 je okrajno sodišče v Mariboru uvedlo postopanje v zmislu § 40, 22 zakona od 9. maja 1874 št. 70 d. z., da se od južne železnice kupljeni deli parc. št. 888/1 k obč. Ormož pripišejo k železniškoknjižni vlogi F, ki jo za južno železnico vodi deželno sodišče na Dunaju.

Proti temu sklepu je finančna prokuratura v Ljubljani v imenu javne državne uprave vložila na okrožno sodišče v Ma-

riboru opozoritev oziroma rekurz ter je predlagala, 1.) da sodišče razveljavi navedeni razglas in zavrne predlog južne železnice za odpis dela parc. št. 888/1 k. o. Ormož; 2.) da predlagateljico pozove, da v zmislu §§ 4, 10, 12 zak. z dne 19. maja 1874 št. št. 71 predvsem zaprosi za otvoritev začasne vloge pri pristojnem glavnem sodišču kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev, oziroma naj si izprosi za postopanje v tej zadevi službenim potom navodila od poverjeništvu za pravosodje.

S sklepom od 23. junija 1919 R I 22/19 je okrožno sodišče v Mariboru ugodilo rekurzu toliko, da se predlog južne železnice na Dunaju zavrne, zavrnilo pa ostali predlog.

Razlogi:

V § 4 odst. 2 zakona z dne 19. maja 1874 št. 70 drž. zak. je določeno, da se za železnice, ki prestopijo ozemlje, za katero velja ta zakon, in za tuje železnice, katere s kosom svoje proge segajo v to ozemlje, otvori po en vložek za tisti del, ki leži na tem ozemlju. Po § 10 istega zakona morajo železniško knjigo osnovati in pisati 1.) za železnice, ki ne prestopajo deželne meje, sodni dvor prve stopnje na sedežu političnega deželnega oblastva; 2.) za železnice, ki vodijo čez več dežel, tisti sodni dvor prve stopnje v mestu političnega deželnega oblastva ene ali druge dežele, pri katerem prosi podjetje za otvoritev vložka. Vendar določi v tem slučaju trgovsko ministrstvo izmed več sodnih dvorov tistega, pri katerem je za vse knjižne jedinice tega podjetja napraviti in pisati vložke.

Iz navedenih zakonitih določb pa sledi nedvomno, da je bilo osnovati in pisati za vse železnice, ki so tekle po ozemlju Avstrije, za katero (ozemlje) je veljal citirani zakon, železniške knjige le od tuzemskih (t. j. takrat avstrijskih) sodnih dvorov, naj je šlo za železnice, ki so prestopale omenjeno ozemlje, ali za tuje železnice, ki so s kosom svoje proge segale v to ozemlje, in sicer za oni del železnice, ki je šel po tem ozemlju (§ 4 cit. zakona.) Ni bilo torej dopustno, da bi se bilo tukajšnje (avstrijsko) ozemlje vpisalo v tuzemsko železniško knjigo.

Južna železnica, ki je last društva s sedežem na Dunaju, je z ozirom na spremenjeni državnopravni položaj tuja železnica in torej veljajo že v zmislu zgoraj navedenih določb po naredbi poverjenišтва za pravosodje od 31. oktobra 1918 št. 6 II. odstavek sedaj tudi še za pokrajino Slovenija kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev. Ni dopustno, da bi se v predlogu omenjeni del zemljiške parcele št. 888/1, ki je zapisan v zaznamku št. XXI o javnih dobrih k. o. Ormož, odpisal in pripisal k železniški parceli št. 900, vpisani v železniškoknjižni vlogi F železniške knjige, ki jo vodi deželno civilno sodišče na Dunaju.

Nadalje je uvaževati, da se je na podlagi zakona od 17. junija 1915 v postopanju z imovino podanikov držav, ki so v neprijateljstvu s Srbijo in sklepa ministrskega sveta z dne 5. februarja 1919 št. 2029, ki razširja veljavnost omenjenega zakona na vse ozemlje kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev s sklepom ministrstva za trgovino in industrijo od 30. aprila 1919 št. 6717 odredilo, da se tudi vse nepremičnine na ozemlju te kraljevine, ki pripadajo državljanom, družbam ali podjetjem navedenega zakona in navedenih sklepov, ako bi sodišče pripomoglo k vpisu tuzemske nepremičnine v železniško knjigo nam neprijateljske države in s tem predlagateljici olajšalo nedovoljeno razpolaganje z nepremičnino.

Rekurzu je bilo v tem oziru ugoditi, ni pa bilo ugoditi rekurzu, kolikor se ž njim predlaga, naj okrajno sodišče predlagateljico pozove, da v zmislu § 4, 10 in 12 zak. z dne 19. maja 1874 št. 70 drž. zak. predvsem zaprosi za otvoritev začasne vloge pri pristojnem zbornem sodišču kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev, oziroma si izprosi za postopanje v tej zadevi službenim potom navodila poverjenišтва za pravosodje, ker je stvar predlagateljice, kaj hoče ukreniti po zavrnitvi predloga, ko še ni izdanih navodil glede osnovanja železniške knjige za progo južne železnice, kolikor teče po ozemlju kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev oziroma, ker je z zavrnitvijo predloga stvar za sodišče končana.

i) Po vojnodajatvenem zakonu z dne 26. decembra 1912 d. z. št. 236 zaseženi prostori se ne morejo odpovedati sodno niti izvensodno, ker je sodna pot izključena, ako so se zasegli prostori za bivšo c. kr. vojaško upravo in jih uporablja vojaška uprava ravnotako iz naslova vojnodajatvenega zakona, če tudi jih ni formalno za se rekvirirala.

Okrajnc sodišče v Ljubljani je v pravni stvari tožiteljice firme A. proti državnemu zakladu Srbov, Hrvatov in Slovencev zaradi odpovedi skladišča s sodbo z dne 6. junija 1919 opr. št. C IV 224/19/3 razveljavilo izvensodno odpoved od 8. maja 1919.

R a z l o g i.

V tem slučaju je ugotovljeno na podlagi svedočbe pričeh X v zvezi z vojaškim dopisom od 4. februarja 1918 Res. št. 63/41, da je vojaška oblast izrecno zahtevala in zasegla dne 14. februarja 1918 vse odpovedane prostore na podlagi § 19, odst. 2 in § 21 odst. 3 in 4 vojnodajatvenega zakona od 26. decembra 1912 št. 236 d. z., nadalje, da se je tožiteljica izrecno odpovedala vsakemu odpovednemu roku in, da to razmerje še dejansko nepremenjeno traja naprej in so vsi odpovedani prostori še sedaj zaseženi brez pretrganja po vojaški oblasti.

Iz te ugotovitve pa nadalje izhaja, da ne gre za civilno-pravno, v presojo sodišč spadajočo zadevo, marveč za zadevo, katera je po zakonu izrecno pridržana rešenju po upravni oblasti. Zaradi tega ne spada ta zadeva na pravno pot in je torej tudi zasebnopravna odpoved izključena ravno iz razloga, ker med strankama ne obstoja zasebnopravno pogodbeno razmerje.

V obličnem oziru je vendar z meritoričnim rešenjem dognati to zadevo, ker temelji rešitev ravno v vprašanju, ali je sploh dopustna zasebnopravna odpoved, ki pomenja začetek sodnega postopanja in, ker je moči samo z dejanskim razveljavljenjem odpovedi izreči nedopustnost pravne poti.

Tožiteljica sicer uveljavlja, da je pač svojčas zasegla vojaška oblast oziroma bivši c. in kr. vojni erar avstro-ogrške monarhije te prostore, da je pa ta vojaška oblast nehala obstajati in da je s prenehanjem tega obstanka tudi prenehal njen

pravni naslov, ter da toženec, sedanji državni erar, sploh nima nobenega pravnega naslova za rabojemno razmerje.

Toda ta ugovor je neutemeljen, če se uvažuje, da avstro-ogrska monarhija ni mogla kar brez vsakega sledu izginiti, marveč je ostalo njeno ozemlje in premoženje, njene pravice in zaveznosti nasproti drugim in se nahaja torej pravna osebnost bivšega cesarskega erarja prav istotako v likvidaciji, dokler se ne razrešijo končno vse likvidacijske zadeve, najsi so se tudi na ozemlju bivše monarhije osnovala nove države z novimi pravnimi osebnostmi. Pred to likvidacijo je izvršeno pač samo prenehanje oblike ne pa bistvenost, ki preneha še le s končano likvidacijo.

V tem oziru tudi tožiteljica sama ne navaja in ne more navajati dneva oziroma trenutka, s katerim bi naj prenehal vsak obstanek pravne osebnosti bivše monarhije in ravno dejstvo, da zastopa sedanji vojaški erar ista finančna prokuratura kakor prej, je dokaz, da se potrebna likvidacija še ni izvedla.

Tudi dejstvo, da baje preti najeti zgradbi nevarnost porušanja, ne pride v zmislu § 1118 o. d. z. v tem slučaju v poštev, ker je pravna pot izključena in ker je vrhu tega pač jasno, da more in mora tožiteljica neposredno doseči vse potrebne popravke upravnim potom.

Tožiteljčin priziv je deželno sodišče v Ljubljani z razsodbo z dne 28. avgusta 1919 opr. št. Bc III 84/19/4 zavrnilo.

Razlogi.

Po neizpodbitnih ugotovitvah prvega sodnika je obvestila c. in kr. topničarska oboroževalna postaja v Ljubljani mestni magistrat v Ljubljani z dopisom z dne 9. februarja 1918 št. 63/41, da zahteva tovarniške prostore firme A. v zmislu določb §§ 19, odst. 2 in 21 odst. 4 in 5 vojnodajatvenega zakona od 26. decembra 1912 d. z. št. 236 in ga naprosila, da odredi v to svrhu komisijo. Ta se je vršila potem v navzočnosti zastopnikov vojaške oblasti, mestnega magistrata ter tožnice dne 21. februarja 1918, pri katerej je glasom zapisnika tega dne navedena topničarska oboroževalna postaja zahtevala v vpo-

rabo vse zdaj po tožnici odpovedane prostore proti odplačilu po najemniški tarifi določene odškodbe in katere je, kakor sledi iz spisov, od navedenega časa dalje tudi faktično vporabljevala. Iz tega pa sledi nepobitno, da je c. in kr. topničarska oboroževalna postaja zasegla navedene prostore v zmislu vojnodajatvenega zakona z dne 26. decembra 1912, d. z. št. 236, kakor to tudi izhaja iz dopisa c. in kr. topničarske oboroževalne postaje v Ljubljani z dne 9. februarja 1918 na mestni magistrat ljubljanski. Na tej ugotovitvi ne more spremeniti ničesar v nadaljevanju zapisnika z dne 21. svečana 1918, napravljenem pri mestnem magistratu ljubljanskem s tožnico, navedeno dejstvo, da se zadovoljuje firma z izračunanimi najemniškimi zneski, ker ta enostranska izjava na svojstvu opravila vojne dajatve ničesar spremeniti ne more.

Glasom lastnih tožničnih povedb se vojaški erar (poveljstvo II. vojnega okrožja) še sedaj nahaja v rabi po c. in kr. topničarski oboroževalni postaji zaseženih prostorov, in sicer kakor zatrjuje toženi erar, iz nujne potrebe kot skladišče za vojaško opremo in topničarsko gradivo, vse to iz naslova vojnodajatvenega zakona od 26. decembra 1912, d. z. št. 236, katerega veljavnost se je vsled izrednih razmer podaljšala z naredbo celokupne vlade za Slovenijo od dne 29. januarja 1919, št. 328, uradnega lista za nedoločen čas. Nepotrebno je za to razmotrivanje vprašanja, ali je sedanji vojni erar pravni naslednik bivšega avstro-ogrškega vojnega erarja. Sedanja vojaška uprava izvaja svoje pravice povsem samostojno in primerno in ne spremeni na tej ugotovitvi ničesar okolnost, da jih formalno za se ni rekvirirala. V to ni imela pač nobenega povoda, ker se je v uporabi zaseženih prostorov faktično nahajala, odnosno se še sedaj nahaja. Prvi sodnik je zato popolnoma pravilno ocenil dejanski položaj in izvedene dokaze, ko je prišel do zaključka, da ne gre za zasebnopravno razmerje. Če pa med strankami ne obstoji nobena najemna pogodba, ki bi sploh opravičevala odpoved v zmislu določb civ. pr. r. 560 sled., se je odpoved po vsej pravici razveljavila. Prizivu torej ni bilo ugoditi.

A. G.

B. Kazensko pravo.

a) **Mari nasprotuje uporabi določb § 37 voj. kaz. pr. reda o izločbi in posebni izvedbi sozveznih kazenskih stvari določba § 102 voj. kaz. zak., po kateri naj se ravna s tuzemcem, ki je bil radi kaznjivega dejanja v inozemstvu že kaznovan, po voj. kaz. zakoniku in naj se mu že prestana kazen uračuna v ono po voj. kaz. zakoniku izrečeno?**

Odgovor na to vprašanje je postal dvomljiv v tem-le slučaju:

Radi tatvine več kot dvakrat kaznovani pešec A. A. je storil dne 23. septembra 1913 vnovič tatvino in je ubežal dne 25. novembra 1913 v inozemstvo. V Berlinu je bil kaznovan, ne da bi se doznalo njegovo vojno begunstvo, z rzsodbo z dne 3. junija 1914 radi tatvine, storjene v tolpi (Bandendiebstahl), intelektualne ponaredbe javnih listin in ponovne porabe napačnega imena na 2 leti in 4 mesece ječe. To kazen je prestal do cela, ali med izvršitvijo te kazni je storil telesno poškodbo, radi katere je bil obsojen od večniškega soda v Raviču z rzsodbo z dne 8. aprila 1915 še na 1 mesec zapora. Med transportom v novo pristojno kaznilnico, kjer bi prestal še ta mesec zapora, je pobegnil. toda javil se je 8. novembra 1916 pri c. in kr. avstr.-ogrskem generalnem konzulatu v Berlinu, da odsluži vojno dolžnost. Da je vojni begunec, je seveda zamolčal. Poslali so ga k dopolnilnemu okrajnemu poveljstvu v domovino, kjer je bil pripoznan za vojnega begunca in dodeljen pehctnemu polku. Dne 11. januarja 1917 je pobegnil drugič, to pot z bojnega polja, pa je bil 6. februarja 1917 zasačen pri žepni tatvini v domovini. Sedaj je bil prestavljen k novemu polku in poslan na bojno polje. Začetkom leta 1918 je dobil dopust, s katerega bi se moral povrniti do 10. marca. Ta dopust pa je samovoljno prekoračil, dokler ga niso dne 23. aprila 1918 zasačili pri novi žepni tatvini. Držali so ga le kratko v zaporu v zaledju in poslali zopet na bojno polje. Tako je postalo bojno sodišče pristojno za vsa njegova kaznjiva dejanja!

Trije vojni ubegi (hudodelstvo prve, dvakrat nadaljevane desercije po §§ 183, 195 d, 196 voj. kaz. zak.) bili so že na podlagi spisov jasni, zreli za sodbo. V inozemstvu storjena dejanja,

radi katerih je bil že obsojen, še niso bila znana, niti spisi niso bili poklicani od tujih sodišč. (V sodnem aktu se je nahajal le spis o kazenski izvršbi.) Obsodba zaradi treh žepnih tatvin se nikakor ne bi mogla drugače izvršiti, nego z neposrednim zaslišanjem tistih detektivov, ki so obdolženca pri delovanju opazovali in zasačili. Begosumstvo in tudi vojaški stanovski oziri (§ 171, t. 2 in 5 voj. k. pr. r.) pa so zahtevali, da se nad obdolžencem ukrene preiskovalni zapor. Ves položaj je bil po tem, da naj se kazensko postopanje, kolikor se tiče hudodelstva prve, dvakrat ponavljane dezercije, izloči iz celokupnega postopanja in takoj ob preiskovalnem zaporu obdolženca spravi pred glavno razpravo, dočim bi teklo neizločeno postopanje dalje in seglo v tisti čas, kateri bi obdolženec odnosno obsojenec sedel v zaporu radi dezercije in kateri bi po vsem pričakovanju znašal nekaj let.

Ali tvori dejstvo, da je obdolženec že prestal dve leti in štiri mesece ječe radi dejanj, sojenih v Berlinu, zadržek zoper posebno, ločeno sodbo radi dezercije? Vsa tista, v inozemstvu storjena dejanja treba po § 102 voj. kaz. zak. podvreči novi tuzemski judikaturi, kvalifikacija bi bila pač drugačna, izrekla bi se tej kvalifikaciji primerna kazen, v katero bi se že prestana kazen zaračunila. Vse to bi bilo povsem enostavno, ako bi prišla vsa kaznjiva dejanja (neizvzemši izločene dezercije) skupno na sodbo.

Kako pa pri sodbi o obtožbi samo radi dezercije po izločbi tozadevnega kazenskega postopanja? Naj bi se tu enako oziralo že v naprej na prestano kazen radi neizločenih deliktov? Ne stopi formalno pravna zakonita določba § 37 voj. k. pr. r. v ozadje za materialno pravno določbo § 102 voj. k. zak.?

Ni zabiti, da je postopanje glede dezercije izločeno iz celokupnega postopanja v svrhu posebne izvedbe brez ozira na nasledujoče postopanje. Preostalo nasledujoče postopanje gre svojo pot naprej. Da pride do obsodbe, je v konkretnem slučaju pač verjetno, v splošnem pa ne gotovo. Sicer pa v konkretnem slučaju subjektivna sozveznost niti še ni podana, ker so se tatinski delikti odigrali pred inozemskim sodiščem. Po zakonu, in sicer po formelnopravnih določbah, ne more biti dvoma, da se sklene razsodba glede izločenih kaznjivih dejanj tako, kakor

da bi izločbe ne bilo ali kakor da bi se sodilo edino le o izločenih faktih. Ko pride pozneje do razsodbe o neizločenem postopanju, onda naj se postopa po § 102 voj. kaz. zak. odnosno po § 311 voj. kaz. pr. r. in izreče primerna dodatna kazen za preostale delikte in naj se določi, koliko te dodatne kazni je že prestane; morda se izreče celo, da je vsa zadevna kazen prestana.

Ali teoretično se more ugovarjati. Pri tej razlagi bi se smela izreči kazen radi izločenih dejanj (dezercije) v najvišji dopustni zakoniti meri; ako bi prišlo pozneje do razsodbe radi preostalih, neizločenih deliktov (glede kojih pa kazenska najvišja mera ne presega one glede dezercije), bila bi določba § 311 voj. kaz. pr. r. kršena in to še takrat, ko bi vsaka nadaljna kazen odpala, ker bi bila po materialnopravni določbi § 102 voj. kaz. zak. celokupna kazen za vse delikte že prekoračena za faktično že prestano kazen radi inozemskih deliktov. Ako pa teorija brani vsled teh pomislekov možnost, kaznovati izločeni delikt prosto po najvišji meri, onda tudi v praksi ne sme biti govora o uporabi § 37 voj. kaz. pr. r., do izločbe in posebne izvedbe glede dezercije ne bi smelo priti!

Ali ta nazor ni pravilen. Oglejmo si analogen slučaj: Obnova kazenskega postopanja je bila dovoljena v korist obdolženca le glede enega dela že sojenih kaznjivih dejanj. Pride do nove razsodbe in obsodbe. Pri odmeri kazni po odst. 3 § 400 voj. kaz. pr. r. naj se vpoštevata že prestana kazen, tako da kazen za obnovljene in neobnovljene delikte skupaj ne sme presegati najvišje mere kazni, zagrožene za strožje kaznjivo dejanje. Ako pa pride pri novi sodbi (recimo: vsled milejše kvalifikacije dejanja, ki pade v obnovo) najvišja kazenska mera pod mero kazni, katero je obsojenec faktično že prebil, onda nastane pač slučaj, da je obsojenec del kazni po nedolžnem prebil, ali to ne more braniti, da bi se kazen po obnovi pravilno in v zmišlu zakonika ne odmerila. Vsaka primera šepa, ali v našem slučaju je slično to dejstvo, da je mogoče, ali celo verjetno, da bodo inozemski fakti pali pod milejšo kvalifikacijo, da, možno bi bilo celo, da pride v tem oziru do oprostivte. V tem slučaju bi bil pač po nedolžnem zaprt — ali v inozemstvu. Ako pa pride do obsodbe, onda je možno dvoje: Stoji na neizločeno dejanje

(torej pri drugi sodbi) smrtna ali dosmrtna kazen, onda se po § 311 voj. k. pr. r. sploh ni ozirati na že prestano kazen na prostosti. Po pravilu: Lex posterior derogat priori, bi se torej na določbo § 102 voj. kaz. zak. kar nič ne oziralo, to seveda takrat ne, ako bi se storila razsodba obenem glede izločenih in neizločenih faktov (glej Motivenbericht f. d. Wehrm. str. 256). Ako so neizločena dejanja kaznjiva le s kaznijo na prostosti, in sicer ne z višjo nego izločeno dejanje, onda bo naloga kazenske izvršbe, da se prepreči dvojna kazen brez uštetve že prestane kazni. Ako pade druga kazen v čas med izvršitvijo kazni iz prve razsodbe, tako da je konec kazni iz prve sodbe večji od one kazni iz druge razsodbe, ki jo je smatrati za že prestano, onda izostane adekvatni del še neprebite kazni — in kršenja zakona ni! Da tudi poseže šele kazenska izvršitev urejujoče, je povsem dopustno, ker temelji ta ukrepitev na materijalnopravni zakoniti določbi. — Ako ne bi bilo moči tako zaračunati kazni, ker je kazen iz prve razsodbe že docela prestana (pri slučajih, ki stoje v diskusiji, bi bilo to pač nemogoče, ker je najvišja kazen na prostosti za dezercijo 10 let), onda nastopi slučaj neopravičene izvršitve kazni, ki pa ne gre na rovaš tuzemske, ampak inozemske judikature. Sicer pa, ako postane po § 311 voj. kaz. pr. r. v slučajih smrtne in dosmrtno kazni uporaba § 102 voj. kaz. zak. brezpredmetna, ji baš v manj težkih slučajih tudi ne gre pripisovati prevelike moči, osobito ne take, da bi utegnila postati zapreka za izvedbo zdravega načela o izločbi postopanja radi skrčitve preiskovalnega zapora!

Stvar stoji torej tako: V praksi sodnik pač ne pride v položaj, da bi mu določba § 102 voj. kaz. zak. hodila navskriž; v skrajnem slučaju se ji bo previdno izognil s tem, da pušči možnost dodatne kazni v meri že v inozemstvu prestane kazni odprto. Ali tega niti treba ni, ker niti teoretičnih pomislov ni, pri izločenem kazenskem postopanju razsojati in kaznovati povsem samostojno, torej v naslovu stavljeno vprašanje brez pridržka — zanikati.

Dr. M. D.

b) Od občine izdano nakazilo za sladkorno karto je javna listina. Zadostuje, da je opremljena z občinskim pečatom in enim podpisom.

Deželno sodišče v Ljubljani je obsodilo s sodbo Vr 1025/18—15 M. F. radi hudodelstva goljufije po §§ 197, 199 d. kz. na 7 dni ječe, ker je pre naredila od občine Stražišče izdana nakazila za sladkorne karte s tem, da je povišala številke »2 celi 3 pol« na »2 celi 4 pol« in vsled tega prejela pri trgovcu več sladkorja, kakor ji je šlo. Višje deželno kot kasacijsko sodišče v Ljubljani je s sodbo od 27. marca 1919, opr. št. Kr 6/18, ničnostno pritožbo obtoženke zavrglo.

Razlogi.

Pritožiteljica se sklicuje na § 281, št. 9 a in 10 k. pr. r. ter uveljavlja, da zadevno nakazilo ni javna listina v zmislu § 199 d. k. z., češ da nima ne zakonite ne take oblike, da bi jo mladostna oseba morala spoznati za javno listino; dalje da nakaznica ni podpisana od župana in slednjič, da takim nakazilom ni po nobeni zakoniti določbi priznana lastnost javne listine.

Ta izvajanja pa niso pravno opravičena. Ne da se sicer ugovarjati trditvi, da predmetna nakazila niso v zakonu izrecno označena za javne listine. Uvaževati pa je, da je vsaka listina že tedaj javna, ako jo izda oblastvo v določeni obliki, v okvirju svojega lastnega ali odkazanega delokroga. Slovom § 3, zad. odst., nar. min. za trgovino od 4. marca 1916, št. 61 d. z., je prepuščeno političnemu deželnemu oblastvu, da določa način izdaje izkaznic za sladkor. Na Kranjskem je deželna vlada ukazala političnim okrajnim oblastvom, da določijo oddajne poslovalnice za sladkorne izkaznice in da izdajo potrebne podrobnejše predpise (§ 5. nar. od 8. marca 1916 št. 13 dež. zak.). Na podlagi teh predpisov je občinski urad v Stražišču izdajal občanom uradne izkaznice za določbeno število sladkornih kart, s katerimi so stranke dobivale sladkor od trgovca v Kranju. Občinski urad je torej izdal predmetno nakazilo v okvirju njemu zakonito odkazanega delokroga. Nikakor pa ni bilo potrebno, da jo podpiše župan sam, kajti le tedaj, če se občina komu kaj zaveže, mora pismo podpisati glavar in en svetovalec (§ 53 obč.

reda od 17. februarja 1866 št. 2 dež. zak.). Predmetno nakazilo pa ne vsebuje za občino Stražišče nikake obveznosti. Oblika nakazila je bila pravilna, opremljena z občinskim pečatom, in pritožiteljica ni imela opravičenega razloga, ne smatrati jo za javno listino.

Pritožiteljica ugovarja še, da njeno dejanje ni povzročilo nobene škode, ker tudi temeljem ponarejene nakaznice ni dobila niti one množine sladkorja, ki bi ji bila po obstoječih določbah pristojala, ter da ni imela goljufivega namena in da se ni zavedala, da oškoduje nadzorovalno ali kakšno drugo pravico države.

Teh ugovorov pa ni vpoštevati, ker je sodni dvor smatral ustanovljenim (§ 258 k. pr. r.), da je obtoženka prenaradila listino z namenom, kršiti obstoječe predpise o dobavi sladkorja. Tak namen pa zadostuje za hudodelstvo goljufije, ker meri na ovire izvrševanja prava države na enakomerno razdelitev sladkorja in na škodo drugih upravičencev, ki so bili dejansko prikrajšani za ono količino sladkorja, katero je obtoženka s prenarajeno nakaznico izmamila. Da so pa sploh vsi udeleženci dobivali manj sladkorja, nego ga je bilo z nakaznicami odmerjenega, nemore zboljšati obtoženkinega položaja: tozmanjšanje množine sladkorja je zadelo enoliko vsacega in ni bilo v nobeni zvezi s ponarejenjem nakaznice. Jasno je torej, da je bilo oškodovanje ne le mogoče, nego da je v resnici v dvojni smeri nastalo. Iz katerega osebnega nagiba je obtoženka ravnala, ni odločilno, je pač vse eno, ali je podlegla sladkosnednosti ali dobičkaželjnosti. Čim je podano dejansko stanje hudodelstva goljufije, ne more biti govora samo o prestopku po § 320 f) k. z.

Pritožba je za to povsem neutemeljena in jo je bilo zavrniti.

Dr. R. S.

c) Za izgubljeno je smatrati stvar, kadar je kraj, kjer se nahaja, njenemu zadnjemu posestniku ali lastniku neznan ali pa za vedno nedostopen. O oškodovanju ni govoriti, ako so pridobljeni predmeti brez vrednosti.

S sodbo z dne 2. aprila 1919, opr. št. Kr 22/19 je višje deželno kot kassacijsko sodišče v Ljubljani na ničnostno

pritožbo v obrano zakona razsodilo, da kršita zakon sodba okrajnega sodišča ptujskega od 1. avgusta 1918. leta (U 350/18/5), s katero je bila obtoženka K. R. radi prestopka goljufije po §§ 197, 201 c) in 461 k. z. obsojena na 24 ur zapora, in sodba okrožnega kakor vzklicnega sodišča mariborskega od 18. septembra 1918. leta Bl 242/18, s katero je bil obtoženkin vzklic zoper rečeno obsodbo zavržen, v navedenih paragrafi; obe sodbi sta razveljavljeni, kolikor se tičeta obtoženke K. R., ostajata pa nespremenjeni v ostalem svojem obsegu, a okrajnemu sodišču ptujskemu se naroča, da stvar vnovič presodi.

Razlogi.

K. R. je bila obsojena s sodbo od 1. avgusta 1918. leta. U 350/18-5 okr. sodišča ptujskega radi prestopka goljufije po §§ 197, 201 c in 461 k. z. na 24 ur zapora in na povrnitev troškov kazenskega postopanja, češ, da je leta 1914. v Ptujju najdeno erarično odejo in dva erarična plašča skupne vrednosti pod 200 K nalašč prikrivala in si jih prilastila. Obtoženka se je opravičevala, da je našla rečene predmete v straniškem jarku samostana minoritov v Ptujju, kjer je bila kuharica in kjer je bilo začetkom vojne kakih 200 vojakov nastanjenih, ter da je odejo in plašča iz jarka potegnila, ju oprala in zase obdržala. Toda ni jej hasnilo. Okrajno sodišče je sicer verjelo obtoženki, da je odejo in plašča v jarku našla, a bilo je mnenja, da ti predmeti vendar niso bili prav brez vrednosti, sicer bi jih obtoženka ne bila oprala in bi si jih ne bila prilastila; zato da obstoja učin §§ 197, 201 c 461 k. z.

V svojem vzklicu zoper to obsodbo je obtoženka uveljavljala, da je smatrala odejo in plašča brez cene in zato v stranišče zavrženimi; da je tudi ona pustila te predmete ležati, ko jih je bila že iz jarka potegnila, in da jih je šele pozneje trikrat v vodi prekuhala in oprala ter izprevidela, da so bili komaj toliko vredni, kolikor je čiščenje truda stalo, dalje, da si je mislila, da je bilo vendar le boljše, če je odejo in plašče očistila, nego da bi jih bila pustila ležati in strohneti ter da pač ne zakrivi nič kaznjivega, kdor zavrženo in v stranišče porinjeno reč pobere in pogube reši.

Okrožno in vzlicno sodišče mariborsko pa ni bilo tega naziranja. S sodbo od 18. septembra 1918, Bl 242/18 je završlo obtoženkin vzklic zoper izrek o krivdi in kazni kakor tudi vzklic javnega obtožitelja zoper izrek o kazni, ter je potrdilo obsodbo enostavno iz razlogov prvega sodnika.

Obe sodbi sta napačni.

Bistveni pogoj goljufije po § 197 k. z. je namen, koga oškodovati. Najdena reč v zmislu § 201 c) k. z. je tista, katero je kdo izgubil. Izgubljena pa je reč, ko je kraj, kjer se nahaja, njenemu zadnjemu posestniku ali lastniku neznan ali pa za vedno nedostopen. O obstoji teh pravnih znakov se sodišči nista izrekla, dasi jima je obtoženka s svojim opravičevanjem v to povod dala. Obtoženka je trdila, da je smatrala odejo in plašča brez vsake vrednosti in zato zavržena. Če so predmeti po prepričanju obtoženke res bili brez vrednosti, ni mogoče, da je obtoženka nameravala z njih prilastitvijo koga oškodovati. Če so dalje predmeti bili zavrženi, ni mogoče, da jih je kdo izgubil in da jih je torej obtoženka v zmislu § 201 c) k. z. našla. Kajti če je prejšnji posestnik predmete nalašč proč vrgel, ter jih tudi prisvojitvi prepustil, se je njih posesti dobrovoljno odpovedal in bi jih ne bil nikoli nikjer več iskal.

Potrebno je torej ugotoviti, kako so odeja in plašči prišli v straniški jarek. So li bili tam skriti z namenom, jih o ugodni priliki odnesti, ali so li bili v jarek vrženi radi brezvrednosti in z namenom znebiti se jih za vedno; nadalje, ali se je izplačalo očistiti jih v morebitno rabo, ali je bil trud za čiščenje predmetov večji nego njih snovna vrednost. Na podlagi le teh ugotovljenj bo šele presojati verodostojnost obtoženkinih trditev in rešiti vprašanje, obstojajo li s subjektivnega stališča gori omenjeni pogoji goljufije s prikrivanjem najdene reči. Jasno je potemtakem, da ta kazenska zadeva ni še dozorela, ker še niso ugotovljene vse one okolnosti, ki so v pravilno uporabo zakona nebhodno potrebne.

Dr. R. S.

d) **Bistveni pogoj prestopka po § 323 kaz. zak. je odprava ali odgon z ozemlja bivše Avstrije in povrnitev odpravljenca na avstrijsko ozemlje kljub oblastveni prepovedi. Zgol oblastveni izrek odгона ne zadostuje za ta prestopek.**

Z rzsodbo z dne 2. aprila 1919 opr. št. Kr 24/19-4 je višje deželno sodišče kot kasacijsko sodišče v Ljubljani na ničnostno pritožbo v obrambo zakona rzsodilo, da kršijo rzsodbe okrajnega sodišča žužemberškega U 25/15/3, U 15/17/3, U 193/17/3, in U 140/18/3, s kateri je bil obtoženec A. T. radi prestopka po § 324 kaz. zak. obsojen na: 1.) en teden zapora, 2.) 14 dni, 3.) tri dni in 4.) en teden ostrega in poostrenega zapora ter vsakokrat tudi v povrnitev stroškov kazenskega postopanja, zakon v §§ 323 in 324 kaz. zak.; te rzsodbe so razveljavljene in obtoženec A. T. je v vseh štirih primerih po §§ 259/3 in 292 kaz. pr. oproščen od obtožbe.

Razlogi.

A. T., rojen 1886 v Klečetu, posestnik v Klečetu, se je 1905 izselil v Cleveland v Severni Ameriki in je tam baje 14. januarja 1914 pridobil ameriško državljanstvo. Spomladi 1914. leta se je vrnil v svojo rojstno vas ter kmalu potem zaprosil na župnem uradu šnihelskem in na občinskem uradu žužemberškem privoljenje za poroko z 19letno A. B. Oba urada pa sta mu menda odrekla privoljenje. Zato se je obrnil na tedanjo deželno vlado ljubljansko v odpomoč. Toda še slabše je naletel. Njegova zadevna prošnja je bila tako rešena, da ga je okrajno glavarstvo novomeško z rzsodilom od 12. novembra 1914 št. 16.082 na podlagi § 2., zakona od 27. julija 1871 št. 88 drž. z., izgnalo za vselej iz vseh v bivšem državnem zboru zastopanih kraljevin in dežela, češ da si je ameriško državljanstvo zgol zato pridobil, da se izogne zakoniti vojaški dolžnosti, in da je s tem povzročil javno pohujšanje ter dal potuho na slično, državi kvarno postopanje. To rzsodilo je postalo pravnomočno, a izvršeno ni bilo. Županstvo žužemberško je sicer T. naročilo, da ga mora po odgonu prepeljati na policijsko ravnateljstvo ljubljansko, obenem pa poročalo okr. glavarstvu novomeškemu, da se T. županstvenim ukazom noče pokoriti, županstvo samo pa da ga ne more z lepa odpraviti in je zaprosilo, naj ga orož-

niko odvedejo. Do tega pa ni nikoli prišlo. T. je mirno ostal na svoji očevisni ter se je dne 23. novembra 1914 poročil v frančiškanski cerkvi v Ljubljani z rečeno A. B. Ob tej priliki je njegov oče J. T. z izročilom in dedno pogodbo od 20. oktobra 1914 njemu in nedletni A. B. predal vsakemu na pol vse svoje premoženje. Prepis je bil izvršen 25. januarja 1915 v zemljiški knjigi na ime poročencev. A. T. je potem 26. marca 1915 vložil po okrajnem glavarstvu novomeškem pisмено prošnjo na deželno vlado ljubljansko, naj mu podaljša bivanje na njegovem posestvu v Klečetu do 31. decembra 1915. Ta prošnja do danes še ni bila rešena, a A. T. je 17. novembra 1918 še zmerom bival v Klečetu.

Med tem je orožništvo v Zagracu štirikrat ovadilo A. T., da vkljub razsodilu okr. glavarstva novomeškega od 12. novembra 1914 št. 16.082 neprestano biva v Klečetu, a okrajno sodišče žužemberško ga je vsakokrat obsodilo po § 324 k. z. in sicer z razsodbo: 1.) od 18. marca 1915 U 25/15/3 na en teden zapora, 2.) od 16. marca 1917 U 15/17/3 na 14 dni ostrega in poostrenega zapora, 3.) od 19. oktobra 1917 U 193/17/3 na tri dni ostrega in poostrenega zapora in 4.) od 13. septembra 1918 U 140/18/3 na en teden ostrega in poostrenega zapora, ter vse štirikrate v povračilo stroškov kazenskega postopanja, češ da je prišel nazaj v Klečet, oziroma še vedno v Klečetu biva, vkljub temu, da je bil z rečenim razsodilom okr. glavarstva novomeškega za vselej odpravljen iz vseh kronovin, žastopanih v državnem zboru. Prve tri kazni je T. odslužil. Tudi četrta je postala pravnomočna, ni pa bila izvršena, ker je obsojenec prosil za pomiloščenje in mu je bil dotlej dovoljen odlog za nastop kazni.

Toda A. T. ne sme gori pod 4.) navedene zaporne kazni nastopiti in njegova prošnja za pomiloščenje je dejanski brezpredmetna, kajti vse štiri navedene obsodbe so pravnopomiotne in zato nične.

Pripomniti je predvsem, da je podrediti dejanski stan, ki je podlaga sodnim razsodbam, pod § 323 in ne pod § 324 k. z., ker je bil obtoženec po tem dejanskem stanu odpravljen iz vseh kronovin bivšega avstrijskega cesarstva, a ne samo iz kronovine ali iz določenega kraja. A. T. pa sploh ni bil še od nikoder

odpravljen. Z imenovanim razsodilom okr. glavarstva novo-meškega je bil izgon sicer pravnomočno izrečen, toda razsodilo ni bilo nikoli izvršeno. Obtoženec ni bil nikoli iz Klečeti ali celo iz bivše Avstrije odpravljen, on je nepretrgoma od spomladi 1914 tam bival in je še danes na svojem domu v Klečetih. Zato tudi ni mogoče trditi, da je obtoženec po 12. novembru 1914 v Klečeti nazaj prišel, ker sploh Klečeti od spomladi 1914 nikoli zapustil ni. Manjka torej bistveni pogoj prestopka po § 323 k. z., namreč oblastvena odprava ali odgon z ozemlja bivše Avstrije in povrnitev odpravljence v avstrijsko ozemlje kljub oblastveni prepovedi. Da ne zadostuje zgolj oblastveni izrek izгона, nego da mora biti obtoženec dejanski odpravljen, kaže vrh besedila § 323 k. z. sam zakon od 27. julija 1871 št. 88 drž. zak., ki določa v svojem § 3. način, kako izvršiti odpravo s prisilnim listom in prisilnim prevažanjem po odgonu ter ukazuje v § 9., da je odpravno razsodilo po pravnomočnosti nemudoma izvršiti.

Dr. R. S.

Književna poročila.

Leonid Pitamic: Pravo in revolucija. Otvoritveno predavanje pričetkom juridične fakultete vseučilišča v Ljubljani. Izdala Tiskovna zadruga v Ljubljani 1920. Str. 23. Cena 7 K 50 v.

Bila je dobra misel, da se to predavanje natisne in razširi tudi med one, ki ga niso mogli slišati. Onim pa, ki so mu prisostvovali, dana je prilika, da o mislih, ki so v njem zadržane, ponovno razmotrivajo

Nočem pisati recenzije. Samo dve tri misli, ki jih je čitanje izzvalo. Ako bi hotela usoda naše almae matris Labacensis, da bo to predavanje vzgled za vsa druga in s tem merilo za znanstveno višino naše univerze, potem bo Jugoslavija lahko s ponosom gledala na ta najmlajši svoj najvišji kulturni zavod.

Nepopolnost, nedostatnost človeških izraževalnih sredstev je velika ovira v smiselnem razvoju človeštva. Vsak, kdor je kdaj skušal dati kaki nevsakdanji, znanstveni ideji adekvaten izraz, ve, koliko borbe ima z jezikom. Da se je mogla tako eminentno pravnofilozofska vsebina predavati v našem jeziku, ki do zdaj ni imel skoraj nobenih priprav za to, smatram poleg izredne izraževalne darovitosti predavatelja za razveseljiv in vele-

pomemben znak gibčnosti in izraževalne sposobnosti našega jezika. Ra-
stoči vpliv srbohrvaščine na razvoj našega jezika bo to še zelo povečal.

V današnji dobi je bilo težko najti primernejši predmet za otvo-
ritveno predavanje pravne fakultete, kakor ga je baš izbral prof. Pitamic.
Študij odnošaja revolucije napram pravu, oziroma usode prava v revolu-
ciji nam odpira dveje najtežjih problemov državnopravne vede, namreč
problem državne identitete in problem pravne kontinui-
tete. Kolike važnosti sta ta dva problema, to postalo nam je jasno še le
ob prevratu. Ali je današnja Avstrija nova država, ni li samo zmanjšana
prejšnja Avstrija »v državnem zboru zastopanih kraljevin in dežel«? Ali je
Nemčija ista država kakor je bila pred revolucijo? Kako je s sovjetsko
Rusijo? Je li to nova država, za katero obveze carske Rusije ne veljajo?
Pa niti ni treba iti tako daleč! Tudi glede našega kraljestva SHS ni to
vprašanje izven vsakega spora in mnogi govore z globokim pravniškim
prepričanjem, da je to pravno samo »proširena« kraljevina Srbija.

V dosedanji državnopravni literaturi najdeš o tem problemu zelo
malo. Morda se sliši kakor slučaj teleopatične slutnje, da je edina načelna
razprava o tem problemu napisana od Avstrijca Adolfa Merkla v Arhivu
javnega prava, letnik 1917 (!) pod naslovom: »Die Rechtseinheit des öster-
reichischen Staates.«

Predavatelj prof. dr. Pitamic sam niti ni imel namena, da v enem
predavanju poda kako rešitev. Le opozoriti je hotel na problem, dati
vzpedbučo za razmišljanje. Značilno pa je ne toliko za težkočo problema
kakor za znanstveno vestnost predavatelja, da v početku (str. 8) rekako
izraža misel, da država po revoluciji ni več ista, na strani 10 pa se pre-
vidno omejuje, da je splošno veljaven odgovor na to težko najti. In tako
je tudi.

Legalizacija revolucije? Predavatelj smatra, da je ta »čudež« mo-
žen vsled neke antinomije v pravnem redu, razmerja med pravnim redom
in izvrševanjem prava, »ker dobi lahko ustava iz sodnikovih ust drug zmi-
sel, kakor ga ima po mišljenju ljudi, ki niso državni organi, da celo drug
zmisel, kakor ga je imela po prejšnjih sodnih izrekih« (str. 16). Že Jel-
linek je o tem pisal interesantno študijo »Verfassungsänderung und Ver-
fassungswandelung.« Toda, če ima sodnik (ali katerikoli organ države)
popolno svobodo interpretacije, je tak pravni stavek pač tudi sestavina
ustave odnosno pravnega reda. In če je besedilo ustave še tako skromno
in moč interpretacije še tako obsežna, ne vem, če je tu antinomija ali
kaj logično kontradiktornega; kajti mislim, da ni tako, »da naj na eni
strani velja tekst, na drugi strani pa uveljavljenje tega teksta po goto-
vih ljudeh, ki mu dajo ta ali oni zmisel« (str. 17), ampak velja samo
to, kar oni, ki jim je dana pravica tekst obvezno razlagati, v njega po-
lože. Vedno gre le za interpretacijo v zmyslu zakona, ne proti njemu.
Interpretant in »legibus solutus«; in če bi imel splošno, ne kakor po švi-
carskem državljanskem zakonu, le izvzeto pravico, da tolmači tekst
zakona tako, kakor da bi bil on zakonodavavec, bi v takem slučaju pač

njegova volja bila v naprej vsprejeta v pravni sistem kot pravni stavek. S tem pa je logična zveza s pravnim redom podana. O revoluciji potom interpretacije bo težko govoriti.

Mladim pravnikom ljubljanske univerze naj to lepo predavanje vzbudi veselje do pravne vede, obenem pa naj jim bo srčen opomin, da je pot do resnice zelo težavna, da morda niti »ni pot, le potovanje«

Dr. Ságadin.

Almanah svoj je izdalo *Udruženje pravnika kraljevstva Srba, Hrvata i Slovenaca*, ki vsebuje na 23 tiskanih polah 12 člankov. Urednik mu je dr. Dušan Subotić, blagajnik društva in predsednik trgovačkoga suda v Beogradu (sedaj sodija kasacionog suda). Med članki je 10 predavanj, ki so se vršila v društvenem letu 1919. Ti članki so: 1. Naš valutni problem. — Dr. M. Nedeljković. 2. Pravo na naknado šteta pričinenih ratom. — Dušan Dimitrijević. 3. Crkveni problem pred novim ustavom. — Dr. R. Kazimirović. 4. Misli o ustavu i politici. — Dr. D. M. Subotić. 5. Procena šteta, pričinenih ratom. — Dr. Al. Mijović. 6. O projektu zakona za rešenje invalidskog pitanja. — Dr. Aćimović. 7. O političkoj centralizaciji i samoupravi. — Dr. V. Stopar. 8. O crkvi u državi. — Dragutin Dimitrijević. 9. Projekt zakona o likvidaciji moratornog stanja. — Dr. D. M. Subotić i Sm. M. Šapćanić. 10. Unutarnja kolonizacija u vezi agrarne reforme. — M. Zebić. V 11. članku priobčuje dr. M. Subotić zgodovino, v 12. pa pravila društva. — Cena je 12 dinarjev, za društvenike 10 dinarjev. Knjigo prav toplo priporočamo, ker nudi spoznavanje toliko mišljenja srbskih pravniških krogov o aktualnih problemih, kolikor srbskih razmer v mnogih ozirih

Anton M. Petrinčič: »Zveza narodov«. V lastni založbi. 40 str. 1919. Ta brošura ima namen vzbuditi zanimanje širše javnosti naše države za Zvezo narodov, ima torej propagatoren namen in je za to svrho spretno sestavljena. V kratkih, za hipno informacijo zadostujočih odstavkih je podal avtor zgodovinski pregled o mirovnem gibanju, potem pa nekatere glavne točke v načrtu statuta o Zvezi narodov, ki ga je izdelala pariška mirovna konferenca. Utopija bi bila misliti, da je s tem dogovorom možnost vsake bodoče vojne izključena. Velikega pomena pa je vsekakor ta prvi korak, kateremu bodo morali seveda slediti še drugi manj boječi, da se odpravi dosedanja brezvestna mednarodna anarhija, v kateri je bilo vsako malenkostno sporno vprašanje pripravno, da povzroči izbruh vojne. Namesto te anarhije mora stopiti »organizovana moč združenih kulturnih narodov, utemeljena na pravni podlagi.« G. avtor pravilno povdarja, da je vspešno delovanje Zveze narodov (ki ni le zveza držav) možno le ob najširšem sodelovanju narodov. Opozarja na veliko število društev skoraj v vseh državah, ki se bavijo z mirovno organizacijo; dodan je brušuri imenik teh društev. Ta društva so zelo važen faktor v razvoju ideje o ligi narodov, ki se bode mogla udejestvovati le takrat, ako se zaduši vsak imperijalizem s tem, da se v vseh narodih

razširjajo in uglajajo načela pravičnosti. Vsakemu, ki se zanima za to veliko svetovno kulturno gibanje, bodi ta prva v slovenskem jeziku o Zvezi Narodov pisana knjižica priporočena. Pripomnim pa to - le: v brošuri je v francoskem jeziku ponatisnen prvotni od komisije mirovne konference izdelani načrt, ki pa je bil pozneje znatno izpremenjen. Definitivni pakt, kakor je sedaj uvrščen v vseh v Parizu sklenjeni: mirovni: pogodbah, se g'asi malo drugače. Stališče v prvem načrtu nekako kot »*minores gentes*« tretiranih malih držav je sedaj vsaj nekoliko izboljšano.

Univ. prof. dr. Pitamic.

Dr. Bogumil Senekovič: Obrtno pravo in delavsko zavarovanje. Izdal in založil Zavod za pospeševanje obrti v Ljubljani. 362 strani. 1919.

Važen pogoj za napredek našega naroda je poznanje zakonov, pod katerimi živi, zlasti predpisov, ki se tičejo gospodarskega življenja. Uradna izdaja zakonov se težko dobi ali je predraga, da bi si jo revnejši sloji nabavili, ali pa pisana v nerazumljivi slovenščini. Sploh pa čitanje paragrafov ni poseben užitek za nejuriste. Radi tega so nujno potrebne popularne izdaje, ki so vsem razumljive, ki pa so obenem popolne in zanesljive. Tem razmeram zadošča povsem ta knjiga, ki obdeluje na poljuden način in v lečem slogu za široko plast našega ljudstva važni predmet obrtnega prava (obrti red, predpisi o obrtnem nadzorstvu in nedeljskem počitku) in delavskega zavarovanja (za nezgode in za bolezni). Posebno zanimiv je zadnji odstavek »Urad za pospeševanje obrti kraljevstva SHS v Ljubljani«, ki kaže, kako je naše obrtno združništvo napredovalo in v kako veliki meri bi se dal naš obrt — posebno domači — še dvigniti s spretno organizacijo. Dokaj komplicirana snov je sistematsko razporedjena, prirojena na razmere v Sloveniji; vpoštevané so novejšé naredbe (n. pr. izjemna določila o nastopu obrtov za vojne udeležence in poškodovance); težje razumljiva določila so pojasnjena s primeri. Vidi se, da je avtor praktično dobro izvežban in znanstvena izobrazben jurist; zadene jedro in bistvo posameznih določil in se ne ustavlja pri malenkostih. Z eno besedo — poljudna knjiga v najboljšem zmislu, katero našim uradnikom, obrtnikom in delavcem prav toplo priporočamo. Tudi študentom bode koristila kot učna knjiga — vsaj za začetek. Želeti bi bilo da izide kmalu iz peresa g. avtorja na široki pravnoznanstveni podlagi izdelan sistem obrtnega prava.

Univ. prof. dr. Pitamic.

Dr. France Goršič: Prvo leto našega pravosodstva. V Ljubljani 1920. Tiskal A. Slatnar. Samozaložba, 38 str.

Ko je še obstajala rajnka Avstrija, se ni zgodilo, da bi bil Slovenec v pravosodni upravi prišel na vodilno mesto. Največ, kar je slovenski sodnik dosegel, je bilo mesto predsednika dež. sodišča v Ljubljani. Časi so bili takšni, da je bil lahko slovenski uradnik popolnoma hladen nasproti problemu, kako funkcijonira državna uprava. Če bi bil pregledal politične konsekvence, bi bil tačas celo lahko vesel če bi imela uprava

čim večje nedostatke, ker bi bilo to pač ustvarjalo v narodu nevoljo in nezadovoljnost z avstrijsko državo.

Kot kažejo sedanji časi, pa je slednje vrste mišljenja bilo malo med našim sodništvom, marveč smo bili vsi verni in zvesti sluge.

Prevrat je vse sodništvo postavil v povsem drugačen položaj.

Ker je našega razumništva tako malo in ker je njega zelo velik del v sodniškem stanu, je naravno, da bi sedaj vsakega izmed nas morala žgati skrb za dobro justično upravo v znatno višji meri, kot v kakoršni smo preje na upravi bili desinteresirani. Ta skrb bi morala biti tem večja, čim močnejše bi v posameznem sodniku gorel čut za našo novo narodno državo, čim bolj bi čutil, da je usoda te države tudi nujno njegovega naroda usoda. Vsak nedostatek naše justične uprave bi moral naš slovenski sodnik poslej čutiti kot pekočo rano na svojem lastnem telesu.

Bojim se, da tako nujno potrebna izprememba v mišljenju našega sodništva do sedaj še ni globoko prodrla. Vidnih znamenj zanjo nisem še opazil. Naše sodniško društvo je doslej stremilo samo za izboljšanjem plač, ni se pa še dosedaj slišalo, da bi se bilo potegovalo za odpravev raznih nedostatkov v naši justični upravi, ni kazalo, da mu je v prvi vrsti za dvignjenje nivoja naše uprave. In vendar je edino ta skrb za dobro naše pravosodstvo ona idejna in idealna podlaga, iz katere se more z vso nujnostjo zahtevati izboljšanje tudi gmotnega stanja sodniškega; ta zahteva izgubi vsako kruhoborsko in zgolj materijalistično barvo, temveč postane nujna in neizogibna iz idealnega vidika državne in narodne koristi.

Ker nam novi čas nalaga vsakemu izmed nas sodnikov težko in neodpušljivo dolžnost, da se brigamo vsak posameznik za celotno stanje našega pravosodstva, s tega vidika pozdravljam Goršičevo brošuro, ta žalibog do sedaj pri nas edini pojav, da nekdo polaga prst na rane našega pravosodstva.

Nevažno mi je pri tem, da so morda nagibi za razna Goršičeva izvajanja osebne natore. Važno zame je le, da odkrivajo resnične rane več ali manj težke.

Izmed stvari, na katerih škodljivost opozarja Goršič, se mi zdi najpomembnejša ta, da nam naša pravosodna uprava ni prinesla nobenih organizatorskih preureditev, dasiravno naše pravosodno stanje kriči po njih.

Če bi danes eliminirali vse one sodnike, kar smo jih za pomoč pritegnili izmed naših penzionistov - sodnikov, če bi torej naše personalno stanje postavili v tem smislu na normalno, da vporabljammo res samo aktivne sodnike, je jasno, da vsa naša justica zastane.

In vendar proti temu grozečemu stanju nismo ničesar ukrenili. Edina mala remedura po naši dveletni upravi je ta, da smo sodniško pripravljalno dobo skrajšali, kar upajmo, da bo imelo nekak uspeh. Da bi

imelo zadostnega, o tem zelo dvomim. — Zakaj smo ostali tako nedelavni, se mi zdi vzrok v sledečem.

Zadrega prvih dni po prevratu in potreba organizirati novo nadsoodišče v Ljubljani in obenem urediti v poverjeništvu najvišjo upravno instanco, je privedla do tega, da smo na vseh teh mestih namestiti može, kakor so se ravno nudili in kakor so imeli boljšo — avstrijsko kvalifikacijo; to smo si popolnoma osvojili, kar je bilo sicer prav komodno, a prav gotovo v marsikaterem slučaju tudi zmotno.

Prezrli smo pri tem popolnoma dejstvo, da so vsi tisti naši možje, kateri so svojčas delali na višjih mestih avstrijske justice, delali v državi, katere državno življenje je mirno in urejeno potekalo, tako da je vsak teh gospodov popolnoma zadostil svoji nalogi, če je redno reševal vse ono, kar mu je vsaki dan sproti naplavlil. Drugih nalog tačas ni bilo, zlasti ne za naše ljudi, ki nikdar niso imeli vodilnih mest.

Po prevratu so bile naloge pri nas povsem drugačne. Če bi bili hoteli vsa sodišča po Sloveniji, katera je bilo potreba poslej s Slovenci zasesti, zasesti tako, kakor bi to zahtevala avstrijska pravosodna organizacija, zmanjkalo bi nam bilo gotovo najmanj polovico sodniškega materiala. Dasi smo pa imeli toliko premalo sodnikov, vendar se v naši organizaciji ni ničesar izpremenilo.

Razmere so bile in so še danes take, da zahtevajo človeka, ki bi imel spoznanje in potrebno energijo za reorganizacijo, a takega moža, kot kažejo dejstva, nam doba po prevratu ni prinesla, marveč kar je bilo čisto naravno, gospodje, ki so prišli pri nas v justični upravi na vodilna mesta, so opravljali na isti način svoje delo, kakoršnega so bili preje navajeni, to se pravi, reševali so vsakodnevno naplavino. Reševali so pa to naplavino z isto mentaliteto in z istim načinom mišljenja, kakoršnega so bili vajeni. Vem, da je tudi tako delo, kot so ga delali ti možje, bilo do neke mere koristno in neobhodno potrebno, vem tudi, da je ta dnevna naplavina mnogokrat veliko napora in požrtvovalnosti absorbirala.

Vem to, toda — za nas je to bilo mnogo premalo, ker eden glavnih problemov je bil in je še danes ta, kako to naplavino zmanjšati, oziroma jo odvesti v druge struge.

Če tako motrim psihologijo v naši justični upravi, se mi ne zdi prav nič čudno, nasprotno celo logično in nujno ono naročilo, katero je po prevratu našim sodiščem došlo uradno, češ naj naročajo še nadalje dunajske pravne časopise. Iz istih tal izvirajo odločbe našega nadsodišča, ki jih je prinesel »Slov. Pravnik« v prejšnji številki, odločba, ki sredi leta 1919 izrečena skuša rehabilitirati roman »Gospodina Franja« zaradi očitanja srbofilstva, ali odločba, da je za nas po civilnem procesu Hrvatsko smatrati za inozemstvo, ali da je graško nadsoodišče še skozi cel mesec po prevratu bilo za nas kot kazenska instanca kompetentno itd.

Da se vrnem k Goršičevi brošuri.

V odstavkih naslovljenih »Povest o dečkih in deklicah«, in »O skrbi za pravosodje« remonstrira Goršič proti načinu, kako je po prevratu naša justična uprava postopala pri nameščanju sodnikov na ugodna mesta in pri njih avanziranju ter se pri tem manj ozirala na zmožnost prosilca, pa bolj na starost njegovo in pa na rodbinske razmere. Dalje stigmatizira način, kako po prevratu ravnajo nadrejeni sodniki s podrejenimi.

Vsi ti očitki utegnejo imeti gotovo mero upravičenosti. Kolikor so upravičeni, je gotovo treba stremeti po tem, da se podobne napake po možnosti odstranijo. Toda na drugi strani pa se ne da prezreti, da je pravi vzrok temu, če se pri nas še dogajajo take stvari pač ta, da smo še vedno z eno nogo v bivšem hlapčevstvu. Ni se še pri nas razvila ona tradicija gospodarjenja, katero dajejo dolgotrajne izkušnje in katera izoblikujejo tako ravnanje s podrejenecem, da pride do čim najmanjšega trenja med gospodarjem in uslužbencem. Ne dvomim, da bo v tem pogledu samo po sebi prav kmalu boljše.

V odstavku »Spandau« razpravlja Goršič o dveh sodbah deželnega sodišča ljubljanskega kot vzklícnega sodišča.

Mogoče sta te dve sodbi pomotni. Če sta ali ne, je zame postranskega pomena. Ampak način, po katerem razpravlja Goršič o tej stvari v brošuri namenjeni široki masi, mi je malo simpatičen in napravlja name naravnost demagoški vtis. Vsakemu praktiku je znano, da je praksa celo v najvišjih inštancah rodila mnogo sodeb, katerim bi se vspešno dala dokazovati pomotnost. Pomotne sodbe tvorijo gotovo znaten odstotek vseh sodb. Nenavadne niso sedaj in niso bile v Avstriji in mislim, da nikdar ne bodo. Razen tega je na drugi strani vsakemu praktiku znano, da se razlogi sodeb ne koncipirajo z ambicijo kot kako znanstveno delo. Če uvažujem vse to in dasi obenem nisem slep za pomanjkljivosti, na katerih trpi vsled raznolikega sodniškega materiala vsaka jurisdikcija, ne morem drugače kot reči, da se mi zdi graje vredno, če Goršič nasproti lajiški masi na tak način prikazuje v luči tragične sodniške zablode dva slučaja, ki sta v vsakem pogledu neznatna.

To mi je temmanj ljubo, ker zadnji odstavki brošure s svojim povečevanjem neznatnih zadev postavljajo Goršiča samega v luč osebno pristranskega pritoževalca tudi v vseh onih pogledih, kjer so njegovi očitki v navedeni knjigi vse bolj upravičeni in kjer gre za neprimerno važnejše zadeve kot one, ki so opisane v zadnjih odstavkih.

Čudno se mi vidi, da se uprav oni odstavki, ki vsebujejo stopnjema zmerom neznatnejše stvari, vrstijo čimdalje bolj proti koncu brošure, tako da je videti kot da jih je smatral avtor za čimdalje bolj učinkovite. Čuden je torej crescendo te brošure, ki ima svojo kulminacijo v neznatni osebni aferi, dočim je brošura začela s pritožbami o vrlo važnih, celotno justično upravo zadevajočih stvareh.

Ne morem ji prihraniti očitka, da je preveč šla za efektom, zakaj sicer bi bilo marsikaj izostalo iz nje. Ker je celotna brošura tako postavljena na efekt, je povsem naravno tudi, da je v malem želja po efektu očitna tudi v Goršičevem štilu, ki je nepotrebno zviti in skravljan. In to mi je žal — v interesu dobrega jedra brošure.

Anton Lajovic.

XXXI. redna glavna skupščina društva „Pravnika“.

I. Vršila se je dne 5. julija popoldne v sodni palači ob številni udeležbi. Društveni načelnik g. dr. Majaron je v svojem govoru izvajal, kako je vojna vplivala tudi na razmere društva in zaustavila njegovo delovanje, tako da izza zadnje redne skupščine v marcu 1916 ni kazalo sklicevati letnih društvenih skupščin, niti po l. 1917 izdajati društvenega glasila »Slov. Pravnika«. S tem, da je list sedaj zopet začel izhajati, otvorilo se je poglobljeno delovanje društva in treba je formalno zaključiti prejšnjo dobo stagnacije, pa dobiti novo podlago za bodoče redno in uspešno delovanje. Ta namen ima današnji dnevni red, po katerem naj predvsem odbor poda skupno poročilo in skupen račun za pretekla leta. Nadalje je potrebna prememba društvenih pravil. Naša stara pravila so bila dobra in so se pred 6 leti samo izpopolnila v svrhu ustanavljanja podružnic. Vendar pa, če se primerjajo s sedanjimi, novimi razmerami, je takoj vidno, da je potrebna revizija. Odstopajoči odbor bi bil že pripravil potrebne predloge, ako bi bil že natančno določen teritorij naše nove države in s tem tudi okoliš našega društva. V tem oziru je treba torej še čakati. Nujno potrebna in takoj izvedljiva je pa prememba § 5 pravil in glede tega hoče odbor predložiti skupščini svoj nasvet. Pri sestavi odbora, ki ga treba voliti za tekoče poslovno leto, se bo tudi treba ozirati na nove razmere, tako da bodo zastopani v njem kolikor moči vsi pravniški poklici in da bodo odborniki tudi primerno razdeljeni na Ljubljano in druge

večje kraje. Konečno je načelnik prosil vse društvenike, naj izkazujejo društvemu glasilu čim večje zanimanje in ga zlasti vsebinsko podpirajo iz svojega uradnega in znanstvenega delovanja, da bode ustrežal praktičnim potrebam, pa tudi dostojno zastopal dobri znanstveni sloves slovenskih pravnikov.

II. Društveni tajnik g. dvorni svetnik Bežek je podal naslednje poročilo:

Slavna glavna skupščina!

Kakor povsod in vsem, je zasekala vojna tudi našemu društvu globoke rane, kakor je to že povdarjal g. načelnik.

Glasom poročila na zadnji redni glavni skupščini je imelo društvo »Pravnik« koncem l. 1915 — 314 rednih članov in 1 častnega člana. Že takrat pa je bila društvena zveza jako zrahljana, ker je bil velik del društvnikov raztresen po raznih bojnih poljih. V naslednjih letih vojne so se te razmere še poslabšale, tako da je bil pregled društvnikov malone nemogoč. Pa tudi, ko so se po prevratu vrnili društveniki k svojim poklicem, nam je na drugi strani ostala pot zaprta do društvnikov v zasedenem ozemlju, ki od nekdanj tvorijo znaten in najzanesljivejši del našega društva. Naše pričakovanje, da se ti tovariši čimprej osvobodijo in tudi dejansko priklopijo društvu, se žalibog še do danes ni uresničilo.

O prejšnjem delovanju društva je toliko omeniti, da je njegovo glasilo »Slov. Pravnik« vzlic nenormalnim razmeram izšlo še za leto 1916 in 1917. Ker so se pa faktični odjemalci vsled nerednega dostavljanja zelo skrčili, ker iz navedenih razlogov ni bilo računati na redne društvene dohodke in ker so poleg tega nastajale čedalje večje težave pri tiskanju, zato je »Slov. Pravnik« l. 1918 prenehal izhajati. Izšel je zopet pred kratkim in opravičena je nada, da odslej ne bo več zaprek za njegovo redno obdobjno izhajanje.

Društvo »Pravnik« se je udeležilo raznih enket in manifestacij. Po treh svojih odposlancih je sodelovalo pri pripravah za ustanovitev univerze v Ljubljani. Vzlasti naš načelnik je kot predsednik vseučiliške komisije imel pri tem nad leto dni neprestanega dela. Društvo »Pravnik« je s tem izdatno nadomestilo delo, ki je sicer po mnenju enega ali drugega zaostalo.

Iste že omenjene razmere so ustavile tudi povsem že intenzivno započeto delo za izdajo zakonov. Treba bo porabiti vse moči in zastaviti vse sile, da se izda vsaj obč. drž. zakonik, ker ga bodo nujno potrebovala sodišča, še bolj pa dijaki-pravniki. Le-ti segajo prav pridno po zakonih, ki jih je društvo že izdalo. Žalibog pa ni moči doseči onih zvezkov, ki so bili last rajnega urednika dr. Volčiča. Navzlic povpraševanju se ni moglo dognati, kje se sedaj ta zaloga nahaja, ki jo je podedovala že tudi zamrla Volčičeva vdova.

Končno je omeniti, da se je na izredni glavni skupščini dne 21. decembra 1918 obširno razpravljalo o tem, ali naj se, oziroma kako naj se prepusti društvena knjižnica Centralni knjižnici, ki se je sedaj osnovala v sodni palači. Kasneje se je uvidelo, da s spojitvijo obeh knjižnic ne bi šlo, in sdovalje Centralne knjižnice niso več mislili na našo knjižnico.

Prosim, da se to skromno poročilo vzame na znanje.

Skupščina je odobrila to poročilo brez razgovora.

III. Društveni blagajnik g. dr. Josip Lavrenčič je predložil podroben račun o dohodkih in izdatkih društva v dobi od 1. januarja 1916 do 30. junija 1920. Končne svote so izkazale:

dohodkov	K 11.280,75
izdatkov	» 5234,65
saldo	K 6046,10
premoženja v naložbah in gotovini	K 6494,67

IV. Gosp. dr. Ant. Švigelj je o društveni knjižnici poročal, da se je pomnožila z lepim darilom g. dr. Ant. vit. Schoeppla, bivšega ravnatelja Kranjske hranilnice, ki se mu za to izreka topla zahvala. Društvo je po naročilu narodne vlade prevzelo tudi knjižnico nekdanje »Juristische Gesellschaft« v svojo hrambo in jo dobi v last, ko se izvrše še nekatere formalnosti. Društvena knjižnica se je pa morala radi nedostajanja uradnih prostorov v sodni palači zadnji čas premestiti iz dosedanje sobe v pritlične prostore, kjer ne more ustrezati svojemu namenu. Zato se bo moral bodoči odbor baviti s knjižničnim vprašanjem prav posebej.

Odobreno.

V. V imenu računskih preglednikov je g. dr. Janko Žirovnik poročal, da so društveni računi v popolnem redu, in predlagal odboru absolutorij, posebno pa blagajniku dru. Lavrenčiču zahvalo za mnogi trud. Zasluge njegove je še poudarjal g. načelnik in nato je bil predlog sprejet z glasnim odobravanjem.

VI. G. načelnik dr. Majaron je predlagal v imenu odbora premembo društvenih pravil v § 5 tako, da naj v bodoče redna glavna skupščina določi društvenino za vsako poslovno leto posebej. Sprejeto brez ugovora.

Za tekoče leto je predlagal društvenino v znesku 80 K, to pa glede na visoke, zlasti tiskovne stroške, ki jih povzročajo izdajanje društvenega glasila.

O tem predlogu se je vnela daljša razprava, ki so se je udeležili gg. dr. Žirovnik, predsednik dr. Papež, drž. pravdnik Grasselli, okr. sodnik Lajovic, sod. podpredsednik Regally, sod. svetnik Keršič in odvetnik dr. Krejči. Nasvetovali so se razni načini, kako bi bilo priskrbeti gmotno pripomoč za izdajanje lista.

Po pojasnilih predlagatelja je bil tudi drugi predlog soglasno sprejet.

VII. Na predlog sod. predsednika g. dr. Papeža je bil vzklikoma izvoljen za društvenega načelnika g. dr. Danilo Majaron, ki se je zahvalil za vnovič izkazano čast, a jo more sprejeti samo še začasno. Po razgovoru so bili nato izvoljeni v društveni odbor naslednji gospodje: dvorni sod. svetnik B. Bežek, univ. prof. dr. M. Dolenc, odvetnik dr. Jos. Lavrenčič, univ. prof. dr. L. Pitamic, sodnik dr. R. Sajovic, fin. prokurator dr. H. Souvan in drž. tajnik I. Škarja, vsi v Ljubljani; odvetnik dr. Juro Hrašovec v Celju, drž. pravdnik dr. M. vit. Grasselli v Mariboru in dež. sod. svetnik A. Kuder v Novem mestu.

G. načelnik je koncem volitev poudarjal, da na ta način izstopijo iz odbora gospodje — dvor. svetnik dr. Babnik, odvetnik dr. Švigelj in sod. predsednik dr. Papež —, ki so 30, ozir. 20 in 13 let zvesto in požrtvovalno sodelovali v odboru, tako da so si zaslužili časten spomin v društvenih analih in odkrito zahvalo. (Živo pritrdjevanje).

VIII. Med slučajnostmi je povprašal g. dr. Grasselli, kako je z nameravano izdajo obč. drž. zakonika. Na to sta odgovarjala načelnik in dv. svetnik Regally. Ta kot urednik je razložil, da je rokopis v glavnem že davno pripravljen in da ga hoče popolniti le še glede na najnovejšo zakonodajo, kakor hitro se zagotovi založništvo, ki je seveda sedaj od dne do dne bolj vprašljivo glede na čedalje večje tiskovne stroške. G. načelnik je zatrjeval, da se društveni odbor po svojih močeh potruji za čim prejšnjo, posebno sedaj potrebno izdajo.

Končno je bila po predlogu in daljšem utemeljevanju dvor. sod. svetnika g. Regallyja sprejeta resolucija: »Predpisi pravilnika za izvrševanje določil o pristojbinah iz členov 7.—12. začasnega zakona o proračunskih dvanajstinalah in o najnujnejših fiskalnih odredbah z dne 4. aprila 1920, se, kolikor se tičejo sodnega poslovanja, neizvedljivi, ako naj sodišča redno in točno vrše svojo dolžnost, deloma pa tudi ovirajo promet v uprav neverjetni meri.

Predsedništvo viš. dež. sodišča in poverjeništvo za pravosodje v Ljubljani se kar najnujnejše pozivljata, da čim najpreje izposlujeta pri osrednji vladi v Beogradu, da se točka XXIV. imenovanih predpisov, objavljenih v št. 56 ur. lista dež. vlade z dne 11. majnika 1920, prekličejo in uveljavijo prejšnji predpisi.«

Razne vesti.

V Ljubljani, koncem avgusta 1920.

— (Kronika društva Pravnika.) Novoizvoljeni odbor je imel dne 20. julija sejo, v kateri se je konstituiral tako-le: načelnik odvetnik dr. D. Majaron, namestnik dvor. sod. svetnik B. Bežek, tajnik sodnik dr. R. Sajovic, namestnik dež. tajnik Iv. Škarja, blagajnik odvetnik dr. Jos. Lavrenčič, namestnik fin. prokurator dr. H. Souvan. Sklenil je naprositi poverjenike v Mariboru, v Celju in v Novem mestu, da poskrbé za oživotvorjenje podružnic, kojih pravila so že potrjena. — Sklenil nadalje naprositi deželno predsedništvo, poverjeništvo za pravosodje in delegacijo finančnega ministrstva za posredovanja, da se za podrejene urade naroči društveno glasilo. — Določil je nagrade za sotrudnike Slov. Pravnika. — Vršil se je razgovor o tem, kako pospešiti izdajo obč. drž. zakonika v slovenskem besedilu in kako izslediti zbirko slov. zakonikov iz zapuščine dr. Volčiča. — Na predlog prof. dr. Dolenca se je sklenilo prirediti pismeno anketo o vprašanih: I. Ali je stvarno priporočati, da se razširi veljavnost srbskega kazenskega zakonika na celo ozemlje države Srbov, Hrvatov in Slovencev? II. Ali je stvarno priporočati, da se razširi veljavnost hrvatskega kazenskega postopnika na celo ozemlje države Srbov, Hrvatov in Slovencev? V koliki meri naj se uvede porota?

III. Ako se potrdijo načeloma prejšnja vprašanja: Na kakšen način bi se mogla razširitev izvesti? Katera doba bi bila primerna za »legis vacatio?«

— (Nagrade sotrudnikom »Slov. Pravnika«) je odbor društva »Pravnika« določil naslednje, računane za celo tiskano polo: za samostojna dela (razprave) 160 K; za praktične primere, če so prirejeni za tisk, 60 K; za književna poročila (recenzije) 200 K in za razne vesti 160 K. Te nagrade se bodo nakazovale sotrudnikom, ko bodo njih spisi priobčeni v listu.

— (Osebne vesti.) Imenovani so: pri dež. vladi v Ljubljani poverjeniki: za notranja dela vseučiliški profesor dr. Leonid Pitamic, za pravosodje dr. Gregor Žerjav in za socialno skrbstvo dr. Vladimir Ravnihar; — okr. sodnika dr. Fran Schaubach za deželnosodnega svetnika pri okrož. sodišču v Mariboru in dr. Erih Eberl za deželno sodnega svetnika pri višjem dež. sodišču v Ljubljani; za sodnike brez stalnega službenega mesta avskultant dr. Josip Kavčič, Fran Zöhrer in Josip Tuje, za avskultante pravni praktikanti dr. Erih Konšek, Viktor Durini, Rajko Lederhas Janko Črček in Bogdan Petelin. — Policijski svetnik in vodja policijskega ravnateljstva v Ljubljani dr. Alojzij Guštin je pomaknjen v VI. čin. razred. — Podeljen je naslov in značaj okrajnih glavarjev vladnim tajnikom dr. Rudolfu Steinmetzu - Sorodolskemu, Josipu Znidaršiču, dr. Alojziju Gregorinu, dr. Marku Ipavicu in dr. Srečku Lainšiču; naslov in značaj vladnih tajnikov okrajnim komisarjem Rikardu Koropcu, Gašperju Lipovšku, dr. Petru Vavpotiču in dr. Otmarju Pirkmajerju. Za provizorna koncipista sta imenovana konceptna praktikanta Matko Kandič in Ivan Šribar. — Pri generalni direkciji neposrednih davkov v Beogradu sta imenovana viš. fin. svetnika Hilarij Vodopivec za šefa odseka in dr. Fran Doršič za inspektorja. — Odvetniško pisarno je otvoril dr. Josip Grablovič v Ljubljani. — V imenik kazenskih zagovornikov sta vpisana deželnosodni svetnik v pok. Avgust Modrianiak s sedežem v Dolenji Lendavi in notarski namestnik Fran Presečnik s sedežem v Konjicah. — Umrla sta odvetnik dr. Viktor Sušnik v Pliberku in finančni svetnik Bogumil Koser v Mariboru.

— (»Udruženje pravnika kraljestva Srba, Hrvata i Slovenaca«). Iz članka »Istorija Udruženja pravnika«, ki je priobčen v »Almanahu«, naznanjenem med književnimi poročili, povzamem nastopne zanimive podatke o društvu.

Društvo je bilo ustanovljeno meseca septembra 1908 po nastojanju predsednika kasacionog suda Dj. Pavlovića in univ. profesorja ter državnega savjetnika Gige Geršića. Prvi predsednik je bil G. Geršić, a Pavlović, ki je odklonil kandidaturo v odbor, je bil proglašen na občnem zboru za častnega predsednika.

Že takoj početkom svojega delovanja se je društvo rekel bi ovekovečilo v pravni jugoslovanski literaturi. Povod je bila aneksija Bosne in Hercegovine. Upravni odbor je v svoji seji dne 7. oktobra 1908 naprosil svojega predsednika G. Geršiča, da znanstveno osvetli vprašanje aneksije. Le-ta je potem napisal knjigo z naslovom »Medjunarodni pravni bilans u poslednjoj balkanskoj krizi«, ki je bila natisnjena julija 1909 in ki obsega 138 strani. Društvo jo je založilo v lastni režiji ter ima, kakor mi je svoječasno bilo sporočeno, še nekaj izvodov v zalogi. Dokazovanje je strogo juridično, brez vsake politične primesi in tako stringentno in logično, da razpadejo v nič vsi argumenti, s katerimi so opravičevali nemški in avstrijski znanstveniki aneksijo. To knjigo vsem, ki se zanimajo za mednarodno pravo, toplo priporočam.

Nadaljno delovanje društva do svetovne vojske, ki je bilo le za čas balkanske vojne prekinjeno od oktobra 1912 do 27. decembra 1913, je obsegalo vse grane zakonodaje. Pečalo se je z reformami kazenskega in civilnega prava, kazenskega in civilnega postopka, konkurznega reda, organizacije sodišč in zakona o sodijah, zakona o odvetnikih, zakona o gradj. činovnikih itd. Referat sodije Miloša Stanojevića »o reorganizaciji sudova« je natisnil leta 1911 »Arhiv beogradskog fakulteta« v posebni izdaji, ki obsega 102 strani.

Na skupštini 27. dec. 1913. je prof. Geršić odložil predsedništvo, in skupština ga je za njegove velike zasluge počastila s tem, da je z velikim navdušenjem sprejela predlog dr. Subotića, da se ga imenuje za »doživotnog počasnog predsednika Udruženja«. Upravni odbor je potem izbral za predsednika svojega člana predsednika kasac. suda Mihajla P. Jovanovića, ki vodi društvo še sedaj.

Članov je imelo društvo: leta 1908: 193, l. 1909: 246, l. 1911: 111, l. 1912: 65, l. 1913 ni nikdo vplačal članarine. To nazadovanje je pripisati posledkom balkanske vojne. V letih 1914 do jeseni 1918 je delovanje vsled svetovne vojne popolnoma prenehalo. Oktobra meseca 1918 se je začela obnova in sta predsednik M. Jovanović ter blagajnik dr. Subotić sklicala konferenco vseh beogradskih pravnikov na dan 9. decembra. Vpisalo se je 58 članov. Konferenca se je preložila na 16. decembra in tedaj je bil izvoljen nov upravni ter nadzorni odbor. Na tej konferenci se je tudi sklenilo, da se društvo Udruženje pravnika odslej imenuje »Udruženje pravnika kraljevstva Srba, Hrvata i Slovenaca«. Odslej je bilo prav živahno delovanje toliko v nabiranju članov, kolikor v znanstvu. Do godišnje skupštine, ki se je vršila 26. in 27. oktobra 1919, je bilo nabranih 665 članov in obavljenih 10 predavanj, katera so vsa priobčena v Almanahu. Od članov jih je 552 iz Srbije, 113 pa iz novih krajev, (med temi je po mojnih zaznamkih 66 Slovencev). Skupština je sklenila resolucijo, ki 1.) obsega poziv na pristojna mesta, da se uvede nov zakon »o činovnicama gradjanskog reda«, dotlej pa izboljša gnotni položaj činovništva in sodnikov, 2.) konstatuje potrebo izenačenja zakonov in pozivlja vladu, da izroči vse tozadevne zakonske predloge društvu na

proučavanje. Dosedanja odbora (upravni in nadzorni) sta bila potrjena v sedanji sestavi s pravico, da se po potrebi sama izpopolnita. Na podstavi tega pooblastila je potem upravni odbor izvolil podpisanega za tretjega društvenega podpredsednika. *Kavčnik.*

— (»Društvo odvetniških kandidatov za Slovenijo v Ljubljani«) se je ustanovilo in si izvolilo odbor: predsednik dr. Josip Cepuder, podpredsednik dr. Lojze Remec, blagajnik dr. Dominik Žvokelj, tajnik dr. Franc Lokar, računsko preglednika dr. Jakob Mohorič in dr. Josip Koder.

— (Pravica revnih pri hrvatskih sodiščih.) Civilni pravdni red za Hrvatsko in Slavonijo ne pozna določbe, kakoršno ima naš civilni pravdni red v točki 4. § 64. Radi tega hrvatska in slavonska sodišča tožb, podanih v zmislu točke 4. §-a 64. c. pr. r. pri sodiščih v Sloveniji, niso sprejemala, temveč so jih vračala. Pravica revnih, podeljena od slovenskih sodišč, je postala na ta način iluzorna, ker določa hrv. opr. red, da se sme vložiti pismena tožba samo pri pristojnem sodišču. Da odpomore tem neprilikom, izdalo je hrv. slav. poverjeništvo za pravosodje na vsa podrejena sodišča naredbo, kako je postopati, če jim dojde taka na zapisnik pri sodišču v Sloveniji podana tožba. Po tej naredbi morajo hrv. slav. sodišča zapisnik, doposlani jim od sodišča v Sloveniji, sprejeti kakor prošnjo za podelitev pravice revnih. Pristojno sodišče odloči na podlagi navedb tega zapisnika, ali je prositelju podeliti pravico revnih ali ne. V pritrilnem slučaju podeli to pravico in imenuje obenem zastopnika revnih. Ta zastopnik mora nato vložiti tožbo in mu pri tem služiti doposlani zapisnik za informacijo.

— (Pravožnanstveni stiki držav, nastalih na bivšem avstro-ogrskem ozemlju). Zakoni so šli v vseh državah, ki so se dvignile na razvalinah bivše avstro-ogrske države, svojo pot. Mi tega sicer ne občutimo posebno, ker se je naša državna zakonodaja najmanj podvzivala ustvariti kaj novega. Zato imamo pa špeciialiteto pokrajinskih zakonodaj in to tako, da so n. pr. celo kazenske določbe v Sloveniji različne od onih v Dalmaciji. Ob tem razb'injenju zakonodaj nemara res vstreza potrebam praktikov, osobito odvetnikov in notarjev, pa politikov, da dobe nekako torišče, kjer si morejo pridobiti na razmeroma preprost način znanje prava t. zv. nasledstvenih držav. Kajti ne glede na stroške, ki so glede nabave knjig naravnost horendni, tisti, ki rabi kakšno knjigo, niti ne more računati s tem, da jo po knjigotržcu pribavi v doglednem času. Na Dunaju se snuje v svrhu pomoči za te pravožnanske neprilike »Institut für Rechtskunde der Sukzessionsstaaten des einst österreichisch - ungarischen Gebietes«. Na čelu mu stoji univ. prof. dr. Hans Sperl. Namen inštituta je 1.) evidenca izpremembe privatnega, upravnega, finančnega, davčnega, kazenskega, obrtnega in civilnopravnega prava, 2.) naprava knjižnice, vsebujoče vse zakonike, naredbenike in drugo strokovno literaturo o teh izpremembah, 3.) izvestiteljstvo glede vseh navedenih izprememb vsakemu interesentu, kateremu se

eventualno pripošlje gradivo za dotično vprašanje. — Prospekt utemeljuje, zakaj mora biti tak inštitut na Dunaju s centralno lego bivšega stolnega mesta in zatrjuje, da tu ne gre za dobiček; plačevalo se bo le toliko, da se pokrijejo obratni in poslovalni stroški. (Vprašanja je nasloviti na Komite za ustanovo inštituta, Dunaj, VI. Mariahilferstr. 1 c). Pričbuujem tole notico osobito z ozirom na naše odveinike in notarje, ki imajo pač velike križe, če hočejo dati kak svet, veljaven za druge države. Morda pa bi bilo tudi za našo državo umestno, ako bi se zasnova nekak centralni inštitut v Beogradu, ki bi imel v evidenci vsa prava vseh naših pokrajin in dajal izvestija o teh pravih. Tako bi se s proučevanjem pokrajinskega prava storil korak k pripravi svoječasnega izenačenja.

Dr. Metod Dolenc.

— (Izvor slovenske besede *kazen*.)¹⁾ Pojma kazni v današnjem smislu besede prvotni Indoevropejci niso poznali, ker so inštitucije, ki nalagajo kazni, nastale šele v poznejši dobi. Če je kdo komu napravil kako škodo, tedaj se je moral oškodovanec sam ali njegova zadruga maščevati (samopomoč). Najjasneje nam o tem govore vsa stara in novejša sporočila o krvni osveti (gl. Schrader, Reallex. 98 sl.). Ako je kdo koga hote ali nehote usmrtil, ga je zasledovala usmrčenčeva zadruga, dokler ga ni usmrtila. Mogel pa se je usmrtilelj tudi odkupiti, ako je zadruga v to privolila. V tem, da je zadruga smrt svojega člana maščevala, t. j. da je usmrtilju naložila neko zlo (smrt ali odkupnino) radi njegovega dejanja, pa vidimo pojem današnje kazni. Ravno tako je zadruga kaznovala zločine, kj so nji kot celoti škodovali; prvotna in najbrž edina kazen je bila vedno smrt (gl. Schrader o. m. 833). Moremo si misliti, da je mogla biti odkupnina večja ali manjša in da je sčasoma prišlo do nekih določenih pravil glede visokosti odkupnine in odkupitve sploh. Ko je pozneje država odvezla zadrugam samopomoč, je prevzela tudi ta že določena pravila; zločin je odslej zasledovala država in ga po sporočenih pravilih, zakonih maščevala t. j. kaznovala. Umljivo je torej, da je *kazen* mlajši pojem, *maščevanje* in *naložitev pokore* (odkupitev) pa starejši. Zato imamo v indoevropskih jezikih tako pogosto za oba pojma isto besedo n pr. gršč. *ποινή* „krvna osveta, sprava, pokora, plačilo, kazen“, *ἄποινα* nom. plur. (nastalo iz **ἀπο-ποινα*) „odkupnina za vbitega; odkupnina za vojnega vjetnika; pokora, kazen“; iz grščine je izposojeno latinsko *poena*, iz latinščine pa izviraajo stir. *pian*, stvn. *pina* = nvn, *Pein*, angl. *pine*, *pain*; starobaktrijsko *kaēnā*- „osveta, kazen.“ Obe besedi sta iz ide.* *qwoi-nā*, kar je dalo v slovanščini *cēna*, v litavščini *kaine* „cena, vrednost“; *cena* je torej prvotno določena *odkupnina*, prim. še gršč. *τιμή* „plačilo, cenitev, kazen, pokora, spoštovanje, čast“ iz istega korena v redukcijski stopnji, ide. * *qwimā* (gl. še Berneker, EW. s. v. *cēna*). K temu pomenskemu prehodu prim. dalje še lat. *vindex*, *vindiciae*, *vindico* „kaznovati, maščevati, varovati“; lat. *multa* (osk. *molta*) iz ide. * *mīg-tā* „škoda“, koren * *mīg-*: sti. *mīktas* „poškodovan“, gršč. *βλάβη* „škoda“ iz * *βλάπη*, * *mīgqwā*; glede izmene π : β prim. *ἀβλόπεος ἀβλαπέης*, kar navaja Hesih za kretska, glede prehoda μλ- : βλ- pa *ἀ-μαλ-*

¹⁾ Ta sestavek sem napisal na posebno željo.

ἀπτω = βλάπτω, gl. Vaniček, EW. 706 in radi *qw namestu *q gl. Fick, KZ. 28, 97. Iz tega korena je sprva izvajal Schrader, KZ. 30, 470 tudi slov. globa, kar pa glasoslovno ni mogoče; *globa*, ki so si jo Slovenci izposodili iz hrvaščine, pomeni prvotno „skrb, tuga“ prim. poljsko *głobić* „stiskati, mučiti“, spada k *globiti* „tiščati“ ali pa k *globiti* „glodati“, gl. Berneker, E W. s. v. Lat. *multa* pomeni „kazen, predvsem denarno“ in se je razvilo preko pomena „pokora“, t. j. dejanje, ki narejeno *škodo* poravna. V lat. *damnum* „zguba, škoda“ pa je pomen kazni nastal mnogo pozneje; prvotno pomeni *damnum* iz *dap-no-m „potrato“ gl. grš. δαπάνη „potrata, zapravljenost“, lat. *daps* „pojedina“; pomen škode se je razvil neposredno iz pomena potrate; *damnare* je torej „komu škodovati“ gl. Walde, EW. s. v. proti Schraderju, Reallex. 832, ki spaja *damnum* z *dare* in bi naj sprva pomenilo „to, kar se da za spravo“, proti čemur pa govore prvotni latinski pomeni. Tudi slov. *kaznъ* naj bi bilo po Schraderju o. m. 103,831 in Miklošiču, EW. 107 iz istega korena kot πονή in *kaēnā*, in sicer iz ide. *qwd(i)-sni-; podaljšano prevojno stopnjo korena imamo zares v slov. *kajati* se „kesati, pokoriti se“, *kajaznъ* „kes“; verjetneje pa je, gl. Berneker o. m. s. v., da je naša beseda tvorjena s forantom -ni- od korena *kaz-*, ki ga imamo v glagolu *kazati*, *kažem*; pomen *kazen* je potemtakem mlad in se je razvil preko pomenov *ukaz*, rus. *nakazanje*, ki pomeni v starejši dobi „pouk“, sedaj pa „kazen“; prim. še današnji slov. rek „*ti bom že pokazal*“, v katerem tiči pojem kazni. K temu pomenskemu prehodu prim. še grš. δείκνυμι „kažem“, nem. zeigen in stvn. zihān „zeihen“; lat. notare „označiti“ in „karati“, grš. ὀνομάζω „karam“; n. weisen in verweisen, merken in vermerken; got. witan „wissen“ in fraoweitan „maščevati“; rus. *nakazatъ*, *navajati* in „kaznovati“ itd. Še mnogo jasneje pa kaže na ta izvor (koren *kaz-*) besede *kazen* pomen, ki ga imamo na slovenskem Koroškem. Gutschmann D.-wind. Wrtb. (l. 1789.), navaja na str. 463: Zins = kasen, zhinsh; Zinsacker = kasenika gniva; zinsbar = kasnu podvershen, nakasnjen; Zinsbauer = kasenki kmet; Zinsbuch = kasenke bukve; zinsen = kasnovati; kasen dati; Zinstag = kasenki den; Zinsung = kasnuvanje; dalje ima še U. Jarnik, Vers. e. Etym. (l. 1832.) na str. 153.: kâsen, g.n. kasni : herrschaftliche Urbarialgabe, Stift (na spodnjem Koroškem : *veča*; gl. o večah Kaspret, ČZN. IV. 214 sl.); shitna kâsen : herrschaftliches Zinsgetreid; kasnovâti : die herrschaftliche Zins entrichten, in UK. vezhovati; kasnovânje : das Entrichten der Stift. *Kazen* je tu ohranjeno še v prvotnejšem pomenu in znači „to, kar je komu ukazano, nakazano, naloženo“. Tako nam poštone lahko pojmljivo, ako rabijo v Kranjski gori za običajno „v najem dati“ izraz „v *kazen* dati“ gl. Pleteršnik s. v. *kazen*.

V današnjem navadnem pomenu (n. Strafe) pa menim, da je slovensko *kazen* prevzeto ali iz srbohrvaščine ali pa še prej iz češčine. Slovenščina je sicer tudi razvila ta pomen besede, za kar nam priča *pocazen* v I. brižinskem spomeniku, vrsta 25., narod pa je besedo pozneje zgubil; ne najdem je namreč pri nobenem starejšem slovenskem pisatelju in tudi ne, kolikor mi je znano, v narečjih. Protestantski pisatelji rabijo *štrafinga*, *kaštiga* ali *pena*, prim. ie en zhlouik moral to peno inu Shtrafingo nefti inu preterpeti, Trub. C. O: 6b, taka shtrafinga inu Pena bo fadofti ibid. Dalmatin piše v Registru k Mojz. bukv.

(l. 1578.): Shtraifinga. Kashtiga. Iste izraze, predvsem *shtraifinga*, imajo vsi poznejši tiski in rokopisi, tako tudi vinogradski zakoni. Le redko berem tudi *svar* n. pr. Trub. fuara iñu shtraifana CO. 13 a. Šele v začetku 19. stoletja opažam, da hočejo pisatelji zameniti tujko z domačo besedo; tako ima n. pr. Japljeva izdaja Davidovega psalterja (l. 1798; prevel Traun) v 6. in 37. psalmu še „ne fhtrafaj“, str. 10, 91, dočim ima molitvena knjižica Sveta Masha, 11. izdaja v l. 1808., torej le 10 let kasneje, v istih psalmih že „ne fvári me“, str. 182, 186. Prvikrat pa berem kazen v Ravnikarjevih Zgodbah sv. pisma: kásni ali ftrafe I. 122 (l. 1815.), dasi rabi drugače navadno še fhtrafinga II. 287, fhtrafaj II. 287 (2), fhtrafovano II. 268 itd. (l. 1816.). Nasledni znani mi primer berem v Zgodbah sv. pisma, ki jih je l. 1830. izdal Gašper Žvab: kasen ali fhtrafa str. V., str. 6; kasen 7; kasnuje 56 poleg fhtrafam 56, fhtrafal 47 tn še ftrahovati 11, ftrahoval 56; dalje berem pri Slomšku, Blaže in Nežica (l. 1842.) ftrafe 109, fhtrafuje 223, kashtigani 223, pač pa prevede nemško Strafgesetzbuch tako-le: bukve kasen, kashtig alj fhtrafing, str. 223. V Hitnem redu za ljubljansko prisi no delavnico iz l. 1846. imamo tudi že kásni, kasnovano poleg fhtrafinga, fhtrafano; zanimivo pa je v našem oziru dvojezično Osnanilo iz l. 1847. (o ustanovitvi deželne prisilne delavnice); tu imamo: ftrahovavnih poštavnih bukev (Strafgesetzbuch) v § 1.; kraj ftrahovanja (Strafort) § 1.; fhtrafingami § 13.; is deshelne ftrahovavnize (Provinzialstrafhaus), § 19.; od § 28. dalje pa: kasnovati ali ftrahovati § 28.; kasen ali fhtrafinga § 32.; kasen § 35.; kasen ali fhtrafinga § 43.; kasnovanju ali fhtrafovanju § 47.; kasni §§ 48., 49. Zdi se, kakor meni tudi g. prof. Dolenc, ki mi je te podatke sporočil, da je prevajalec šele med prevajanjem zvedel za novo vpeljanko „kazen“, ki se je po sodnih uradih in od l. 1849. po državnem zakoniku (Cigale) pričela razširjati.

Fr. Ramovš.

Prošnja.

Vsem gospodom sodnikom, odvetnikom, notarjem, javnim in privatnim juridičnim uradnikom.

Za delovanje naše pravne fakultete v Ljubljani je velevažno, da si ustvarimo pravno biblioteko. Omejena sredstva, kurz denarja, težkoče pri transportih iz inozemstva ovirajo le količikaj povoljno ureditev te zadeve. Radi tega si dovoljuje podpisani dekanat obrniti se na vse prijatelje naše visoke šole, posebno pa na v jurističnih poklicih delujoče gospode s prošnjo, naj po možnosti prispevajo z darili knjig, ki jih hvaležno sprejme podpisani dekanat. Poleg znanstvenih knjig bi bile najbolj potrebne nove izdaje zakonov in učne knjige (v hrvatskem in nemškem jeziku) za rabo študentov.

Dekanat pravne fakultete v Ljubljani.

e) Državni nadzornik je za svoje čine odgovoren le administrativnim oblastvom	192
f) Izvršba s prisilno osnovo zastavne pravice na nepremičnino, na kateri je zaznamovana fidejkomisarična substitucija, je dopustna tudi proti fiducirarju, a le nekvarno pravicam substitutov. (§ 88 i. z.)	195
g) Vpis državnega zdravilišča „Rogaška Slatina“ v trgovski register	197
h) Vpis tuzemskih parcel v železniško knjigo južne železnice na Dunaju ni dopusten	199
i) Po vojnodajatvenem zakonu z dne 26. decembra 1912 d. z. št. 236 zaseženi prostori se ne morejo odpovedati sodno niti izvensodno, ker je sodna pot izključena, ako so se zasegli prostori za bivšo c. kr. vojaško upravo in jih uporablja vojaška uprava ravnotako iz naslova vojnodajatvenega zakona, če tudi jih ni formalno za se rekvirirala	202
B. Kazensko pravo.	
a) Mari nasprotuje uporabi določb § 37 voj. kaz. pr. reda o izločbi in posebni izvedbi sozveznih kazenskih stvari določba § 102 voj. kaz. zak., po kateri naj se ravna s tuzemcem, ki je bil radi kaznjivega dejanja v inozemstvu že kaznovan, po voj. kaz. zakoniku in naj se mu že prestana kazen uračuna v ono po voj. kaz. zakoniku izrečeno?	205
b) Od občine izdano nakazilo za sladkorno karto je javna listina. Zadostuje, da je opremljena z občinskim pečatom in enim podpisom	209
c) Za izgubljeno je smatrati stvar, kadar je kraj, kjer se nahaja, njenemu zadnjemu posestniku ali lastniku neznan ali pa za vedno nedostopen. O oškodovanju ni govoriti, ako so pridobljeni predmeti brez vrednosti	210
d) Bistveni pogoj prestopka po § 323 kaz. zak. je odprava ali odgon z ozemlja bivše Avstrije in povrnitev odpravljenca na avstrijsko ozemlje kljub oblastveni prepovedi. Zgol oblastveni izrek odгона ne zadostuje za prestopke	213
11. Književna poročila	215
12. XXXI. redna glavna skupščina društva „Pravnika“	222
13. Razne vesti	226

Gotov je

ZAKON O TAKSAMA

objašnjen njegovim pravilnikom, dopunjen propisima
drugih zakona i protumačen odlukama Državnog
Saveta, Kasacionog Suda, Poreske Uprave i
Generalne Direkcije Posrednih Poreza
sa objašnjenjima Poreske Uprave i
Generalne Direkcije Posrednih
Poreza

od **B. Robička,**

načelnika Generalne Direkcije Posrednih Poreza
Ministarstva Finansija

Drugo popravljeno i dopunjeno izdanje.

Predplatnicima i svima zainteresovanima saopštava se, **da je ovo jedino najpotpunije i najtačnije izdanje** i da su sva druga izdanja netačna jer sadrže ukinute i izmenjene propise, a naročito one za nove krajeve.

Izdavačka knjižarnica

Gece Kona — Beograd

Knez Mihailova ul. 1.